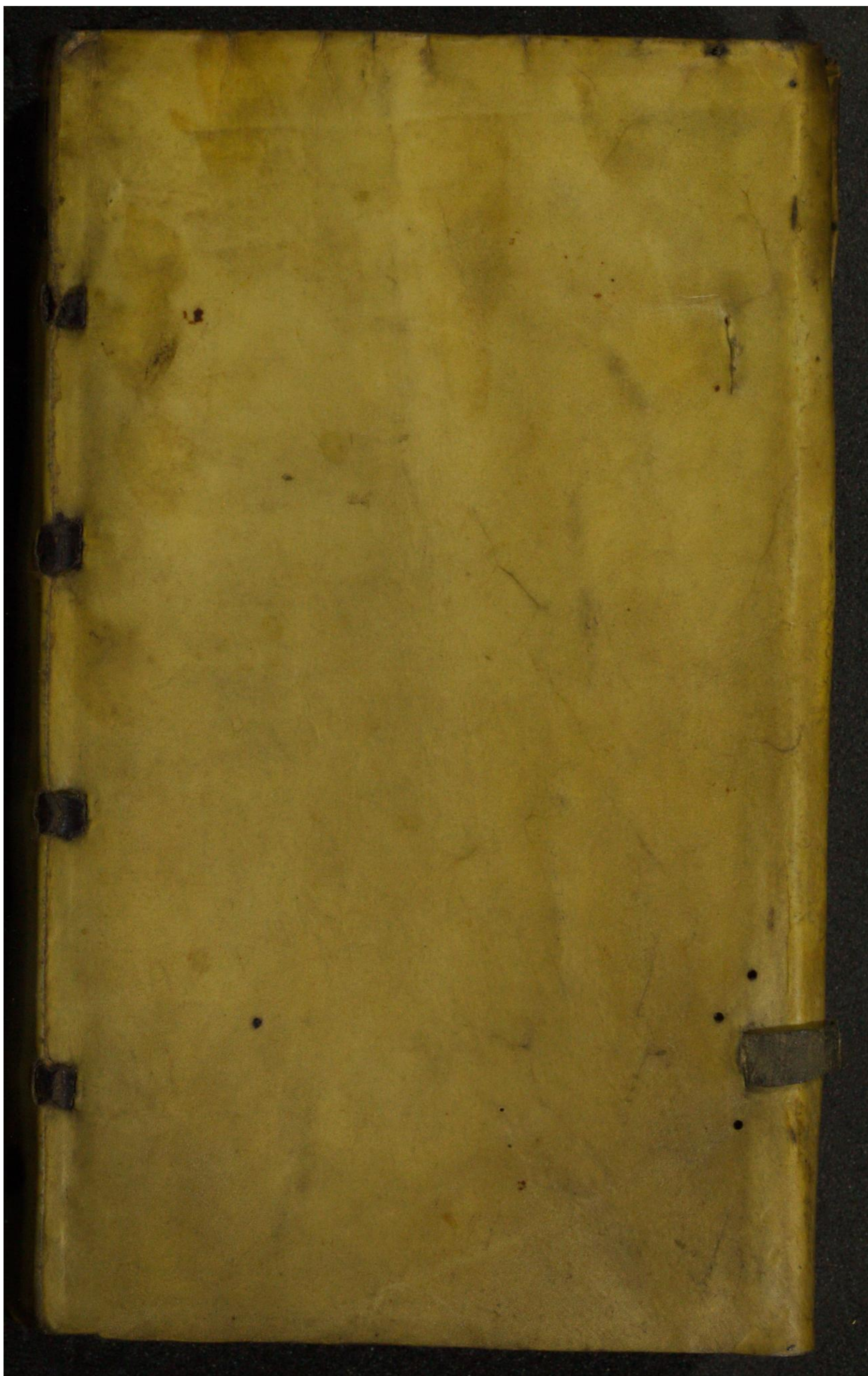
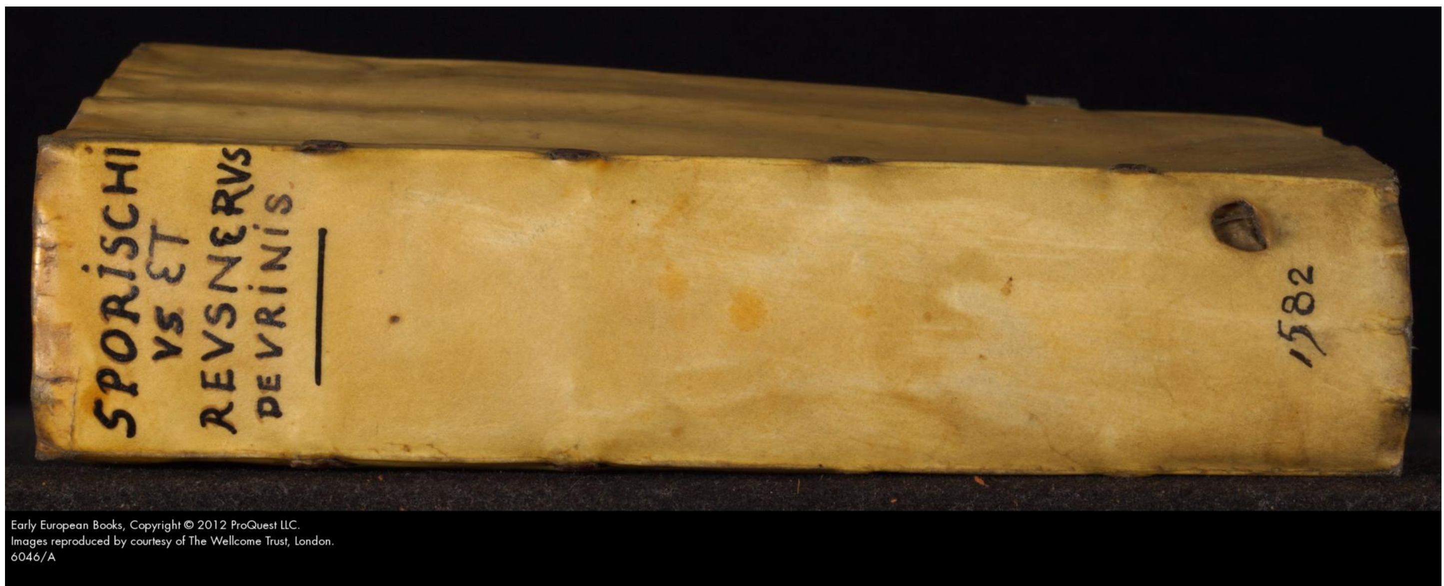
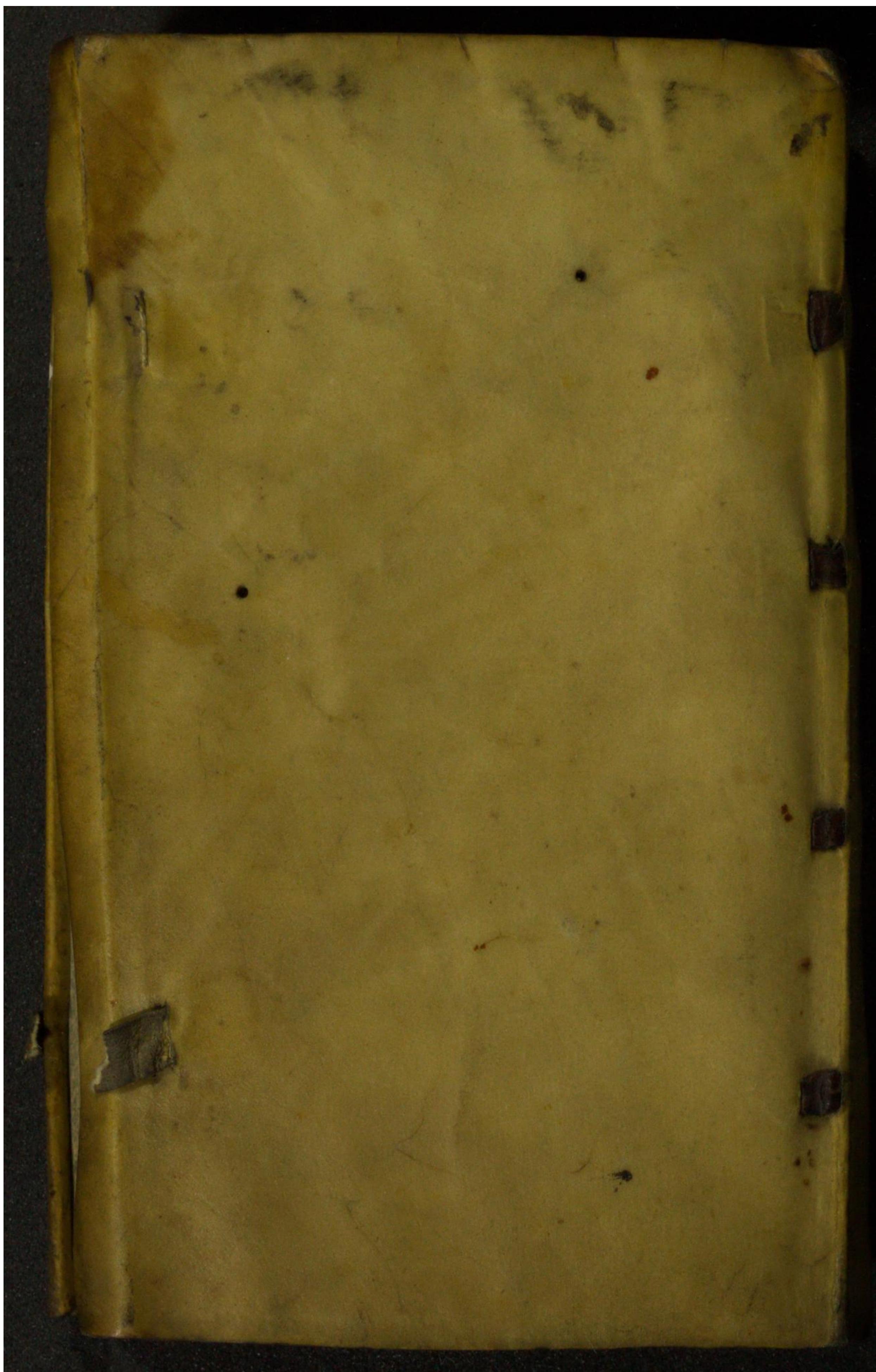

SPORISCHI
VS ET
REVSNERVS
DE VRINIS.
1582

Ex Libris
Joan. H. Fuge
MDCCCXXV

IDEA MEDICI:

CVM TRACTATV DE SYMPTOMATIBVS CRVDELISSIMIS, QVÆ SCARIficationi & cucurbitularum vſui Brunæ incolis in Marchionatu Morauiæ ſuperuenerunt:

ET

DE FEBRE EPIDEMIA ANNI ab Incarnatione Seruatoris noſtri 1580.

Autore
IOANNE SPORISCHIO AB Ottenbachavv, Medicinæ Doctore.

FRANCOFVRTI
Apud hæredes And. Wecheli,
M. D. LXXXII.

LIBRARY

IDEA MEDICI: AVTORE IOANNE SPORISCHIO AB OTTENBACHAW, Medicinæ Doctore.

VICVNQVE animum applicant palæſtræ, vt boni athletæ fiant, debẽt primò quidem animoſi atque audaces eſſe: Timidi enim palæſtræ inutiles ſunt æquè, ac imbecilles choreis. Deinde habitum corporis robuſtum atque agilitate ſua motui ſaltuíque accommodatum habeant. Nimiùm enim obœſi ac craſſi, quorum abdomen pinguedine turget, ad motus ſaltúſque, quos palæſtræ ſtudiũ requirit, inepti ſunt, & ſtatim fatigantur eam ob rem, quòd nõ tam neruoſi & robuſti, quàm carnoſi & imbecilles ſunt. Tertiò ingenio admonitionis ac inſtitutionis capaci præditi ſunto. Bardi enim ac ſtolidi vt nulli negotio apti ſunt: ita neque palæſtrę pręceptis aures dociles prębere, neq; exercitijs conuenientibus ſeſe accommodare norunt. Quartò teneantur ſtudio deſiderioque

Quæ in Athleta futuro requirãtur.

percipiẽdi leges, quas in motu corporis atque congreſſu cum ſuis ἀνταγωνισταῖς feriendo, cedendo, inſtando, pungendo declinandóve ictus ἀθληταὶ obſeruant: & à iuuentute exercitationes laboresq́ue ſtrenuè ſubeant. Sicuti ſolers cura & frequens exercitatio in omnibus omnium artium diſciplinis plurimum præſtare valent: ita in palæſtræ ſtudijs primas partes iure ſuo occupant. Quintò athletæ non vulgari, ſed exercitato atque probato ſe erudiendos tradant: atque cum eodem intrepidè, audacter frequenterq́ue congredi non erubeſcant, cùm primùm tyrocinia artis atque ſtudij illius perceperint. Quod illi ipſi, qui palæſtra iuuenes erudiunt atque exercent, à ſuis tyronibus tanto deſiderant conatu ac labore, vt in congreſſu mutuo etiam commonitionibus audaciam atque animoſos ſpiritus illis addant, & præterea hilari, audaci aliqualiterq́ue truci geſtu illorũ animis omnem timorem & trepidationem eximere ſtudeant. Sextò plurimum temporis illi ſtudio impendant, vt exercitijs confirmati intrepidè ἀνταγωνισταῖς ſuis ſeſe opponere, cautos ubique ſe gerere, ferientes impedire, & deinde fortiùs ferire vel vi fraudéve artificioſa repellere ſciant.

Exercitatio multum poteſt.

Haud aliter iuuenes, qui ad medicinæ ſtudium animum ſuum vertere conſtituunt, principe loco inſtructos eſſe oportet natura, quæ ſano exiſtens corpore, inclinatione & impetu quodam heroico ad rerũ, de quibus

Quibus medicus futurus indigeat adminiculis.

1. Natura.

bus medicina tractat, cognitionem ferri videatur. Sicuti enim iuuenis nullus quidquam laudabile, honorificum & vtile in eo ſtudio efficit, ad quod naturalem affectionem minimè habet: Ita nullus ingenuorum iuuenum in cognitione myſteriorum, quæ ars difficilis, laborioſa & periculoſa multa ac penè infinita continet, ſe quippiam effecturum ſperet, quod laude dignum, & tum ſibi, tum alijs admodum vtile futurum ſit, ſi neque impetum & inclinationem ad rerum naturaliũ, de quibus medicina potiſſimùm tractat, cognitionem animum ſuum ita occupaſſe animaduerterit, vt totus ad id ſtudium rapiatur: neque integra valetudine adiutus illi arti gnauiter inuigilare, & multum laboris, diligentiæ atque temporis impendere valuerit. Quemcunque verò natura impetu quodam agit in medici ſtudij tractationem, hîc nõ modò breui temporis ſpacio in cognitione medicæ artis feliciter progreditur & plurimum proficit, verùm etiam prudenter ſe illius præceptionibus accommodat atque egregiũ quippiam actu exercitioque præſtat. Deinde tum ingenio docili & ad perceptionem artis accommodato ſit, tum etiam, præter honeſtatem vitę ac morum, afferat animum liberaliter politum & egregiè inſtructum ijs diſciplinis & linguis, quæ in medico viro neceſſariò requirũtur. Inuita enim Minerua ac repugnante ingenio nihil magnopere dignum laude præſtiterit vllus

Diligẽtiam ſine naturali inclinatione parũ prodeſſe.

hominum, etiamſi natura aut cognitionis cupiditate impulſus alicui diſciplinæ ſeſe addiceret, quæ ingenio illius contraria eſſet. Illotis veròmanibus diuinæ artis myſteria adgredi non modò ſtolidi hominis, verùm etiam impudentis ac temerarij eſt, qui præſidijs humanæ vitæ vtilibus & neceſſarijs audacter abuti, atque ijſdem vires vitamque ægrorum hominũ ampliùs oppugnare vel planè deſtruere, vt ſæpiſſimè ab empiricis fit, audet. Huius farinæ homines plurimi in imperijs & rebus publicis hoc noſtro æuo lenitate principum & magiſtratuum, qui prouida mentis ſolertis prudentia vident omnia in peius de die in diem ruere atque paulatim ad interitum vergere: & ideo conniuent ad prophanationẽ abuſumque ſacrarum artium, in quibus, ſecundum veram ęterni DEI cognitionem & ſanctiſſimum Numinis diuini cultum, tanquam in cardine, ſalus, integritas & propagatio humani generis voluitur: impunè nõ modò feruntur, verùm etiam bonis ac eruditis viris, qui paſſim medicinam factitant, ſi non ſemper præferuntur, tamen ſæpenumero æquales cenſentur. Plerique enim illorum, ut honeſtum ſuæ impudentiæ, audaciæ atque inſcitiæ prætextum habeant eruditorumque virorum integritatem atque ſcientiam eleuent, prauas ſententias ſpargunt in vulgus, quod ex mentis impotentia & leuitate citiùs arripit fallacias & mendacia, quàm vera dicta & honeſta

Empiricorũ calliditas.

vtilia-

vtiliaque monita, dum ſuperbè & petulanter iactitant, quòd non tam medicæ artis peritia & medicamentorum noticia, ſiue etiam experientia neceſſaria, ſit medico, quàm felicitas in agendo, quæ peculiariter etiam ijs contingere ſoleat, qui nullis liberalium artium diſciplinis exculti ſunt. Miſeri autem homines, quicunque talia dicunt vel etiam approbant, ignorant eos tantùm feliciter agere, qui arte medendi inſtructi & experientia fulciti cũ ratione prudenti agunt & certum operationibus ſuis ſcopum proponunt non modò, ſed etiam virtute & auxilio DEI conſequuntur: cæteros verò omnes infeliciter operari eam ob rem, quòd neque certum agendi modum teneant: neque medicinæ operationes ad certum finem dirigere valeant: neque ſciant, qualis euentus operationes medicamentorum cõſequetur. Multi tamen ex plebe & quoque alij, qui tum autoritate cæteris hominibus præualent, tum non contemnendæ eruditionis opinionem apud imperitum vulgus habent, facilè ſibi perſuadere ac ab illius generis impoſtoribus imponere patiuntur, vt æſtiment nihil eſſe diſcriminis inter eruditos, bonos fideleſque medicos, atque inter idiotas, circumforaneos & ſycophantas ineptos. Tertium verò eſt, quod requiritur in iuuene, qui medicinę ſtudijs mentem ſuam exornare contendit, vt afferat auidum animum & quodammodo inſatiabile deſiderium co- III. *Cupido diſcendi.*

gnoſcendi myſteria, quæ in arte hac, aliàs ab oculis & intelligentia hominum abſtruſa, tum multa, tum valde recondita ſunt. Illud enim perficiet, vt magno animo in honeſto atque vtili ſtudio alacriter progrediatur, neque deterreatur vulgi imperiti obtrectationibus, quæ multorum iuuenum animos ab optimo honeſtiſſimoque inſtituto abducunt: neq; in curriculo cœpto ſuccumbat territus difficultate, quæ huic ſtudio, vt & cæteris diſciplinis, quæ quippiam in ſe diuini, egregij & vtilis negotij continent, cognata eſt, donec metam propoſitam, adiutore & ductore DEO, contingat.

IIII. *Doctores præſtantes & fideles.* Quartò non vulgares medicos, neque ἐμπειρικοὺς indoctos ſequatur, à quibus myſteria artis cognoſcere, atq; eorundem vſum addiſcere poſſit. Sed in eo loco, qui ingenijs clementia quadam cœli fauet & rei medicæ non modò materias multas ſuppeditat, verùm etiam exercitia quotidiana, facientibus medicinam exhibet, præceptores ſibi tales eligat, qui κορυφαῖοι ob artis medicæ eximiam cognitionem & eiuſdem celeberrimã feliciſſimamque exercitationem habentur: in docendo etiam fideles atque diligentes deprehenduntur. Oſtentantes verò inanem eruditionẽ & nimis obſcuram peneq; ridiculam ſubtilitatem in tradendis artis præceptis fugiat. Impoſtores enim illi fallaces nil quidquam ſolidæ eruditionis poſſident, & malitioſè iuuenum egregios conatus impediunt, ne ad

ne ad intima artium vtilissimarum penetralia peruenire tempestiuè possint:

ἁπλοῦς δ' ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ,
κοὐ ποικίλων δεῖ τ' ἀνδίχ' ἑρμηνευμάτων.

Ad hæc iuuenis, qui solidam medicæ artis cognitionem expetit, sibi ipsi neutiquam deesse debet, cùm occasio discendi admodum anceps & in occipitio planè calua sit. Multi enim iuuenum ad exteras nationes profecti, vt in celebri doctorum virorum frequentia, tanquam in emporio & mercatura bonarum artium, sibi perfectam eruditionẽ auscultatione, lectione, meditatione, inuestigatione & exercitatione assidua comparent, atque in patriam regressi illam vsibus publicis accommodent, rerum nõ necessariarum cognitione occupantur: peregrinationibus curiosis tempus studijs accommodatissimum terunt, & inanes atque vacui cum ætatis ac pecuniæ iactura, quam fecerunt, redeunt. Præstabilius autem esset ex doctrina Platonis cuiuscunque facultatis studiosos φιλομαθεῖς, φιληκόους καὶ ζητητικοὺς illi rei incumbere, cuius gratia à pijs parentibus peregrè ablegantur magnisq; impensis aluntur, ne miserè spem eorum, seipsos, atque alios fallerent. πολὺ γὰρ κρεῖττον (vt Isocrates in Helenæ encomio ait) ἐστὶ περὶ τῶν χρησίμων ἐπιεικῶς δοξάζειν, ἢ περὶ τῶν ἀχρήστων ἀκριβῶς ἐπίστασθαι· καὶ μικρὸν προέχειν ἐν τοῖς μεγάλοις, ἢ πολὺ διαφέρειν ἐν τοῖς μικροῖς καὶ τοῖς μηδὲν πρὸς τὸν βίον ὠφελοῦσι. Hac ratione solidum fundamentum

V. *Diligentia.*

Lib. 7. de Repub.

artis, cui animum applicuit, modò rectè fideliterque tradatur, ponet: præcepta eius celeriter prompteque arripiet, firmiter retinebit & prudenter in lucem vsumque hominum proferet: neque inani scientiæ opinione tumidus sibi at-

Vana eruditionis opinio magnũ malum.

que alijs malum afferet. Sicuti enim illa multorum hominum animos nimis occupat atque adeò inflat, vt ijdem non agnoscant dona eximia, quibus diuina misericordia etiam alios homines instruit; sed malum magnum in suo sinu foueant, vt testatur Isocrates his verbis, Οὐδὲν οἶμαι τοσοῦτον κακὸν εἶναι ἀνθρώπῳ, ὅσον δόξα ψευδής: Ita tum impedit iuuenes, quò minùs ad absolutam eruditionem perueniant, tum eis incitamento est, vt cum periculo ægrorũ hominum & conscientiæ suæ læsione experimenta suæ artis antè facere in hominum corporibus audeant, quàm artis præcepta integrè didicerunt.

VI.

Animus patiens laboris.

Sextò medicinæ studiosus laboris patientissimus sit, dum nõ modò bonorum autorum, qui artem illam posteris tradiderunt, volumina euoluit & legendi, meditandi discendique studio recognoscit: verùm etiam medicarum materierum multam & veram cognitionem sibi in montibus, vallibus, fluminibus ac terrę meatibus comparat. Sicuti enim in omnibus negotijs industria vtilior est, quàm ignauia, vt disertè testatur Hesiodus, cũ ait, εὐθημοσύνη ἀρίστη θνητοῖς ἀνθρώποις, κακοθημοσύνη δὲ κακίστη: Ita curriculum medici studij neq; vulgarem diligentiam fert,

fert, neque ſomnolentum aut ignauum hominem requirit, ſed alacrem, gnauum, ſedulum & perferentem difficultates eò vſque, dum aliquantum ſpacij curſu ſuo perfecit. Tunc enim faſtidiũ & difficultas omnis mutatur in iucundam oblectationẽ: & myſteria artis patefiunt ita, vt mens ingenui iuuenis detineatur atque deuinciatur omnino illis ſtudijs. Afferat igitur animum ad labores, meditationes & inueſtigationes earum rerum, quæ artem ſpectant & vſum peculiarem in vita humana habent, intrepidum atque alacrem. Quem confirmabit & in honeſta contentione retinebit, ſi planè ſibi perſuaſerit ingens dedecus ac iugum grauiſſimum eſſe cum multis incommodis coniunctũ tam præceptorũ vtilium, quàm neceſſariarum rerum ignorantiam: aduerſus quam medico contendendum eſt non aliter, atque aduerſus hoſtem maximum, cùm ſit noxius mali reconditi theſaurus atq; quippiam ambiguo ſomnio non abſimile habeat. Quoniam in multis hominibus, qui integro ac prudenti aliàs ſunt animo, timiditatem agendi: in multis verò & ijs potiſſimùm, qui extremæ improbitatis ſunt, & neque DEVM neque hominum bonorum iudicia verentur, impudentem audaciam & temerariam occidendi homines licentiam parit. Solidam verò eruditionem, cui prudens animus adeſt, multum honoris, commoditatis & emolumenti afferre hominibus æquè ijs, qui

Inſcitia magnum dedecus.

doctorum virorum consilijs parent, atque his, qui bonum tantum ab immortali DEO possident, tum quotidiana in vita ac societate hominum experientia cõprobat, tum hi senarij perspicuè & eleganter docent:

τιμὴ πέφυκε πᾶσι παιδεία βροτοῖς,
ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, αὖ μὴ νοῦς παρῇ.

Quibus omnium disciplinarum studiosi & medicæ artis alumni præcipuè monentur, vt ad perfectam præceptionum vtilissimarum noticiam adiungere conentur animi prudentiam, qua sine præcepta ad vsum transferre & alijs hominibus sibique ipsis prodesse admodum difficile est. Futurus itaque medicus non solùm eos frequenter legat autores, qui de medicis materijs diligenter, fideliter ac rectè scripserunt: sed etiam interdum diuertat ad lectionem aliorum autorum, qui vtilia orbi Christiano monumenta literis consignarunt. Plura enim ex illorum lectione breui temporis spacio cognoscere attento lectori licet, quàm experientia nos per omnẽ vitam erudiret, etiamsi per fragilitatem humanarum virium possemus hoc mundi senescentis æuo cõtingere ætatem Mathusalem vel Nestoris. Præterea non tantùm se frequenter adiungat eruditis medicis, quando ægros homines inuisunt & consilia de morborum curationibus instituunt: sed paulatim etiam operi manum admoueat & in dubijs affectionibus monitus ductusq; exercitatorũ medi-

Experientia præceptis adiungatur.

medicorũ ſequatur. Adquirenda igitur animi prudentia, quæ magnum clementis DEI donum eſt, tum diligenti ac frequenti bonorum autorum lectione, tum exercitijs in vita humana occurrẽtibus. Διπλοῦν γὰρ ὁρῶσιν οἱ μαθόντες γράμματα. Ab hoc ſtudio ne ignauia, aleæ intempeſtiuo luſu, comeſſationibus, deambulationibus, voluptatum illecebris vel inani perſuaſione ſufficientis eruditionis abſtrahatur vnquã, tum exemplum ſapientiſſimi Solonis ſibi ob oculos ponat, qui in extremo ſenectutis tremulæ conſtitutus limine adeò cupidus fuit diſcendi, vt admirandam animi affectionem erga doctrinam Philoſophorũ de animæ immortalitate differentium eleganti hoc verſu expreſſerit, Γηράσκω δὲ αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος: tum perpendat, quid doctorũ virorum ſenectuti conuenire cenſeat Poëta Græcus, cùm ait, Καλὸν καὶ τῷ γέροντι μανθάνειν σφόδρα. Studium enim medicum tot ac tãta myſteria habet, vt nulla vnquã ætas, nullaque diligentia illi ad eorundem perceptionem ſufficiat, qui ſufficientem ex eo eruditionem ac laudem reportare laborat. Septimum itaque, quod medico futuro neceſſarium eſt, tempus atque opportuna & ſufficiens occaſio cenſetur. Non enim vnius atque alterius anni ſpacio artis medendi pręcepta integrè cognoſcuntur, cùm illius cognitio talis in medico requiratur ab Hippocrate, vt animo medici à natura inſita videatur & dextrè opportuneque

VII. *Tempus & occaſio.*

maturos fructus ferat: Neque vnius atq; alte-
rius ægri fortuita curatio medicum exercitatũ,
consummatum, felicem atque celebrem facit.

Curiositas impedimentum studiorum.

Præterea medicinæ studiosum politicis dome-
sticisve negotijs nimiùm impediri aut non ne-
cessariarũ disciplinarum cognitione tractatio-
neq; plurimùm distineri neutiquã decet. Qui
enim pluriũ negotiorũ tricis inuoluuntur, neq;
omnia simul rectè curare, neq; singulis tempe-
stiuè conuenienterq; vacare possunt: sed turba-
to animo ab hoc ad aliud feruntur atq; nullum
rectè perficiunt. Postquã autẽ medicus DEI o-
ptimi maximi beneficio in sua professione tan
tùm progressus est: vt ægris hominibus medi-
cas manus adhibere & medicinã factitare pos-
sit: omnem lapidẽ mouebit, vt bene viuendo ac
feliciter operando excellentem autoritatem &
celebrem famã apud suos ciues & alios adqui-
rat. Alioqui enim frustra se tempus ac studium

Quales debeant esse medici.

impendisse medicinæ cognoscet. Vt itaq; illud
faciliùs rectiusq; fiat, admodũ necessarium esse
censemus, vt omnium ętatum medici memori
mente hęc præcepta, quæ ordine proponemus
ex veterum medicorum placitis, circumferant
atque ita ob oculos posita habeant, vt vitam &
actiones suas toto vitæ suæ tempore ad illa in-
stituere atq; regere enitantur, quantũ humana
fragilitas fieri permittit. Ita enim fiet, vt hoc no
stro æuo, quo maximè illud Hippocratis vsur-
pari posset, Οἱ ἰητροὶ φήμῃ μὲν πολλοὶ, ἔργῳ δὲ πάγχυ
βαιοὶ,

βαιοὶ, neque in illorum numero habeantur, qui medicos bonos & doctos ab impostoribus ac malis nugatoribus discernere præ mentis impotentia & inscitia nequeunt: neq; vllum cum barbaris & vitę humanioris æquè, ac omnis doctrinæ hostibus commercium habeāt, vt vt illi apud vulgus imperitum magni fiant & à sui similibus adulatorum more inanibus ac stolidis encomijs ad cœlū tollantur. Aliàs enim impostoribus ac nugatoribus familiares audire cogerentur illud vulgatum: Ὅμοιον τῷ ὁμοίῳ φίλον, καὶ ἀμαθία θράσος ἀπεργάζεται. Inter eruditos verò & disciplinis vtilibus liberaliter ornatos viros atq; inter laudatos illos sycophantas ἐπιστήμῃ δεῖ κρίνειν, ἀλλὰ οὐ πλήθει, si volumus prudētes esse, neq; cū imperita multitudine aut in errorib. & incertis opinionib⁹ fluctuare, sicuti nauicula, quę sine nauclero in mari spacioso iactatur, vario ventorū turbine, neq; portū vllum recto cursu petit: aut cū valetudinis vitæq; nostræ discrimine ab illis miserè decipi. Quod itaq; primū ac pręcipuū homini, pręsertim Christiano, esse debet, idipsum à medico, qui in Christi corpore viuū membrū pmanere laborat, nullo modo alienū esto, nimirū pius sit & in vero veri DEI timore viuens, se, valetudinē suā, & oēs cùm cogitationes tum operationes pijs precib⁹ DEO cōmendet. Quod vt & ardentiore & crebriore zelo faciat, statuat non modò DEVM vbiq; pręsentē actionū humanarū inspectorē & cogitationū

Cognitione mentis, non opinione vulgi iudicandum de medicis.

Pietas medico necessaria.

DEVS omnia videt.

DEVS rogatus iuuat nostros labores.

in imo pectore latentium solertissimum exploratorem tum demum dignari nostris adesse conatibus ac laboribus, quando pium ac benignũ illius auxilium iustis atq; assiduis precibus indesinenter nobis exposcimus: verùm etiam sibi persuadeat neminem hominum vel potentissimorum vel sapientissimorum quidquam liberè promittere, feliciter agere aut cum laude atque vtilitate pręstare posse, quando benigno summi Numinis fauore destituitur. Illud animaduertẽs doctissimus Græcorum Poëtarum Homerus non sine mente dixit: Ἐσθλὸν Θεῷ χεῖρας ἀνεσχέμεν, αἴκ' ἐλεήσῃ. Imò ipsam pietatem hominum omniũ adeò gratam immortali DEO accidere, vt bonis præsentibus ac præmiis æternis ab eo ornetur, non solùm vnanimis sacræ scripturæ consensus multis promissionibus & exemplis abundè docet & apostolus Paulus expresè testatur: verùm etiam ethnici saniores viderunt quippiam diuini & singularis ornamenti inesse hominibus pijs, vt admiratione ductus Homerus in hac re dixerit βέλτερον ἤματα πάντα μετ' ἀθανάτοις ἀερίζειν. Hoc pietatis studium sicuti in quouis vitæ mortalis genere hominibus omnibus summè est necessarium: ita medico vtilissimum ac conuenientissimum erit eam ob rem, quòd adsistens ægris cognoscet, quale subiectum sit suæ artis, nimirum homo ad imaginem viui DEI conditus & anima rationali ornatus. Quod eum ad maiorem diligen-

Homo nihil valet sine DEO.

Pietas mercedẽ à DEO habet suam.

Subiectum medicinæ.

ligentiam, integriorem fidem & vigilantiorem curam excitabit, quando ægrorum hominum saluti consulet. Secundò commonebitur de humana fragilitate, quæ propter peccata varijs multisque obnoxia est ærumnis & innumerabilibus penè morbis, quibus dextrè, tempestiuè & prudenter obuiam ire ac diligentem se in suo loco suoque munere DEO & hominibus præstare conabitur. Suæ quoque sortis memor non planè adijciet animum rebus caducis: sed illis tanquam bonus dispensator prudenter frugaliterque ad laudem DEI, Ecclesię Christianæ crementum, suam necessitatem atque proximi vtilitatem vtetur, & subinde pijs meditationibus atque exercitationibus se præparabit, vt euocatus ex mortalis vitæ statione piè mori atque cum Christo & sanctissima omnium electorum corona in cœlesti patria æternùm viuere possit. Excludi enim inde miserrimum erit. Secundò medicus omnibus modis operam dabit, vt, quantũ humanarum virium imbecillitas & corporis mortalis infirmitas concedent, mente sana in corpore sano per maximam vitæ suæ partem fruatur: validas & professioni suæ conuenientes vires habeat: faciei colore optimo & membrorum totiusq; structuræ corporeæ habitu bono atq; decoro esse appareat. Aliàs enim ei optimo iure obijcietur illud vulgatum in medicos dicterium, quo medici suorum corporum curam habere

Medicus nouissima sua cogitet.

Sanitas medicis vtilis.

Suā valetudinem negligentes aliis consulere in morbis, difficilè possunt.

iubentur. Neque ſanè immeritò. Conſtat enim eum minimè alijs proſpicere, multò minùs conſulere poſſe, vt integra ſanitate diutiſſimè fruantur vel à morbis liberentur, qui ſuorum corporum curam habere nequeunt. Ægri etiam homines difficiliùs medicis conſilijs parent: taceo, quòd medicos ipſos rideāt & contemnant, quos circa curam ſuæ incolumitatis negligentiores aduertunt, quàm viros doctos & prudentes decet, cùm æquum ſit etiam infimum quemque ex plebe huic curæ, quantum poteſt, incumbere. Imò prudentiores homines facilè eiuſmodi medicis occinunt illud Poëtæ:

Ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί·
Αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες οὐ γιγνώσκομεν.

Prudens animus cum bonis moribus requiritur in medico.

Tertiò, animi mores quod attinet, id operæ ac diligentiæ medicus omnino dandum cenſeat, vt omnibus tum ægris, quorū curam ſuſcipit, tum amicis & ijs, quibus in quotidiana conuerſatione frequenter vtitur, videatur non modò, ſed etiam ſit prudens, verecundus, probus, integer, grauis, modeſtus, induſtrius, conſtans, cordatus, prouidus & cautus, vt tempore & loco perſonis ſingulis affabilem & ſermone ac geſtu mitem ſe oſtendat. Eiuſmodi enim animi dotes quanto magis in quotidiano hominum congreſſu in viris doctis emicant atque conſpicuæ apparent, tanto maiorem tum admirationem, tum fauorem atque amorem in alio-

aliorum hominum animis excitant, vt eos colant, venerentur, plurimi faciant, atque eorum consilia expetant. Mansuetudo etiam ac lenitas tam in verbis, quàm gestu ac vultu mirificè conciliant & mouent animos hominum, vt omni honore & obseruatione eos dignos censeant, in quibus has vultus, sermonis & gestus illecebras mirandaque honestissimarum virtutum ornamenta effulgere aduertunt. Quod innuere voluit Menander, quando scripsit in hunc modum: Ὡς ἡδὺ συνέσει χρηστότης κεκραμένη. Omnibus itaque modis vir medicus, qui eruditionis fama inclarescere & felicibus successibus commendari gaudet, cauere debet, ne videatur austerus, superbus, petulans, iracundus, contentiosus, scurrilis & leuis, sicuti plerumq; sunt improbi, audaces & indocti homines, quorum mores omnium bonorũ odio & execrationi optimo iure subiacent. Ita, quod in consultatione de rebus publicis Hesiodus fieri commemorat his verbis:

Animi dotes conciliant medico beneuolentiam.

—Αὐτὰρ καλέουσι γέροντα,
Οὕνεκα νημερτής τε καὶ ἤπιος, οὐδὲ θεμιστέων
Λήθεται, ἀλλὰ δίκαια καὶ ἤπια δήνεα οἶδεν,

etiam plurimi ægrorum hominũ, quando spes de vita ac valetudine recuperanda illis in arcto erit, ad eum confugient, quem placidum, mitem, affabilem, eruditũ & agendo felicem medicum audiuerint: negligent verò semidoctos, superbos, audaces ac importunos, qui leuitate

aut cōtendendi proteruia ſeſe efferre & ſe ipſis doctiores contemnere ſolent. Quod faciunt plerumque δοξόσοφοι & ſcioli, quorum in animis nihil, niſi vacuam & ſtolidam ſummæ eruditionis perſuaſionem reperies, quoties periculum & examen de illorum famoſa eruditione facere libuerit. Quartum medici ornamentum eſt taciturnitas, quam faciliùs & rectiùs colet, ſi illud Iſocratis in mentem ſibi frequenter reuocauerit: Δύο ποιοῦ καιροὺς τοῦ λέγειν, ἢ περὶ ὧν οἶσθα σαφῶς, ἢ περὶ ὧν ἀναγκαῖον εἰπεῖν· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἄμεινον σιγᾷν ἢ λέγειν. Multa .n. ſunt tum artis myſteria, tum ægrotorum hominum mala, de quibus ne in priuatis, multò minùs in publicis congreſſibus mentio fieri debet: Multa etiam ab ægris ipſis aliquando dicuntur ac fiunt: multa in ædibus eorum committi aduertūtur, quæ extra limen nunquam efferri prudens medicus nouit. Nunquam itaque intempeſtiuus ſit loquēdo de rebus, quæ ad ſe aut præſens negotium, quodcunq; acturus erit, minimè pertinere intelliget. Sed cogitet linguam prudentibus viris theſaurū concreditum eſſe, qui magnum bonum gignere habenti & alijs hominibus poſſit, quando dexter eius vſus, qui à ratione intelligenti regitur, accedit: imprudentibus verò magnum ac noxium malum adducit, quando immoderatè vel intempeſtiuè eo vtuntur, cui ſententiæ ſubſcribit Heſiodus, vbi ait:

Silentium medicos ornat.

Linguæ vſus bonū & malum gignit.

Γλώ-

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς, πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Nunquã etiam curiosè percontetur res nouas, sicuti faciunt ij, qui nouitatis auidos animos gerunt, & citra omne iudicium rationis, vera atque falsa non modò muliebri credulitate accipiunt, sed etiã in vulgus spargere audent aliquando cum suo proprio malo, quod cum magna animi mœsti pœnitentia serò nimis intelligũt. Constanti enim rumore postea mendacij conuicti in ruborem cõuertuntur, & hoc præmij recipiunt, vt in posterum illis non facilè fides adhibeatur, etiamsi vera dicant: sed rideantur atque contemptui propter leuem credulitatem atq; inconsideratum linguæ intemperantis vsum fiant. Quintò putet medicus cũ futili vaniloquio & scurrili petulantia concurrere ac idem vituperium mereri vanam iactantiam stultamque ostentationem atq; deprædicationem suæ eruditionis, felicitatis aut cuiuscunque virtutis vel vitij: Et eam ob rem teterrima hæc vitia cane & angue peius exosa habeat, detestetur atque fugiat, etiamsi plurimi, aliàs non indocti medici hac re celebrem famam consequantur apud fœminas ac imperitum vulgus, cùm in eiusmodi medicis minus animosæ eruditionis, quàm ineptæ loquacitatis, esse nemo prudens ignoret. Sicuti enim vas vacuum, si digito malleóve tundatur: aut vesica, cui tres quatuórve lapilli iniecti sunt, cùm

Auidus nouitatis non sit.

Garrulitas noxia.

Loquaces medicos vulgus eruditos censet & amat.

mouetur, multum ſonitum ſtrepitumque edit: nihil verò ſoni nulluſque ſtrepitus auditur, quando ad ſummum replentur & concutiuntur, ſed grauitate præualent, ne facilè loco moueri poſſint: Ita medicus, cui vera eruditio non contigit, multa intempeſtiuaque loquacitate ſeſe effert, vt inſcitiam ſuam apud imperitos homines tegat, cùm verè docti ac prudentes medici moderatè ſe gerant in hac parte, vnde fit, vt difficulter percontationibus aliorum eua-

Garrulitatis & iactantiæ incommoda.

cuari poſſint. Petulantis autem ac loquacis linguæ homines, præſertim ij, qui apud ægros ſuos nil quidquam ad rem pertinentia garriũt, & ſuam cùm eruditionem, tum experientiam atque felicitatem in curandis morbis, inſtar glorioſi militis, magnificè & ſeſquipedalibus verbis ſępiùs, quàm veritas & neceſſitas rei exigit, oſtentant, cæteros verò omnes contemnunt, riſui atq; deſpectui facilè ſeſe apud vulgus, maximè tamen apud prudentes & cordatos viros exponunt: vt vt multi hac ratione imperitæ plebi & fœminis loquacibus placere, ſe ipſos commendare & compendia crebriora ad quæſtum faciendũ quærere videantur. Quemadmodum enim turpe eſt medicum gloriari de eo, quod in ſua poteſtate non habet, ſed miſericordis Dei donum optimo iure perhibetur: Ita honeſtiſſimum ducunt omnes prudentes homines artificis induſtriam, ſolertiam, fidem, integritatem ac felicitatem cõmendari ab ijs qui

qui artis præsidia & medici diligentem curam experti sunt. Modestè verò de se & suis operis sentire ac loqui, vbi res, tempus & personæ vel requirunt vel patiuntur, non vituperio vlli hominum datur, qui hoc agit, vt veritati consentanea dicere cognoscatur. Etsi enim multi homines gestu risuq; aliquando simulant se delectatione iucunda affici, dum medici vel alij ridiculi gesticulatores risum aliorum captant & hac ratione alijs placere mirificè student: tamen boni prudentesque viri aut aliquando tacitè cogitant, quod ille apud Homerum dicit: Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅσπερ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον: aut facetè & salsè ineptias tales reprehendunt, quòd sciunt atque intelligunt homines multi sermonis difficulter veritatis ac secreti tenaces esse, & illiusmodi garrulos tum sibi ipsis, tū alijs quandoq; nocumento & ineuitabili periculo esse. ῥῆμα γὰρ παρὰ καιρὸν ῥηθὲν ἀνατρέπει βίον. Cogitet autē medicus ægros homines, siue illi sint magnę autoritatis, siue è media plebe, morionem, qui ridiculus esse possit, quotidie inuenire & leui victu atq; amictu conductum fouere: cùm medici eruditi, boni & fidelis operas raro & non, nisi magno ære ad tempus conductas, habere possint ac velint. Inuenias etiam multos homines, qui tempore sanitatis inter pocula, ubi tamen lepôres vrbaniqueioci, si tempestiuè, parcè ac salsè adhibeantur, locum habent, taceo de eo tempore, quo morbis conflictan-

Scurrilia dicteria quid efficiant.

Bonos medicos non vili mercede conduci.

tur & non tam iocos morionum, quàm fideles medici prudentis operas desiderant, tantopere abhorrēt audire garrulorum loquacitatem, vt illos longissimè à sua mensa remotos esse, quàm surdis admodúmve molestis auribus audire optent. Quam ob rem non imprudenter poëta Græcus ait: Ἰατρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος. Qui denique suam turpitudinem & improbitatem incontinenti lingua reuelat, semet ipsum despectū facit & alijs ad improbitatem viam aperit. Multi enim, sua natura & consuetudine boni, possunt aliquando malo exemplo eorum, qui alicuius eminentiæ & dignitatis titulo antecellunt cæteris hominibus, deteriores & nequiores fieri, vt virtutis ac honestatis in quotidiana hominum conuersatione necessariæ viam paulatim exosam habere incipiant, atque ad omnia crimina & turpissima scelera proni non modò deflectant, sed deinde etiam πρόφασιν τῆς σεαυτοῦ κακίας exempla doctorum virorum adducant: cùm tamen scire deberent scelus non eo nomine virtutem dici, neq; turpem infamiam atq; pœnam effugere, quòd principes aut fama eruditionis celebres viri, imbecillitate carnis humanæ quandoque victi, illud priùs commiserint. Meminerint itaq; medici apud ægros homines percontandum & loquendum de ijs, quæ necessaria sunt ad ægrorum corporum sanitatem restituendam: sic uti apud sanos locum habent quæstiones &

Medici loquaces difficiles ægris.

Iniustum errorum patrocinium.

narra-

narrationes necessariæ, honestæ ac vtiles. In quibus grauitatem quandam, cui comitas & prudens mansuetudo coniuncta sit, apparere admodum iucundum est. Octauò vitam moderatam & cùm bene dispositam, tum circumspectam agat, ne videatur moribus dissolutus esse, suam valetudinem & famam honestam negligere, nihilq́ue amplius intelligere, quàm infimus quisque ex plebe. Hoc ei apud alios homines plurimum autoritatis & existimationis conciliabit. Odit enim DEVS vehementes impetus: odêre eosdem etiam ciues: cùm moderatio prudens mirificè DEO & optimo cuiq; hominum grata sit. Qua de re auream mediocritatem commendare posteris volens Homerus ait: ἀμείνω δ' αἴσιμα πάντα. Vbi enim conueniens moderatio affectuum, gestuum ac sermonis in homine apparet, statim arbitramur prudentem bonamq; mentem illi à DEO contigisse, quæ eum idoneum tractationi cuiusque negotij facit. Nonò temulentiam, crapulam, intempestiuam aleam, perditum lusum & procacem leuitatem famæ atque integritati tum omnium bonorum nocere, tum præcipuè medicorum honori atque bono nomini incommodum afferre putet, qui facturus medicinam non solùm virorum, sed etiam fœminarum ac virginum curam suscipere cogitur: & cum variæ ætatis, varij sexus varijq́ue status hominibus congreditur: vbi eum tum præsentem ani-

Vita medici composita esto.

Quæ vitia vitanda maximè.

mum habere & affectus gestúsque suos intra honestatis ac continentiæ terminos retinere omnino necessum, admodum piũ decorúmq; est. μακάριον γὰρ φρόνησις ἐν χρηστῷ τρόπῳ. Præterea lasciuiam, fornicationem, impudicitiam impuritatémque vitæ detestetur atq; fugiat. Et hoc cùm admodùm difficile sit factu ijs, qui nondũ coniugij septis inclusi sunt, tum ob fragilitatem humanæ carnis, tum mũdi illecebras: medicus memor præcepti, quod apud Platonem libro 7. de Legibus his verbis extat: Μηδένα τολμᾶν, μηδενὸς ἅπτεσθαι, πλὴν γαμετῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, studeat secundum immortalis DEI æternam & immutabilem voluntatem necessariámque de propagatione hominum prouidentiam sibi inuenire legitimam coniugem. Ita enim commodiùs intra continentiæ fines affectus cupidinémque retinebit, bonus paterfamilias esse laborabit, atque ægris hominibus minore cum difficultate adesse operámq; suam fideliùs conferre poterit, quàm cùm maritali iugo solutus viuit & alienorum opera vti cogitur in ijs quæ ad quotidianum vitæ humanæ vsum necessaria sunt. Huic cõmonitioni vt toto vitæ suæ tempore commodiùs pareat & dignam sua persona suáque professione vitam agat, non modò bonorum atque honestorum virorum conuersatione plurimùm ac præcipuè vtatur: prauos verò, impuros & petulantes, tanquã corruptores honestæ existimationis & integritatis, à sua fami-

Medicos maritos esse conuenit.

familiaritate alienos faciat: verùm etiã in conuiuijs rarus ſit, & vini largum vſum euitet, in quo luxuria & incendium libidinis perhibetur eſſe. Quod vt promptiùs faciat, nunquam animo ſuo excidere patiatur auream hanc diui Hieronymi ſententiam: Nihil adeò obruit intelligentiã, ſicuti comeſſatio & ebrietas: quam etiam Philoſophus Seneca voluntariam inſaniam eſſe aſſeuerat. Turpe enim & noxium valde eſt medicum ac Philoſophum ſcire ex intemperantia & incontinentia non aliter, atque ex vberrimo fonte ſcaturire fœcundam materiam plurimorum morborum atque corruptelam certiſſimam virtutis, honeſtatis iudicijq́ue ita, vt cum ſanitate corporis iacturam faciant prudentiæ, quicunq; temulentiam longa conſuetudine inducti affectant: & tamen in eodem criminum hęrere luto, ex quo ęgros ſuos commonitionibus, conſilijs & auxilijs aliquando educere debent. Præterea naufragium autoritatis & continentiæ patiuntur, quicunque nimio vini vſu delectantur. Occaſionem enim peccandi vitare nequeunt, cùm inter virtutem ac vitium æquè, ac inter honeſtatem & turpitudinem ratio titubans vinóque corrupta aut planè obruta diſcrimen nullum videre, neque vllum decorum, quod tempus, locus, negotia & perſonæ requirunt, obſeruare valeat. Ebrietas enim, teſte Origene, facit ex homine beſtiã, ex robuſto infirmũ, ex prudente fatuum. Cui

In vino luxuria.

Ebrietas insania.

Intemperantia fons morborum & vitiorum.

Ebrietatis vituperiũ.

ſententiæ aſſentitur diuus Auguſtinus, cùm ait ebrietatem eſſe blandum Dęmonem, dulce venenum, ſuaue peccatum. Aufert enim illa memoriam, diſſipat ſenſus & confundit intellectum. Nunquam autem quiſquam diſertiſſimorum Philoſophorum, etiamſi hoc anxiè & doctè conatetur facere, viris prudentibus perſuaſerit homines temulentiæ, crapulæ ac luxui deditos præſentem mentem habere, & rerum grauiſſimarum, quales in morborum curationibus occurrunt medicis, tractationem atque inueſtigationē prudenter, cautè & dextrè ſuſtinere poſſe. Quemadmodum hoc diſertè Athenæus affirmat, vbi Niniæ mores ignauos reprehendit & inquit: ἄριστος ἐσθίειν καὶ πίνειν, τὰ δ᾽ ἄλλα κατάπτερων ὤθει. Eiuſmodi enim viuendi conſuetudo prauis ſuccis corpus vniuerſum replet, qui craſſos ſpiritus generant, à quibus facultates & organa læduntur, actionéſque naturalis & vitalis facultatis languent: ſed animalis facultatis functiones aut admodum debilitantur aut omnino corrumpuntur. Ob id non malè ſenſiſſe videtur Græcus, qui tradit παχὺν γαστέρα λεπτὸν οὐ τίκτειν νόον. Curam igitur atque diligentiam accuratam medicus adhibeat, vt ſobriam & temperantem vitam agat, mentis iudicium firmum & ſanitatē corporis integram per plurimum vitæ caducæ curſum habeat ac retineat. Sic certè nullo non tempore inuenietur εὔφρων ἐς τὰ μάλιστα καὶ δραστήριος, καὶ δεινὸς ἁρμόσαι-

Medicos ebrioſos malè iudicare.

Medicos ſobrios eſſe decet.

μόσασθαι τῷ παρεμπίπτοντι, καὶ παραστῆσαι οἷός τε τῷ λόγῳ τὰ βεβουλευμένα. Plurimos autem hoc nostro tempore reperias in ordine medicorum non vulgariter doctos, qui egregiè & copiosè ægris hominibus, quorũ curationi incumbunt, præcipiunt de abstinentia & temperantia in cibo & potu æquè, ac alijs, quibus humana vita necessitatis vel voluptatis causa persæpe vtitur, vt plurimùm tamen abutitur, diligenter obseruanda: cùm illi ipsi ebriosi sint & nihil prius, nihilq; iucundius sibi accidere posse statuant, quàm cùm in conuiuijs multitudine vini debilitantur & ita infirmi dimittuntur, vt neque mens, neque manus, neque pedes officium suum facere valeant. Taceo iam de quibusdam epulonib⁹ & gulosis comessatoribus, qui nunquam cibo nimis auidam aluum saturare possunt, licet σωφροσύνη σῴζουσα ἣ τὴν φρόνησιν. Turpis verò ebrietas & perniciosa crapula quantum malorum humano generi afferant, nemo satis explicare potest. Quam ob rem tum omnibus hominibus, tum medicis in primis fugienda est. Temperantes enim & sobrios eos vel maximè esse decet, cùm ægris quacunque diei noctisq; hora parati esse cogantur, si fideliter suo munere fungi volunt. Tunc autem, cùm ægris hominibus subitum auxilium admouendum, cõsilium dandum aut consolatione mentibus afflictis & de morbi exitu anxijs occurrendũ, mens vino sepulta nihil sõlidi iudicij habet, ni-

Pleriq; culpant alios et non sine crimine viuũt.

Arist. lib. 6. Eth. cap. 5.

Medicos semper paratos esse debere ægris, quod ebriosi nõ facere possunt.

hil ſanæ rationis poſſidet, nihil cum prudentia decernit, nihílque cautè pronunciat: ſed errat ac ſemetipſam confundit, vt non videat, quid præſens negotium requirat. Nullus præterea ægrorum hominum, modò ij ſibi mente conſtent, eſt, qui ebrioſi medici conſilio vti vel monitis illius parere velit. Imò quantò ſunt delicatiores ægri, tantò magis abhorrent à fœtore oris, qui excitatur à vino, dum in ventriculo repleto cruditatem eructando & exhalando indicat: multò verò magis abſtinent ab illiuſmodi medicorum conſilijs. Vt itaque in ſuſpicionem temulentiæ medici non incidant, quando ægros ſuos inuiſunt, dent operã, vt ſobriam temperantiam conſtanter colant, neque ex ingurgitatione vini immodici, neque eſu allij, ceparum, porri, raphani aut ſimilium rerum, quæ fœtore graui ſpiritum oris inficiunt, ingratum fœtorem exhalent. Hanc autem mentis impotentiã in ebrioſis eleganti ſimilitudine depingit Iſocrates, cùm inquit in oratione ad Demonicum: ὅταν ὁ νοῦς ὑπὸ οἴνου διαφθαρῇ, ταυτὰ πάσχει τοῖς ἅρμασι τοῖς τοὺς ἡνιόχους ἀποβαλλουσιν. Decimò medicus ornamentis animi, de quibus hactenus diximus, ſufficienter inſtructus corpus ſuum neutiquam negligat, cùm illud ſit animę agentis domicilium, quod politum ac nitidum eſſe nõ iniuria debet, quando purum & à DEO eximijs dotibus ornatum hoſpitem ſuſtinet. Incumbat igitur in id, vt amictum mundum, mediocrem

Prudens ab ebrijs medicis cauet ſibi.

Medici habitus.

diocrem & tum elegantem, tum fragrantiam non suspectam spirantem habeat. Vestis enim honesta & personę officióque conueniens addit magnū decus viro, & eum hominibus magis commendat, quàm si auro & gemmis vndique niteret & effœminatam mollitiem vel scurrilem leuitatem suo vestitu ostenderet. Fucum autem omnem ac luxum γυναικείοις conuenientem, quantum potest, vitet aut dissimuler, ne videatur affectato ornatu, instar pauonis admirantis suas pennas, insolesçere & admirationem vulgi quærere. Ægri enim homines non ornatum medici quærere & videre, sed artificis operas & agendi felicitatem experiri malunt. Vbi & illud tenendum, quòd congressurus cum hoste ægri hominis medicus non debeat accinctus ire gladio, sed instructus artis præceptis & præsidijs saluberrimis, quibus vis morbi oppugnari & sanitas in integrū statum restitui possit. Plurimi enim hoc nostro æuo parum memores Hippocratici præcepti, quo medicum nihil ænei secum gestare vult, instar militum aut gladiatorum ense instructi ægros suos visitant, ac si cum ijs in arenam descendere & infensis animis armísq; decertare deberent. Num hoc hostilis animi indicium erga morbum esse: an inimicitias cum hominibus gerentes armis se munire: an præter venena inconuenientiáque medicamenta, qualia ab imperitis impostoribus, qui plerumque inscitiam

Medici non sint compti vt fœminæ.

Armati medici.

ſuam tali habitu velant, offerri ſolent, etiam armatas enſe manus ægrorum hominum corporibus adhibere: an verò autoritatem ſuam hoc armorum habitu in liberis & bene conſtitutis vrbibus, vbi pacis & iuſtitiæ leges vigorem ſuum habent, amplificare velint, nondum intelligo. Hoc ſcio, quòd ſit admodum ineptum lateri adhærere onus ferreum, cuius nullus apud ægros vſus eſt. Anxij enim & de vita incolumitatéque ſuorum corporum ſoliciti ſe neque iugulari, neque impeti, neque defendi armis, ſed conſilio operíſque medicis iuuari deſiderant ægri, vt à morbis eluctentur. Vndecimò medicus non facilè, neque effusè apud ægros homines aut etiam alios, quibus cum quocunque loco verſabitur, rideat. Præter id enim, quod laſciui ac diſſoluti moribus cenſentur ij, qui facili de cauſa cum cachinno plurimo rident, homines ægri, qui aut graues prudentéſque ſunt, aut doloribus affliguntur & moroſi impatientéſque ſua natura apparent, magnopere moleſtia affici ſolent intempeſtiuo tum medici, tum circumſtantium riſu, ſicuti æquiore animo ferunt hos, quorum animos mœrore & dolore affici vident ob cruciatus, quos ab ægris ipſis ſuſtineri audiunt. Adeò enim intempeſtiui accidunt ægris riſus, cachinni & ioci adſiſtentium hominum: atque ex funere amicorum vel rei familiaris iactura mœſtis atq; perturbatis ſuauiſſimæ harmoniæ, muſici concentus & alia adhiben-

Incontinenter non ridendum.

Ioci apud ægros intempeſtiui.

adhibentur, quæ solent læticiæ excitandæ causa ab hominibus vsurpari. Medicus itaque non modò semet ipsum continebit, ne intempestiuè aut nimiùm rideat, quoties ludicra proferuntur aut gerũtur ab hominibus, quibus cum cõuersabitur: verùm etiam risum aliorum scurrilibus iocis ineptísve gestibus captare, maioris autoritatis & grauitatis causa, verebitur. Ita fiet, vt medicus ægro homini, cuius fauorem sibi summè conciliare debet, magis gratus sit & spem magnam faciat de fideli curatione atque felici euentu. Quod ad morbi curationem multum momenti afferre docet Auicenna 6. Naturalium his verbis: Fiducia, quam æger de medico concipit, & arti & consilio & omnibus medicinæ instrumentis præferenda. Dum autem conatur hoc apud ægrum obtinere, cautè obseruet, ne adulationis suspicionẽ tam apud ægros ipsos, quàm circumstantes incurrat: & tamen omnibus animi intentionibus hoc agat, vt ægro iucunda voluptatémque inducentia parcè atque tempestiuè dicat ac faciat. Ita enim effectum dabit, vt magis obsequentes ægros habeat in omnibus, quæ agenda erunt. Si autem medicus dixerit vel fecerit ea, quæ ingrata sunt & ægri animum offendunt, facilimè ab eo contemnetur. Accedit & illud mali, quòd experientia cognitum sit subitis affectuum motibus, quos intempestiui rumores & nuncij excitarant, plurimos homines exanimatos fuisse

Fauor ægri confert medici operis.

Adulari medicos non decet.

Motus animi malum gignere.

& celerrimè è mortalium consuetudine abijsse. Hoc ipsum pluribus exemplis comprobant Plinius lib. 7. Natur. Hist. cap. 53. & Valerius Maximus lib. 9. cap. 12. Duodecimò medicus oculos continentes manúsque abstinentes habeat in omni loco, ne cognoscatur moueri vlla re, quę sensibus externis occurrit. Ita enim fiet, vt animo præsenti sit & paratus inueniatur ad omniũ negotiorum tractationem, quæ medici viri conditio, tempus item, locus & personæ requirunt. Curiosi verò & soliciti indagatores rerum, quæ offeruntur aliquando sensibus externis, dum res aliæ ac magis necessarię agendæ sunt, rarò serijs & arduis rebus aduertentem animum habent: rarò etiam prudenter in medium de præsentibus negotijs cõsulunt. Imò suspicionem imprudentiæ ac impudentiæ apud præstantes atque cordatos viros non effugiunt, quod tantum crimen est, vt ex eo omnem turpitudinem nasci posse testetur Xenophon, cùm ait, τὴν ἀναισχυντείαν μεγίστην εἶναι ἐπὶ πάντα τὰ αἰσχρὰ ἡγεμόνα. Decimotertiò inspiciat theatrum humanæ vitæ: & deprehendet, qualis sit omnium mortalium conditio in hoc mundo. Nam hoc pacto, dubio procul, cognoscet nullum statum esse in hac ærumnosa vita, qui non expositus sit aliquibus oneribus & miserijs, vt bene ac feliciter cum hoc homine egisse videatur diuina clementissimi Dei prouidentia, qui minimis malis in vario vitæ humanæ thea-

Continẽtia medicos ornat.

Curiosi ad consultationes inepti.

Tolerantia necessaria est.

theatro premitur. Monſtro autem ſimilis inter homines ageret, qui nullis vnquam exercitus malis vitam duceret. Hoc illi documento ſit, vt intra fortunę ſuæ limites maneat, temporibus ſeſe accommodet, præſentia moderatè ferat, neque fortunæ iniquiori ſuccumbat, neque nimia rerum proſperitate elatus atque victus in vllum malum incidat. κίνησις γὰρ καὶ μεταβολὴ τῆς φύσεως ἡ τύχη. Siue itaque aduerſa fortunæ inſtat violentia, animo forti duret, ſicuti viros prudentes atque magnanimos decet: neq; præſentia contemnat, neque maiora venari intempeſtiuis conatibus laboret: μεγάλα γὰρ διώκειν, καὶ τὰ παρόντα οὐ φέρειν, μαινομένων οἱ τρόποι: Siue æquiore fortunæ fauore adiutus feliciter agit, non nimis animum erigat, neque temere fortunæ blandicijs fidat. In ſummo enim ſtatu proſperitatis cùm nos conſiſtere opinamur, ſplendor fallacis fortunæ interim triſti infelicitatis nebula obſcuratur: interim omnino frangitur: ſæpenumero etiam malo multat tanto, vt prioris felicitatis nos pœniteat pudeátque. Si itaque vnquam magis opus eſt cauta ac prouida attentione, certè tum medicum prudentem & ſuarum rerum non ignarum eſſe decet, quando blandiri ſibi videt omnem fortunæ operationúmque euentum, ne in ſubitum aliquod malum præcipitetur, veluti incautis & imprudentibus accidit. Quam mentis prouidæ ſolertiam & curam mirificè commendat

Homo miſerijs obnoxius.

Vtramq; fortunā ferendam.

Fortuna inſtabilis.

Fortuna fauente prouidè agendū.

Euripides, vbi inquit: Σώφρονος ἀπιστίας οὐκ ἔστιν οὐδὲν χρησιμώτερον βροτοῖς. Vbi enim exemplis tum aliorum hominum, tum suæ sortis confirmatus at-

Animus expertus nulli fortunæ cedit.

que experiẽtia satis edoctus animũ ad omnem fortunæ mutationem paratum, munitũ ac confirmatum habuerit, facilimè ac felicissimè omnem varietatẽ, quæ rebus humanis frequenter accidit, non modò placidè sustinebit, sed etiam perferendo prudenter durabit, dum æquioris temporis melior spes ac feliciores suc-

Spes impudens.

cessus affulgeant. Spes enim corrigendæ fortunæ admodum impudens & valde audax aliquando multorum hominum animos erigit & sustinet, ne ærumnis subitò cedant, néve malorum mole omnino opprimantur: sed durent & meliori fortunæ inter afflictiones seruentur. Qui verò in arduis tentationibus atque ærumnis constitutus, virtute Dei adiutus, constan

Durare in aduersis prodest.

ter perseuerat & in pio honestóque vocationis suæ periculo permanet: non pœnitendos constantiæ suæ fructus fert. Devs enim, omnis consolationis fons ac omnis boni origo, fidelis

DEVS aduersis terminum ponit.

atque verax est, nec suos vnquam vltra vires tentari sinit, sed cum tentatione exitum felicem dat. Plerumque autem ad duras aduersitates & magna fortunæ incommoda sequitur insperata, magna, & acceptanda felicitas, quæ facili negotio rependit iacturam rerum, quam tempore infelicitatis homines prudẽtes æquo animo tolerarunt. Denique res tum prospe-

tæ,

ræ, tum aduersæ viros exercent, & eorum animos instruunt experientia, vt prudentia & animi magnitudine pluribus in societate hominum præstent. Hinc est, quod dicit Philemon; *Prospera excipiunt & probant homines afflictos.*

Ἐνταῦθ᾽ ἀνὴρ γάρ ἐστιν ἀνδρὸς διάφορος,
Ἐν τῷ τό τε κακὸν εὖ φέρειν καὶ τἀγαθόν.

Ita verò, quod quartum supra decimum preceptum esto, medicus diuitias æstimet, vt neq; in rebus quærendis nimiùm auarus deprehendatur: neq; in paratarum rerum vsu vel potiùs abusu & profusione prodigus cognoscatur: neq; in quotidiano victu sordidus ob nimiam tenacitatem appareat. *Auaritia fugienda.* Auaritia enim & nimia cupiditas possidendi diuitias multis hominibus est incitamento ad horrenda mala, qui iustitiæ & mutuæ postmodum charitatis parùm memores per fas nefasq; rapiunt ac corradunt opes, cùm interim ignorent μὴ κακὰ κερδαίνειν, κακὰ κέρδεα ἶσα ἄτῃσιν. *Auaritia radix malorum.* Hi autem non modò rebus suis nihil addunt, quòd malè parta malè dilabuntur, & aquilarum pennas imitantur auferendo consumendóque id, quod bono iustóq; titulo partum fuerat, vt prudenter docet hac de re Isocrates, cùm ait τοὺς χρηματισμοὺς τοὺς παρὰ τὸ δίκαιον γιγνομένους ἡγεῖσθαι μὴ πλοῦτον, ἀλλὰ κίνδυνον ποιήσειν: *Prauum lucrum instar damni.* Sed etiam aliorum hominum inuidentiæ, odio atque obtrectationibus semet ipsos obijciunt. *Diuites odijs obnoxij.* Hinc Græci occasionem sumpserunt, vt dixerint: Πλεονέκτης ἅπας ἄδικος. Nimia porrò profu-

Prodigalitas fugienda.

ſione cùm parta dilapidant & abſumunt, difficile paupertatis malum ſibi vltrò adducunt, quæ eos deinde docet, ὅτι δειλὴ ἐνὶ πυθμένι φειδώ: & alijs hominibus occaſionem dant, vt ſuſpicentur mala conſcientia quæſita eſſe, malóque titulo poſſideri bona, quæ turpi luxu aut inani oſtentatione abſumi vident. At nimia tenacitas, quæ opibus partis cum ratione & diſcretionis occaſione liberaliter vti non ſinit, primò medicum, qui ſordidè viuit, etiamſi amplas diuitias poſſideat, oſtendit mente imbecilla & impotenti eſſe, quæ non tam diuitijs imperat,

Sordida tenacitas arguit animũ abiectum et ſeruilem.

quàm turpiter ijſdẽ ſeruit: deinde alijs ſe ipſam inuiſam reddit atque facit, vt medicus verum decus bonámque exiſtimationem amittat, quę ex legitima diuitiarum poſſeſſione pleriſque contingit. De quo illud Heſiodi veriſſimè vſurpari poſſe exiſtimamus: χρήματα ψυχὴ πέλεται

Frugalitas medicis eſt vſui.

δειλοῖσι βροτοῖσι. Legitimum enim ac liberalem diuitiarum vſum, qui auream mediocritatem nunquam excedit, virtus & gloria comitatur: ſicuti ſordidam tenacitatem excipit odium, inuidentia & contemptus. Vt plurimùm enim fit, vt homines vilioris fortunę odio proſequantur ac criminentur viuos æquè ac mortuos diuites, qui liberali mediocritate vti nequeunt in poſſeſſione & vſu diuitiarum, ſed auro incubant & ſordida turpíque tenacitate oſtendunt ſe diuitiarum miſera mancipia viléſque ſeruos eſſe. Quam ob rem medicis omnibus tutiſſi-

mum erit non tanto ſtudio operam dare, vt diteſcant, quanto conatu incumbendum eſt, vt ſint & habeantur boni viri ab omnibus, quibus vnquam innoteſcent. Sicuti enim DEVS omnibus vitæ temporibus ſubſidia pijs boníſq; neceſſaria abunde largitur, dum modò vocationis ſuæ munere fideliter & diligenter funguntur: Ita diuitiarum honorúmque augmenta citra multum negotium, citráque animi curas tempore opportuno adijcit ijs, qui in ſtatione ſua perſeuerant & neceſſaria quæque ab ipſo petere atque expectare præſentibus animis audent. Decimumquintum præceptum eſt, vt ingreſſurus ægrorum hominum contubernia neque properet, neque impetuoſo inceſſu importunus, neque clamore aut riſu, quod inſanorum leuiúmque hominum eſt, neque ſuperbis greſſibus difficilis ac moleſtus ſit. Modeſtè autem, quemadmodum virum prudentem decet, ingrediatur & ſereno vultu appareat, vt ægro homini gratus eſſe poſſit. Non ſubitò ægrum interrogando aut contrectando adoriatur, ſed placidè alloquatur: Inquirat de præteritis, vt cauſas externas & antecedentes exactè cognoſcat ac faciliùs in internarum cauſarum, quæ ſunt materiæ, in quibus eſſentiæ morborum conſiſtunt, exactam noticiam deueniat: Præſentia inſpiciat & rationis iudicio examinet, vt tum morbum intelligat, tum naturam ac qualitatem eius deprehendat: denique cau-

Diuitiæ & honores à DEO.

Qualis ingreſſus medici debeat eſſe ad ægros.

Quæ interroganda & dicenda medico apud ægros.

ſas morbi internas, citra quarum cognitionem nihil efficere poterit, ſed aërem feriet & in incertum omnia prǽſidiorum actionúmque ſuarum tela diriget, eruat & futura in morbo cognoſcat. Ita enim de ſymptomatibus præteritis & ſequentibus, vt & de morborum temporibus, certus fiet. Futura autem, qualia ſunt morbi exacerbatio vel remiſſio, ſymptomatũ concurſus, morbi duratio & ęuentus, acuta diligentíque mente cogitet: neque temere, ſed cautè de ijs pronunciet, ne aut turpis diuinator aut leuis mendax deprehendatur. Multa enim præter ſpem & omnem expectationem æquè, ac experientiam circa ægros contingunt, quæ prænunciandi certitudinem multis modis eludunt. Decimoſextò conſiderabit tum naturale ęgri corporis temperamentum, vt ſęcuriùs iudicãdo ſtatuere poſſit, in quo gradu receſſerit morb⁹ à naturali corporis malè affecti temperamento: tum etiam locum affectum indagando cognoſcet, vt eius naturam, temperiem, ſenſum, figuram, poſitum, facultatem & actionem exploret, atque de debita medicamentorum ſubſtantia, qualitate, quantitate, forma & tempore exhibitionis commonefiat. Decimoſeptimò vires tum totius corporis, tum affectæ particulę diligenter cum morbi ſymptomatúmque vehementia & cauſæ coniunctæ multitudine atque malignitate conferat, vt futurum morbi exitum & medicamentorum effectum

Cautè prædicendum.

Quid medicus conſiderare debeat in ægro corpore.

Virium robur conſiderandum.

fectũ proſpicere atque diuinare propemodum poſſit. Quod eum in agendo ſecurum reddet & à calumnia redimet, quando morbi vis & cauſæ internæ violentia vires in ægro corpore proſternere aduertentur: vel eędem ad exitum vſque morbi duraturæ ſint. Sicuti enim audacter tutóque agere iubetur medicus, quando vires ægri corporis validæ ſunt, adeò vt durare poſſint tam diu, quàm diu coctio materiei peccantis fieri cogitur: Ita illis adeò languidis & euictis, vt periculum ſit, ne antè concidãt, quàm coctio atque eductio peccantium materierum perficiatur, planè nihil ſibi tentandum cenſebit. Nihil enim proficiet, etiam ſi præſentiſſimæ efficaciæ remedia adhibebit: ſed potiùs in animis imperitorum hominum videbitur ſuis medicamentis virium robur, quod ægro corpori reliquum fuerat, nimis audacter & intempeſtiuè oppugnaſſe vitámque ægro homini eripuiſſe. Decimooctauò medicus ægro homini commodum habitandi locum eligat, in quo aër ſit natura aut arte ita præparatus, vt morbo & cauſæ morbificæ reſiſtat: atque temperamento naturali ægri hominis, quantum fieri poteſt, conſentiat, vel non nihil in contrarium declinet tum, quando morbus temperamento naturali in qualitatibus ſuperantibus conſentit Decimononò cibum & potum ægris hominibus præſcribat talem, qui morbum oppugnet, cauſę morbificę generationem am-

Gal. lib. 9. Meth.

Quid viriũ robur moneat.

Viribus collapſis medicus agens periclitatur de fide & felicitate.

Quæ diſponẽda ordine in cura. Aër.

Cibus & potus.

pliorem prohibeat, id verò, quod generatum in corpore causa materialis affectuum existit, consumat & subducat: ægri hominis naturali temperamento ac viribus conueniat: medicamentorum denique operationes iuuet ac promoueat. Somni & vigiliarum certum tempus, veluti quieti atque exercitio legitimam rationem & conuenientem horam definiat: Inanitionem ac repletionem necessariam atque circumstantijs indicando vrgentibus maximè congruam adhibeat. Et denique animi affectus ita moderetur, vt ægri hominis sanitas ijsdem iuuetur, causa morbi minuatur, morbus arceatur, & medicus, iuuante DEI fauore, qui æquè ad curationes morborum, atq; ad omnia negotia, ab hominibus rectè perficienda plurimum adiumenti & emolumenti adfert, sibi ipsi laudem adquirat. Vigesimum præceptum est, vt habeat non modò suarum operationum certas intentiones, quarum ductu singula ordine certóque tempore fieri oportet, quæ morbus, causa morbi, symptomata, ægri hominis naturale temperamentum, vires, ætas, sexus, vitæ genus, consuetudo vitæ præcedens, locus affectus, anni tempus & aëris constitutio agere iubebunt: sed etiam saluberrimis ac probatæ efficaciæ medicinis atque præsidijs accommodatis vt instructus sit, seplasias locupletiores frequenter ingrediatur & simplicia atque composita sæpe inspiciat: interdum etiam Antidotorum

Somnus & vigilia.
Exercitium & quies.
Inanitio & repletio.
Animi affectus.
Medicus ordine certo procedat.
Vtendũ præsidijs efficacibus.

torum compoſitionibus adſit, vt videat, qua diligentia ac fidelitate à pharmacopœis eædem præparentur. Parum enim prudenter ſolent agere medici, qui domi deſident & reſcripta in myropolia mittunt, vt ibidem medicamenta componantur. Nam magna negligentia eſt miniſtrorum, maior hominum auarorum improbitas, qui tenacitate ac auaritia corrupti ſæpiſſimè obſoletis, & marcore, nidore putredinéve corruptis pharmacis vti potiùs audent, quàm vt probatas ac recentes medicinas leui ære comparent: ſæpe etiam in penuria eorum ſimplicium, quæ medicus præcipuæ deſtinat operationi, temeraria malitia permutant medicinas & colore ſimiles ſubſtituunt, etiam ſi planè aliam agendi vim habeant. Tunc autem aut nihil, aut nimium, aut contrarium, quàm medicus conatur, aſſumpta pharmaca in ægro hominis corpore agunt & à medico fraudis perpetratæ ignaro hominis decumbentis vita in periculum ducitur. Præterea medicus, ignarus cõmiſſæ ab alio fraudis, incipit de artis ſuæ certitudine dubitare: ac celebrem famã, quam ex felicibus ſucceſſibus habere cupit, omnino amittit. Si autem frequens in ſeplaſijs fuerit, ſua præſentia & inquiſitione excitabit myropœorum diligentiam atque attentionem maiorem, quàm compoſitioni & præparationi pharmacorum aliàs adhibent, quando oculus medicorum vel etiam dominorum abeſt, pla-

Medici præſentia acuit diligentiam pharmacopœorum.

néque perficiet, vt medicamenta optima habeant & fideliter præparent, quibus postea medicus citra metum fraudis cum delectu in singulis morbi temporibus pro diuersa operandi intentione vti poterit. Supra vigesimum in ordine huius nostri libri præceptum addit Galenus libro de Prædictione ad Posthumum adhuc vnum, obseruatu admodũ neçessarium prudentibus medicis, præceptum, cùm ait medicos in curatione Principum neque medicamentis valde efficacibus, neque vllo modo suspectis vti debere. Multos enim obtrectatores operæ atque fortunæ medicorum habent. Etsi itaque extremis morbis extrema aliquando remedia adhiberi vult Hippocrates & principum aliorúmque hominum, qui aliquo eminentiæ gradu aut amicorum multitudine apud suos conspicui sunt, affectus periculosi remedia fortis operationis requirunt: tamen medicus prudens nunquam ad singularia atque noua, quę in frequentem vsum minimè venerunt, descendere debet, sed potiùs ea adhibere, quorum facultates & operationes longo vsu multáque experientia innotuerunt. Fieri enim sæpissimè solere docet Galenus, vt artifices, qui rectè tempestiuéq; medicamenta adhibere norunt, ijsdem remedijs morbos curent, quibus alij eosdem exacerbarunt. Porrò requiritur etiam à medico, vt suo apud ægros homines, quorum curam suscipit, munere diligenter fideli-

Tutis medicinis vtendum apud Principes.

Diligentia medico necessaria.

delitérque fungatur: attenta mente videat & consideret, cui, quid, quantum, cur, quo loco, qua via, quando & quibus præsidijs agendum aut etiã quomodo intentiones operationum & medicamẽtorum facultates dirigendæ sint. Ita enim fiet, vt singula suo tempore conuenientíque ratione perficiantur: & felix consiliorum actionúmque euentus, qui est expetita hominum ægrorum sanitas & medici solertis laus atque præmium, DEO cooperante, consequatur. ὅταν γὰρ σπεύδῃ τις, αὐτὸς καὶ θεὸς συνάπτεται. *DEVS sedulos iuuat.*

Agat deinde cautè, prouidè, maturè, expeditè & rectè, non alia fide & solicitudine, atque si de sui corporis incolumitate ageretur. τὸ γὰρ μηδὲν εἰκῇ, πανταχοῦ ἐστι χρήσιμον, vt ait Menander. *Temere nihil agendũ.*

Quod fiet facilimè, si sincero fuerit animo & omnium suarum actionum inspectorem adiutorémque DEVM crediderit: præterea etiam charitatis Christianæ memor ægrum hominem suum fratrem, nobilissimam, secundum angelos sanctos, creaturam ad imaginem immortalis DEI conditam & regni cœlestis cohæredem cognouerit atque statuerit. Ita enim animatus nihil cogitabit, nihil consulet, nihílque molietur, nisi quod gloriam & laudem immortalis DEI, crementum Ecclesiæ Christianæ, emolumentum societatis humanæ, recuperandam ægrorum hominum sanitatem atque suum proprium honorem commodúmque concessum spectare ac prouehere posse *Quid in agendo respiciendum.*

ſtatuerit. Quam ob rem etiam præſidium ſanctorum angelorum in toto vitæ atque vocationis ſuæ curriculo ſibi adeſſe ſentiet: munere ſuo cum laude feliciter fungi & commendationem famámque celebrem felicibus ſucceſſibus mereri poterit: neque viuus egebit vlla re, quæ fragilis vitæ vſibus neceſſaria erit, neque mortuus calumnijs hominum damnationíve æternæ obnoxius erit. Hæc præcepta & inſtituta medico, qui primùm medicinam facere incipit, à nobis ex ſententia Hippocratis & aliorum medicorum conſcripta ſunt, vt homines eruditi ac præcipuè iuuenes, qui medicæ arti animum applicarunt, videant atque intelligant

Medicis fidelibus & pijs crementum dat DEVS.

Cauſæ commentationis huius.

I. primò, quòd medicos inter Chriſtianos oporteat eſſe, qui gratia ſanitatum à DEI ſpiritu accepta infirmitatibus hominum opitulari & mederi poſſint:

II. deinde, quòd medici functio difficilis, laborioſa & neutiquam ignaua ſit, veluti imperitum vulgus æſtimat:

III. tertiò, quòd illa profeſſio, cùm ſit pia, honeſta & humano generi adeò neceſſaria, ac Sol mundo & ignis atque aqua hominum vſibus, neutiquam contemni debeat, quod ſæpiſſimè à barbaris & imperitis Cyclopibus fit, qui importunis ſuggeſtionibus & calumnijs improbis iuuenũ animos ab honeſto & DEO hominibúſque prudentibus grato vitę genere deterrere atque auertere conantur:

IIII. quartò, quòd ex his inſtitutionibus mediocriter eruditi deprehendent,

quanto

quanto diſcriminis interuallo docti, diligentes, fideles & boni medici ſeparentur ab improbis impoſtoribus, ineptis nugatoribus, indoctis empiricis, ſcurrilibus circumforaneis, inſanis medicatricibus & alijs eius fæcis hominibus, qui publicis principum ac magiſtratuum edictis ab vrbibus bene conſtitutis arcendi & longè à conuerſatione hominum ablegãdi ſunt ad immanes feras, ne impunita occidendi aut violandi homines licentia ampliùs vti in rebus publicis poſſint: quintò, quòd ex v.
his cuiuis legenti luce meridiana clariùs pateat bonos, eruditos ac fideles medicos nõ tantùm principum magiſtratúſque amore & plebeiorum hominũ beneuolentia, ſed etiam ampliſſimo honore & iuſtiſſimis præmijs dignos iure optimo haberi: ſextò, vt medicinam facturi vi- vi.
deãt, qui & quales eſſe debeant in ſua profeſſione, ſi bonorũ medicorũ nomine digni cenſeri cupiũt. DEVS, fons omnis ſapientiæ, cui ſit gloria in omne æuum, artium vtiliſſimarũ ſemina cum florentiſſima politiarum Chriſtianarum tranquillitate nobis in poſterũ clemẽter ſeruet atq; augeat: neq; tantis bonis ob noſtram ingratitudinẽ, ſicuti nimiùm meremur, poſteros noſtros priuet, vt vera agnitio verúſq; cultus DEI cum bono ordine & laudabili virtutis honeſtatíſque omnis ſtudio in humana conuerſatione longè latéq; propagetur ac multi æternæ beatitudinis hæredes fiant.

FINIS.

IOANNIS SPORISCHII AB OTTENBACHAW, MEDICINÆ DOCTORIS LIBER DE *Symptomatibus crudelissimis & rarò animaduersis, quæ scarificationi & cucurbitularum vsui Brunæ incolis in Marchionatu Morauiæ superuenerunt.*

ANNO DOMINI M.D.LXXVII. Brunæ, quę celebris est in Marchionatu Morauiæ vrbs, noua & frequẽtia in nonnullorum hominum corporibus apparuerunt symptomata, quæ solutioni continuitatis, per intempestiuam, inconuenientem & immodicam partium carnosarum scarificationem factæ, superuenerunt. *Descriptio symptomatum.* In quibusdam enim particulis, scalpro sauciatis, caro cucurbitulæ ambitu conclusa inflammari & exulcerari visa est: ichores pituitosi in magna copia fluxerunt per exulcerata membra: totum corpus aut tantùm membrum scarificatum interim liuore fœdo, interim scabie turpi horribiliter contaminatum fuit: aliquibus denique horrendi cruciatus in iuncturis articulorum & neruosis partibus excitati multum tempus durarunt & certis periodis ægrorum hominum corpora afflixerunt. *Sententia vulgi de his symptomatibus.* Ea cùm rara & antehac minimè visa essent, cõmouerunt plurimos hominũ, vt putarent nouum morbi-

Vene-

Venerei genus, contagione propagatum, populum illius vrbis inuasisse. Sicuti autem liberrimè fateor me planè dissentire ab opinione, quæ de his symptomatibus sparsa habetur: Ita certis rationibus palàm faciam symptomata illa neque contagione in aëreo balneo propagata esse: neque luis Venereæ speciem dici posse: neque scalpellum, quo cutis scarificata fuit, toxico infectum, impurum aut tale fuisse, quo bubones pestilentiales antè aperiri consueuissent. Demonstrare verò & palàm facere enitar horrenda hæc solutionis continuitatis symptomata originem, occasionem siue causam efficientem atque irritantem habuisse intempestiuam, nimiam, miniméque congruam scarificationem: materialémque siue internam corũ causam in humorum pituitosorum substantia, quantitate & qualitate in ægris hominum corporibus abundanti constitisse. Etiamsi enim nobis Christianis dubium nullum est varios morbos ob plurima & grandia hominum peccata aliquãdo iusto DEI ter maximi iudicio excitari in populo: tamen ijdẽ causas suas naturales vt plurimùm habere aduertuntur. Nam infinita summi DEI potestas rarò citra causarum secundarum interuentũ agere in mundo consueuit: sed ordinem à sua sapientia imperuestigabili institutum firmiter obseruat, neque vnquam transgreditur, nisi summa hoc ipsum gloriæ diuinæ necessitas requirat. Hæ autem in

Propositio libri.

Morbos diuino iudicio excitari.

DEVS ordinem à se constitutum in natura obseruat.

Causæ morborum externæ & internæ.

Ablata causa tolli affectum.

Pœnitentia & inuocatio DEI promouent actum medicinæ.

ſex rerum nō naturalium vario vſu conſiſtunt & cauſarum externarum nomine comprehenduntur: aut intra corpus humanum coaceruatæ latent, donec ab externis cauſis irritentur, & cauſarum internarū appellationem ſuſcipiunt. Quibus ablatis per media, diuinitus in eos vſus producta & ſedulis rerum naturalium indagatoribus oſtenſa, mala eiuſmodi longiùs graſſari prohibentur: & homines ab ijs liberantur, præſertim tum, quando ad vitæ prioris emendationem accedunt piæ preces, quibus iram DEI iuſtiſſimam mitigare ſtudemus. Remedia enim præſtantiſſima tum demum vſibus humanis ſalutaria ſunt, quando illis benigna miſericordis DEI gratia accedit & tempore legitimo eadem dextrè vſurpantur. Nolo autem quenquam eruditorum medicorum æſtimare me temerario contradicendi conatu reclamare ſententiæ, quæ noua de huiuſmodi ſymptomatum genere pronunciata eſt: aut maleuolentia odióve inflammatū ab opinione incerta recedere, quę de his ſymptomatibus extat. Publici enim cōmodi cauſa, cui me & ſtudia mea à multis annis conſecro & offero, de hoc ſymptomatū genere quid ſentiam, ingenuè oſtendere laboro eam ob rem, quòd in præfatione & epilogo libelli, qui primus de his ſymptomatibus in publicum venit, commonitio extat ad bonos & rei medicæ peritos viros grauiſſima, vt liberè in medium conſulant de his malis: &

ratio-

rationes non modò inueſtigent, ſed etiam libenter oſtendant, quibus præſidijs eiuſmodi humanorum corporum hoſtibus occurratur.

Ξυνὴ γὰρ χρειὼ, ξυνοὶ δέ τε μῦθοι ἔασιν.

Hoc vt commodiùs rectiúſque à me fiat, primùm de rerum non naturalium vſu, qui incolis eius vrbis frequens eſt, dicam: Secundum erit, vt agam de occaſione & cauſis externis, quæ excitarunt turpiſſimam fluxionem, liuorem, dolorem, & tum crudeliſſimos cruciatus, tum putredinem loci ſcarificati & exulcerationem cutis, quæ in ægrorum hominum corporibus à loci affecti intempeſtiua ineptaque curatione remanere deprehenſa ſunt. Inde, vt arbitror, facilimè cuiuis legenti patebit hos affectus humanorum corporum neutiquam nouam morbi Venerei ſpeciem dici poſſe, cùm ſint tantùm ſymptomata, quæ ad ſolutionem continuitatis & effrenem humorum pituitoſorum motionem acceſſerunt: Neque virus quoddã in aëreo balneo ab hominibus ea lue infectis ſparſum, à ſanis hominibus & tanti mali ſecuris inſpiratione hauſtum fuiſſe, cùm vnanimi medicorum doctiſſimorum conſenſu affirmetur neminem vnquam lue Venerea labefactatum ex inquinati aëris inſpiratione: Neq; malum contagione propagatum eſſe in corpora humana, quod vi cucurbitularum ad loca ſcarificata tractum inflammationem, exulcerationem, dolorificam neruorum laceratio-

Ordo libri.

Fer. lib. 2. de Abd. rerum cauſ. cap. 14.

nem, cutis liuorem & turpem ſcabiem excitauit: Neq; etiam ſcalprum venenoſa aliqua materia corruptum imbuiſſe loca ſcarificata virulentia lethali; ſicuti inficiſolent venabula à venatoribus Hiſpanis, quando ceruos leuiter ſauciare conantur, vt potiùs à virulento & noxio ſucco perempti concidant, quàm profundiore vulnere, nimirum vt pelles integriores maneant, quæ plerumq; venatoribus cedunt, vt inde lucrum faciant, quod admodum exiguum illis accidit, quādo latioribus aut pluribus ictibus tranſuerberatæ ſunt. Sunt autem pleriq; medicorum in hac opinione, vt hoc obiter inſeram, ex ſucco veratri albi aut napelli pharmacum virulentū primo vere à venatoribus præparari & cornu taurino in eos vſus ſeruari: Nuſquam tamen apud probatos autores me legere memini, quòd elleboro albo aut napello (niſi perperā cum aliquibus opinari velimus, quòd
Lib. 6. cap. 20. napellus ſit toxicon Dioſcoridis) tam ſæua nocendi vis inſit, qualem Galenus in libro de The
Lib. 27. cap. 11. riaca ad Piſonem helenij ſucco: & Plinius herbæ ſucco, quam à Gallis Limeum appellari dicit, aſſignat. Oſtendendum itaque hoc loco erit ſymptomata illa habuiſſe naturales cauſas, quæ de numero externarum & internarū cauſarum ſunt tantáque mala in humanis corporibus excitare poſſunt, quando internę cauſæ ita diſpoſitæ ſunt, vt externarum cauſarum, quæ irritantes dicuntur, actum recipere poſſint.
Hæc

Hæc vbi peregero, tertio loco, diuina iuuante clementia, certam rationem curandi eiuſmodi affectus inuenire & indicare ſtudebo.

Principio itaque Brunam edito regionis huius loco ſitam, prçter ventos ab occaſu Solis ſpirantes, omnibus cæterorum ventorum inſultibus liberũ aditum præbere videmus. Zephyrus enim, Aphricus, Corus & collaterales ſublimi monte, qui vrbi ad occaſum Solis eſt & arcem eminentem habet, difficulter ſeriúſque admittũtur, vt aërem, terram & aquas ſuis qualitatibus in primo vere demulceant. Hinc fit, vt aſperã hyemem frigidiúſque veris principium terra illa ferè quotannis habeat. Quanquam autem ſolum vrbi propinquum, quod culturam experitur, vini & frumenti ferax eſt: tamẽ incolæ Cererem coctam ſiti reſtinguendæ frequentiùs adhibent. Hac enim admodũ tenui, aquoſa ac frigida qualitate euidẽter prædita, propter exiguam copiam lupuli & tritici, quam cocturæ parciùs adhibent, quàm in alijs Germaniæ locis fieri conſueuit, vtuntur tum lautioris fortunæ homines, quando largiore vini potu illorum corpora incaluerunt, ob pridianam crapulam fumant, & ſiti immodica affliguntur: tum vilioris ſtatus plebecula eo potu contenta viuere cogitur, cùm non ſemper habeat, vt vinum ſuis menſis emat. Solum vbertate multa fertile colitur ab agricolis, vinitoribus & olitoribus. E quibus illi neceſſarium

Situs vrbis Brunenſis.

Zephyri ſuus.

Brunenſis cæli temperies.

Brunenſis ſoli fertilitas.

Potus incolarum.

Solum quid ferat cultũ.

vitæ humanæ frumentum, vuas, persica mala, poma, pyra, pruna cerea, Damascena & minora, quæ domestica sunt & dulcedine sua mirè palatum afficiunt, quando ijs crudis, in vmbra siccatis coctísve vescimur, cerasa, cytonia & alia vsibus humanis in agris & intra vineta crescentia colligunt: hi cepas, allia, porrum, pepones, pastinacas domesticas, cucumeres, rapa, petroselinum, lactucas coronariásque herbas magno studio colunt, vt inde victitent & quæstum faciant. Brassicam etiam capitatam frequentiùs, quàm alibi, in cultis locis circa hanc vrbem prouenire certum est, qua non tantùm cocta per autumni hyemísque tempus incolæ vesci solent, sed quoq; illam sale, cumino, aceto muriáve ita condiunt, vt totum annum in vasis amplis recondi & in cellis subterraneis adseruari possit. Faciunt autem olitores illud, tum vt suis mensis brassica illa seruiat, tum vt in vicina loca illam per totum anni tempus exportantes aliquid lucri venentur. Ea enim persuasio multos homines, in finibus Austriæ habitãtes, inuasit ac tenet, nullibi meliorem brassicam, quæ capitata est & hoc peculiari dono pollet, vt biliosos ventriculos roboret, neruorum resolutioni & tremori nõ exiguum commodum præstet, virtutibus vini resistat, ebrietatem siue temulentiam diutissimè arceat & noxam inhibeat, quæ ex largiore vini potu aliàs humanis corporibus accideret, inueniri:

Brassica vtilitas.

neque

neque vſquam ita præparari, vt guſtui grata ſit. Quam ob rem olitores etiam multum operæ & laboris culturæ illius impendunt: ac per totum annum Znoymam, Rhezium, atq; in alia loca exportant. Hinc fit, vt Brunenſe ſolum neque multa armenta, neque greges ouium alat: ſed aliunde expectare cogatur omnia, quæ ex eiuſmodi pecudibus in vſum vitæ humanæ ſumuntur. Nihil tamen æquè ad voluptuariā gulæ inſatiabilis voracitatem ac neceſſarium vitæ fragilis vſum deeſt earum rerum, quæ in delicijs & victu quotidiano haberi conſueuerunt. Hungaria enim pinguedine & carne ſucculenta craſſos boues Morauiæ in abundanti copia mittit. Ipſa verò regio intra ſuos fines omnis generis pecudes vberrimè ſuis paſcuis alit. Quam ob rem plebs ſuis contenta fortunis nō admodum affligitur cupiditate quærendi & colligendi diuitias, ſicuti faciunt hi, qui auaritiæ pernicioſo mortalibus affectu effaſcinati & excæcati ſunt adeò, vt nihil illis dulce gratúmque accidat, quod nō fœnus & lucrum ſpirat. In diem enim viuit maxima incolarum pars, &, quidquid hæreditate, nundinatione laboribúſque adquirit, aut vinearum cultui aut luxui impendit. Etſi verò liberaliter propter victualium vberem copiam viuit: tamen ferè nullum conuiuium illi celebratur, quod non ſolenni vrbis more braſſicam capitatam, in numero ferculorum coctam, recipiat. Æſtate qui-

Cibi copia incolis.

Incolas vili contentos viuere.

dem & autumno dulcem: hyeme autem & vere ſale, cumino, aceto muriáve maceratam coquunt ac menſis apponunt. In ſecundis etiam menſis pyra, poma, pruna, perſica, vuæ & aliæ eius generis deliciæ crebriùs locum habent apud ciues illius vrbis, quàm alibi in vniuerſa Morauia fieri conſueuit. Taceo iam de inferioris ſortis hominibus, quorum prandia & cœnæ braſſicam capitatam olent. Pleriq; inſuper incolarũ, fœminæ tamen maximè æſtatis tempore deliciantur eſu endiuiæ domeſticæ, cuius folia lata & teneros caules Cereri acetoſæ immergunt & cum nimia auiditate vorant: Imò pleraſque eius regionis fœminas inuenias, quę inexplebilem auiditatem edendi frigidas & crudas illas materias, in quarum numero etiam ſunt pepones & cucumeres parui, reprimere nequeunt, dum ventriculum abundanter repleuerint. τοιοῦτος ὁ βίος πυρετὸν καὶ φλέγμ' ἔχει. Etiamſi enim æſtatis tempore talium alimentorum moderatus vſus non improbetur prudentibus viris eam ob rem, quòd prohibeant generationem bilis flauæ & humorum nimiam aduſtionem: alterando etiam infringant feruorem bilis, ne quidpiam incommodi corporibus gignere poſſit: tamen nimius eorum eduliorum vſus maximè nocet in eo, quòd auget in corporibus humores eos, qui à temperamento anni ſunt alieniſſimi & morbos periculoſos difficiliſq; curationis inducere frequenter conſueue-

ſueuerũt,qui ſi diæta ſimili foueantur,planè incurabiles atque lethales fiunt. Conuiuia verò nuptialia & cætera diurno tempore inſtituuntur crebriùs ac protrahuntur in profundam noctem, præſertim autumni & hyemis tempore, vt illud tempus, cui requiem ſuadenti, propter animalium virium recreationem, parere decorum erat, tribuatur comeſſationibus ac compotationibus, cùm ſit: *Mores Vulgi.*

καλὸν τὸ νήφειν ἢ τὸ πολλὰ κραιπαλᾶν.
πολὺς γὰρ ἄκρατος ὀλίγ' ἀναγκάζει φρονεῖν.

Contrà verò matutinæ dierum horæ, quæ, negotijs & laboribus diuinitus præfinitæ, rebus agendis commodiſſimæ ſunt, ſomno dantur. Qua in parte bruta animantia eiuſmodi hominibus longè præcellere & prudentia anteire cenſentur, quæ cùm Sole occidente cubitum ſe recipiunt, & eodem oriente, cubitu ſurgunt. Temporum enim & ordinis diuinitus inſtituti atque curſu Solis definiti rationem tenaciùs obſeruant & rectiùs tenẽt, quàm plerique hominum, qui mente intelligenti rationéque à DEO rerum conditore donati ſunt, vt cæteris creaturis hoc dono præſtent, Creatorem mundi agnoſcant, pia gratiarum actione donis DEI fruantur & corporum animorúmq; ſuorum ſanitatem recto viuendi modo diutiſſimè tueantur. Conuiuijs ad hunc modum deditis intempeſtiuis vigilijs coctiones alimenti & humorum in naturalibus iuſtrumentis & fi-

milaribus particulis non modò impediunt, ſed etiam plus quàm leuibus & ſcurrilibus ſaltationibus exercitijsque, quibus voluptatis irritandæ cauſa homines vtuntur, dum genio indulgent ſuo, crudum alimentum ad epar & ſimilares particulas per venarum meſaraicarum ductus è ventriculo procedere cogunt, vnde cruditates in illorum corporibus coaceruantur, quę morbis fœcundum fomitem præbent, vt veriſſimum eſſe cognoſcatur id, quod dicunt Philoſophi, nimirum voluptatum pediſſequas eſſe morbos, mœrorē, dolorem & pauperiem. Præter hæc nullis laboribus, neque tempeſtiuis exercitijs hoc hominum genus indulget, ſi receſſeris à vinearum cultoribus, qui agreſtes ſunt & dura corpora habent: nihilo tamen minùs illa morbis obnoxia reddunt inordinata vita, dum feſtiuis diebus comeſſationibus & poculis adeò frequenter indulgent, vt priùs id abſumant, quod merces laboris eſſe debet, quā laborem perficiunt. Hac viuendi ratione corpora pituitoſis humoribus & excrementitijs ſuperfluitatibus repleri tam manifeſtum eſt, vt mente rationéque deſtitutus iure optimo cenſeri poſſit, qui contradicere velit. Eiuſmodi autem humores vltra modum humanæ naturæ competentem coaceruati intra corpora fragilia multis ægritudinibus fœcundam materiam præbent. Vrbis itaque eius incolæ non facilè bilioſis morbis tentantur: ſed pituitoſis & frigidis

Qui morbi populariter graſſentur Brunæ.

gidis

gidis malis ſæpiſſimè infeſtantur, vt ſunt colica, paralyſis, apoplexia, arthritis, podagra, & alia, quæ à fluxione pituitoſorum humorum originem habent atq; voluptuariam inordinatamque vitam non aliter, atque pediſſequæ dominas ſuas, ſequuntur. Accedit illud, quòd optimorum medicorum conſilia ibi negligun-tur. Neque enim annuis vtuntur purgationibus, neque eruditos & rei medicę peritos viros de ratione viuendi conſulunt. Sed plerique ſuę libidini obtemperantes agunt, quod volunt, & patiuntur, quod poſſunt. Plurimi etiam eò dementiæ procedunt, vt hodie egregiè potantes & ad ſatietatem vſque ſeſe infarcientes cibis ſine delectu & diſcrimine, conſtituant de venæ ſectione & ſanguinis ſubtractione poſtero die inſtituenda: qua peracta, aliquot dies epulantur, potant, ludunt & inebriantur, nihil ſoliciti de morbis, qui tanquam pœnæ eiuſmodi vitam ſequuntur, vt veriſſimum ſit illud Alexidis:

—ἁ πάντων ὃςὶ τὸ μεθύειν κακὸν
μέγιςον ἀνθρώποισι καὶ βλαβερώτατον.

Qui à crebra ſanguinis euacuatione per venarum inciſionem abhorrent, cucurbitulis cum ſcarificatu appoſitis bis aut ſemel ſingulis menſibus vtuntur. Ingrediuntur verò eius rei gratia balneum bene poti ac cibis repleti. Atque pro largiore ſanguinis ſudoríſque euacuatione promouenda, in aëreo balneo ſedentes,

vel labris aqua calida plenis innatantes, immodico intempestiuóque vini vsu egregiè se suæq; naturæ vires obruunt, vt aliquando domum redire nequeant, nisi manu ministrorum ducantur. Luxu & inueterata viuendi consuetudine si suis corporibus morbos accersiuerunt, ad Anabaptistarum agrestium speluncas curritur: & consulitur de morbi curatione imperitus barbarúsque homo, qui fortassis ad hoc hominum genus rude & inciuile aliunde confugit & balneatorum chirurgorúmque munere ibidem fungitur. Hæc de incolarum illius vrbis vulgari diæta pręmonuisse sufficit, cùm non omnes ciues hanc viuendi rationem amplectantur. Plurimi enim optimorũ ciuium hanc detestantur, &, vt homines pios prudentésque decet, temperanter, sobriè modestéq; viuunt: quæ ratio est, quòd eiusmodi malis & alijs morbis rarò aut nunquã obnoxij sint, sed matura ætate ex vitæ fugacis statione decedant nõ aliter, atq; poma matura ab arboribus sua sponte cadunt gemmísque renascentibus locum dant. Diligenter autem hæc recensui, non vt viderer conuiciari incolarum mores, quod vitium ab homine ingenuo & candido alienissimum esse debet: sed vt homines, qui inordinatè viuere in more habent, his commoniti saperent & meliorẽ viuendi rationem instituerent. Iam occasionem & causas externas crudelissimorum symptomatũ relaturus longior ero,

Se monere, nõ criminari.

De causis externis malorum.

ero, quòd quædam meæ ſententiæ aduerſantia diluentur antè, quàm curam iſtis malis conuenientem oſtendam. Brumæ itaque tempore, quando ob aëris externã qualitatẽ in omnibus hominum corporibus ſecundum naturam humores pituitoſi abundant, ob multitudinem aſſumptorum alimentorum, quæ non tam copia, quàm ſubſtantia & qualitate ſua plurimum pituitæ generant, & in quotidiano vſu incolarum illius vrbis eſſe dixi, neceſſariò in tali vitæ ratione coaceruari crudorum & pituitoſorum humorum copia ſolet, quæ ſubſtantia, qualitate & quantitate interim totum corpus adgrauat, interim locum affectum, in quo toto hyemis tempore, niſi irritetur, ſedem ſuam figit, moleſtia afficit & in primo vere fluxionibus frigidis ſalſisque occaſionem præbet, niſi tempeſtiuè concoquatur & euacuetur. Nam cutis corporis ab ambientis aëris frigidis qualitatibus hyemis tempore conſtringitur, pori clauduntur, perſpiratio prohibetur, euentatio fuliginoſorum vaporum liberior, qualis eſt æſtate, impeditur: caloris naturalis vis intra corpus collecta continetur atque coarctatur. Ventres eam ob rem, vt ait Hip. lib. 1. Aph. part. 15. calidiores multũ cibi appetunt, vt externis membris largiùs calidum nutrimentum apponatur & ingenitus calor in illis commodiùs foueatur. Infarciuntur verò membra naturalibus & animalibus facultatibus deſtinata, ne poſ-

Hyeme cibi maior appetentia.

Superfluitates hyeme in corporib9 hominum augeri.

ſint copiam alimenti abſumere & excrementa, ſicuti æſtate fit, tempeſtiuè depellere. Hæc morborum ac fluxionum materia in corpore humano copioſè collecta ſolet balneis crebrioribus, in quibus multam moram homines trahunt, meracioris vini potu: aquis mineralibus, inflammatione, dolore, ſolutione cõtinui, cucurbitularum tractione, frictione, compreſſione & alijs cauſis, quæ innumeræ penè ſunt, ad motum impelli, vt liquata à parte, quam occuparunt, commodè promptéque ad membra inſtrumentalia ac ſimilaria totius corporis fluat: eam tamen præcipuè particulam cum impetu inuadit, quę ob imbecillitatẽ apta eſt fluxionem ſuperfluitatum ad ſe recipere: aut à natura excrementis deſtinata eſt: aut denique affectu præternaturali humorum excrementorúmq; ſuperfluitatem ad ſe violenter allicit. Dum autem cucurbitulis cum crebro & profundo ſcarificatu appoſitis bonus ac tenuis ſanguis vi flammæ, quæ cucurbitulæ includitur, ſimilaribus particulis, quæ ſcarificatæ ſunt, adimitur: neceſſum eſt alium ijſdem ab epate tranſmitti. Rapiunt enim vicinæ à vicinis particulis, cùm ſanæ exiſtunt & alimento deſtituuntur, donec proxima epati membra è fonte humorum etiam id quod incoctum & inelaboratum eſt, auferant. Pituitoſi, crudi & inelaborati humores facilè ſuis qualitatibus ſimiliaria totius corporis membra aut affectas particulas, ad quas

Occaſiones fluxionum.

Quomodo crudi humores in ſimilaribus membris coaceruentur.

quas tracti posteà cum impetu feruntur, imbuunt: ab imo corpore ad circumferentiam ducti cutem scabie liuoréque inficiunt, sanguinem corrumpunt & impurum reddunt: iuncturas inuadunt atque dolores articulorum certis periodis recurrentes excitant: neruorum principia obstruũt: vel illis infarcti spasmũ conuulsionésq; inducunt: vel in membris instrumẽtalib⁹ ac similaribus, vbi figuntur, obstructiones, abscessus, inflãmationes, exulcerationes, dolores & alia mala faciunt. Etiamsi enim nullá venenosam qualitatẽ extrinsecus aduenientem habeant: tamẽ tantam qualitatum malignitatem sæpenumero ex prauo victu obtinent, vt suprà dictis malis longè grauiora in corporibus ægris excitare atque producere conspiciantur. *Soboles cruditatum.*

Corporibus malè dispositis & κακοχύμοις adhibita fuit scarificatio illo anni tempore profundior & crebrior, quàm recta ratio fieri iubet. Iterata est enim vna diei hora semel aut bis cum scalpro latiore, quale hyemis temporibus in vsu est, vt in maiore quãtitate cucurbitulæ, cum aëre calido siue flammeo appositæ membris scarificatis, sanguineum humorem, quem frigidiorem & crassiorem anni tempus & præcedens diæta fecerat, ex similaribus particulis attraherent & intra se colligerent. *Scarificatio inconueniens quid fecerit.* Nisi enim copiosè sanguis ad affectos scarificatu locos fluat & per cucurbitulas affatim extrahatur: imperiti homines, quos puer Æsopicus non aliter, at- *Prodigos vita sanguine priuari velle.*

que cochleas in ſuo interitu, dum coquuntur, ſtridorem emittentes, ridere poterit; arbitrantur ſanguinis euacuationem non ſuccedere, & vel in miniſtrorum balnei oſcitantiam, vel in nimiam feſtinationem, vel in Lunam cauſam conferunt. Praui itaque, crudi & indigeſti humores tum aëre balnei calidiore & aquæ tepidæ affuſione ab internis membris, in quibus latebant, ad externas & cuti ſubſtratas particulas prouocati, tum vi flammæ, quæ in cucurbitula appoſita concluditur, non modò attracti, ſed etiam ad fluxionem copioſiore vini potu, aquæ tepidæ crebra affuſione, ſcarificatione & cucurbitulæ attractu irritati ſeſe neceſſariò particulis ſcarificatis ingeſſerunt. Sicuti enim cucurbitulæ cum flamma abſque ſcarificatu appoſitæ incantamenti inſtar humores aliunde ad partem, cui cucurbita affixa inhæret, trahere aduertuntur: ita ex profundiore ſcarificatu & flamma ardentiore cucurbitulæ dolor calórq; ſenſibilis in membro ſcarificato excitatur, qui fortiùs humores primò quidem proximos, calidos, elaboratos & ſubtiles: deinde etiam frigidos ſiue crudos & ſemicoctos aliũde, etiamſi in profundo corpore ſint, ad membrum ſcarificatum & cuti ſubſtratum trahendo allicere poteſt, præſertim quando tot cauſis humores tenuantur, colliquantur & funduntur. Quod probatione ampliori non eget, cùm res ipſa meam hanc ſententiã facilè confirmet, & luxationi-

Cucurbitulas vi flammæ trahere humores ad membra ſcarificata.

tionibus, doloribus inflammationibúsq; partium nullo vulnere læſarum frequentiſſimè attractio affluxióq; humorum accidat. Quando enim corpora impura ſuperfluitatibus abundant, & humores ad fluxionem præparantur atque irritantur: faciliùs humorum motio & fluxio ad membra luxatione, dolore, caloréve nimio, ſicuti ſolutione continui, preſſura, frictione aut forti ligatura vexata promouetur, etiamſi nulla ſcarificatio, nullúſque cucurbitulæ ſiccæ vſus accedat. Solutio itaque continui, quæ ſcalpro latiore longioréque in membris ſimilaribus & carnoſis intempeſtiuè & incõuenienter facta eſt, extitit cùm doloris, tum inflãmationis cauſa efficiens, quæ morbi principalis nomine mihi in hoc negotio cenſetur. Dedit enim occaſionem & cauſam affluxioni pituitoſorum humorum. Et licet hi fluxionum materia iam erant: tamẽ latendo quieſcebant in internis corporis humani membris, in quibus hyemis tempore potiſſimùm colligi & figi ſecundum naturam aut etiam præter naturam ſolent: neq; antè effrenes de parte ad partem motu ſuo ferebantur, quàm à ſolutione continuitatis & inflammatione doloréq; eius membri, quod ſcarificatum fuit, ad motum irritarentur atque attraherentur. Cùm autem magna illorum humorum copia fuerit intra ægrorum hominum corpora collecta ratione inordinati victus, temporis anni, & cœli conſti-

Solutio continui primarius morbus in his malis.

tutionis,quam toto veris atque æſtatis ſequentis tempore intemperatam & irregularem fortaſſe fecit vis & efficacia Cometæ, qui vicinum Saturni in propria domo conſtituti ſydus dominum habuit, & Lunam, ob vicinitatem, adiutricem ſuam oſtendit: facilimè fieri potuit, vt tot & tam validæ cauſæ in agendo conſpirantes ſolutioni continuitatis, quæ leuis & minimè ſufficiens non nullis videretur, ſi non cum dolore & inflammatione coniuncta fuiſſet, tot & tam horrenda adderent accidentia, quæ inconuenientibus curationibus aucta atq; exacerbata videntur. Hæc enim ſolutio continuitatis, quæ primarij morbi rationem habet, etiamſi leuis iudicetur & aliquando ab imperitis balneatoribus pinguedine non admodum pura inungatur, vt citiùs conſolidari & ſanari poſſit, quando cucurbitulæ appoſitæ membra ſcarificata non exiccant, ſed aquoſos & pituitæ tenui non abſimiles humores attrahunt, vt tum fit, quando natura ſiue anima de domicilij ſui conſeruatione & facultatum incolumitate ſolicita nõ ampliùs ſanguineam maſſam ad membra ſcarificata fluere ſinit: tamen particulę profundiùs crebriúſque ſcarificatę vel aliàs debiles & tum ad fluxiones recipiendas idoneæ, tum vicinæ membris, in quibus tanquã inſtrumentis idoneis aut aliàs debilitate affectúque correptis humores ſuperfluitatéſque in corpore humano redundantes hyeme figi ac deliteſcere con-

Quomodo ſolutio continui exulcerari cœperit.

re consueuerunt, fluxionē crudarum ac tenuium superfluitatum recipiunt & scalpro fortiùs impulso cutis neruosa cum carnibus subiectis læsa inflammari atque exulcerari incipit. Huic exulcerationi crusta superinducta est, & inflammatio dolórque cum putrefactione, tanquam symptomata, quæ solutioni continuitatis accesserunt, remanserunt, per quæ malum fluxionis auctum est quotidie, quòd materia multa in continuo motu constitueretur. Humores enim paulatim fluentes habitum induxerunt, vt natura prauo motu voluerit per particulam putrescentem & exulceratam omnes superfluitates à se repellere. Quæ si quippiam veneni contagiosi, quod efficacem quandā vim exercere potuisset, recepissent: ita procul dubio humorum & carnosarum particularum substantiam corrupissent, vt membra similaria cum vniuersa humorū massa putredinem sensissent, sicuti postea factum est ex perniciosissima & damnanda argenti viui inunctione, cinnabaris suffumigatione & mineralis Turpeti intempestiuo illegitimóque vsu. Balneator verò Brunensis, medicæ rei imperitus, omissa humorum fluentium coctione, diuersione & euacuatione, putridi exulceratíque membri curationi primò totis viribus & operis institit. Fortasse itaque applicatis medicinis mundificantibus, detergentibus, exiccantibus, carnem generantibus & cicatricem inducentibus, quę

Prauus naturæ motus in eductione superfluitatum.

Mala curatio auxit symptomatum vehementiam.

omnia qualitate & facultate calefaciendi atq; ſiccãdi inſtructa eſſe vel minimo medicorum, qui certæ curandi methodo inſiſtit, omnino conſtat, inflammationẽ partis affectæ auxit & cauſam dedit humorum fluxioni, vt in maiore copia partem affectã inuaderent: Aut inſiſtens alterationi & mitigationi dolorum, loco exulcerato, inflammato ac dolore correpto adhibuit nimis intempeſtiuè & inconuenienter frigefacientia vel ναρκωτικά, quæ humores maligniores faciunt & cutem liuore fœdant. Etſi itaque opera induſtriáque balneatoris aliorúmq; imperitorum Chirurgorum vlcus in ægris corporibus conſolidatum & inflammatio tandem vnà cum dolore ſedata fuerit: tamen præter liuidas & turpes maculas, quæ cuti in loco affecto poſt conſolidationem reliquæ erant, fluxio & agitatio humorum in motu conſtitutorum ab illis neque animaduerti, neque curari potuit. Sed admoniti de doloribus, quos ægri ex humorum fluxu in iuncturis ſentiebãt, aut ſcabiem & liuorẽ cutis oriri cernentes, falsò autumauerunt luem Venereã in ægrorũ hominum corporib⁹ dominari. Humores enim exitu deſtituti, quem antè per locum ſcarificatum, exulceratum ac putridum habuerũt, cœperunt occupare neruos, iuncturas, muſculos, ſimilaria membra cutémque ipſam: & aut acerbiſſimos dolores, ſimiles arthriticis, in iuncturis & neruoſis partibus excitarunt, aut fœdo liuore turpique

Vlcere curato remanſiſſe ſine exitu materiã in corpore.

Humorum exitu prohibitorum effectus.

pique ſcabie, qualis frequenter à pituita ſalſa vel melancholicis humoribus, qui etiam autumni tempore collecti huic fluxioni miſceri potuerunt,generatur, partem affectam vel totam corporis ægri cutem fœdarunt pro materiæ peccantis multitudine, corporis totius habitu,& tum diætę,tum medicamentorum prauo vſu. Ægri itaque, errore balneatorum & chirurgorum adducti, ſuſpicati ſunt fomitem & ſemina luis Venereæ in vulgus contagione ſparſa eſſe, aut veneficium commiſſum fuiſſe, quod medicam manum reſpueret. Quæ res miſeris & de ſalute corporis viriúmque incolumitate in magna animi anguſtia conſtitutis hominibus cauſam dedit, propter quam ad carnifices curas confugerent, vnguentis ex argento viuo compoſitis vterentur, cinnabaris fumum ferrent, potiones ſudorificas & vaporaria adhiberent. Vitæ enim ſanitatíſque auidi quiduis ſuſtinere, quàm cum infamia mori aut tantis cruciatibus diutius affligi, maluerunt. Quorum illa membrorum ſanorum temperiem & calorem naturalem oppugnarũt,recipiendæq; fluxioni iuncturas præpararunt. Argentum enim viuum externis membris inunctum aut intra corpus in ſufficienti quantitate ſumptum ſua nimia frigiditate & humiditate inſitũ cordi & vniuerſo corpori humidum corrumpit, vt glandes,gingiuæ,palatum & partes vicinæ,quę ſecundum naturam humiditate abundant, pu-

Error curantium peperit morbo nomen.

Argenti viui efficacia.

tredine corrumpãtur, vniuerſus ſanguis alteretur, ſaliua multa ex ore effluat, & quidquid eſt humorum in corpore reliquum, in pituitoſas ſuperfluitates reſolui videatur. Hæc verò humores attenuarunt magíſque effrenes & ad fluendum habiles reddiderunt, vt ferociore impetu de parte ad partem ferri poſſent. Eiuſmodi enim calorifica poros cutis laxant, robur membrorum ſoluunt, & non modò humores quieſcentes ad fluxum magis irritant: verùm etiam debilitatem membrorum augent & ad fluxiones recipiendas præparant. Sed dicere vereor, quid execranda curatio, per argentum viuum tentata, ampliùs efficiat: ne exiſtimer odio quodam in chirurgos, qui illo extincto in vnguẽtis vtuntur, quoties morbo Gallico correptos in integram ſanitatem reſtituere nituntur, commotus parùm veritatis ac humanitatis obſeruans eſſe. Ipſi ægri dicant, quid commodi ex eiuſmodi curationibus acceperint. Plurimi enim illorum ſe magis læſos cognouerũt, &, de ſua ſalute atque fama deſperantes, multum temporis in mœrore ac pudore vitam ab hominum conſortio remotam egerunt. Veriſſimum enim eſt, quod inquit Thucydides: E'ν τῷ διαλλάσσοντι τῆς γνώμης καὶ αἱ διαφοραὶ τῶν ἔργων καθίστανται. Quanquam autem Anabaptiſtarum Machaon ſubobſcurã cognitionem huius mali ex chirurgi alicuius Germani libro hauſiſſe exiſtimatur, vt quaſi per ſomnium viderit pilulis

Vaporaria & ſudorifica quid effecerint.

Anabaptiſtam non errasse à ſcopo, ſed abſq; methodo curaſſe.

lis ex Turpeto fomitem cauſamq́ue materialem acerbiſſimorum ſymptomatum auferri & inde vlcus exquiſitiſſimè curari poſſe: tamen nulla inſtructus methodo, qua periti medici in curatione morborum vtuntur, dum ratione experientiáque duce multorum hominum vitam & ſanitatem ab interitu immaturo atque longis ægritudinibus vindicant, potiùs malum fluxionis exacerbaſſe & temerario actu vires ægrorum hominū oppugnaſſe iudicatur, dum citra crudorum humorum coctionem & viarum, per quas materia peccans educenda erat, præparationem quotidie pilulas purgatorias de Turpeto exhibuit. Commouit enim reliquum, quidquid erat, humorum pituitoſorum, vt flueret & ob lentorem ſuum acerbiſſimos cruciatus in ægrorum hominum corporibus excitaret. Ita, DEVM immortalem, bonæ rei in ſalutarem vitæ humanæ vſum diuinitus conceſſæ & inuentæ multiplex ac pernicioſiſſimus abuſus ab impoſtoribus introduci poteſt, vt medicamenta tum non medicamenta, ſed prę-ſentiſſima venena fiant. Non itaque iniuria eiuſmodi homines, qui illotis manibus ſacra myſteria artis medicæ tractant & cum detrimento hominum medicinam faciunt, malè audiunt ac odijs bonorum premuntur, cùm Iſocrates, homo gentilis, reuerentia quadam erga DEI dona motus dicat: δίκαιον εἶναι αὐτοὺς ἐκείνους ψέγειν, ὅσοι τοῖς ἀγαθοῖς κακῶς χρῶνται. Ars verò me-

Bonarū rerum abuſus noxius.

Pſeudomedicos odio dignos.

Quid de bonis medicis sentiendū. dica & boni viri, qui eius præceptis instructi prudenter ægros suos tractant fideliterque suo munere funguntur, principū virorum & omnium hominum amore, honore præmióque digni sunt. Monet nos diuinus Hippocrates concocta medicinis purgantibus tentari: & cruda non moueri debere: deinde quò natura motu *Quando naturam sequi poßimus.* suo vergit in humorum superfluorum aut aliàs peccantiū subtractione, eò duci humores peccantes oportere, vt nimirū illam ducem actionum nostrarum habeamus tum, quando per loca idonea & cōferentia videtur eductionem *Quando natura ductus negligendus.* superfluitatum noxiarum moliri. Contrariam verò & tamen idoneam viam ad eductionem humorum excrementorúmque peccantium eligamus, quando illa prauum motum præ se fert ac superflua educere nititur per eas vias, quæ eiusmodi superfluitatum excretioni minimè competunt. *Per locū affectum non euacuandū.* Quæ cautio tantum momenti habet, vt etiam per locum affectum humorum fluentium euacuatio nunquā tentari debeat. Oportet enim humorum fluxiones à membris affectis per reuulsionem diuerti & ad loca opportuna dirigi ita, vt citra noxam extra corpus ægri hominis propellantur. *Humores carnosarum partiū quomodo tractādi.* Quicunq; verò humores extra venas sunt & in partibus similaribus, cuti substratis, hærent, ij ad interna mēbra neutiquā reduci, sed in locis affectis concoqui & per poros cutis educi tum debent, quando eorum fomes ex membris naturali facultate-

cultati seruientibus ablatus est, nimirum postquam materiæ superfluæ in instrumentis naturalibus sunt coctæ & euacuante medicamento ablatæ. Hæc saluberrima præcepta principis medici si nota fuissent inepto chirurgo, potuissétque ille recto rationis iudicio his parere: citra carnificinam & execrandos cruciatus facilimè morbum & eiusdem symptomata curasset. Sed imperitum hominem latuit tum sententia horum dogmatum, tum omnis ratio rectè curandi morbos, qui intra corpus humanũ oriuntur aut externis membris quandoq; contingunt. Propterea cæcæ empiriæ insistens infelicem non modò suarum curationum euentum expertus est, sed etiam cum suo Turpeto corporum ægrorum ferocientes humores turbauit & ægros ipsos ita excruciauit, vt impostoris crudelis & non chirurgi nomine dignus merito suo censeatur. His præmissis asserere posse videor, neque reclamante veritate, neque contradicente ratione peritorum medicorum, hæc solutionis continuitatis symptomata rariora quidem, ob delictum in victu rariùs solitum committi, nullum habuisse Venereæ luis contagium, nullúmque ex aëris inspiratione in balneo aëreo venenum haustũ, quod posteа cucurbita attraxisset. Si enim res ita se haberet, necessariò cucurbitula, quæ primũ membro carnoso cum scarificatu affixa erat, ad se venenum traxisset vi flammæ, per quam cuti sca-

Non fuisse morbum Venereum.

Nullum venenum contagione haustum esse.

rificatæ adhæret atque tractionis opus perficit: neque alij loco communicari potuisset venenosa illa virulentia, quę per aërem infectum, instar contagij pestiferi, in balneo hausta putatur. Eadem ratio est de scalpro, quod aut toxico aut sordibus venenosis infici potuisse putatur. Nam locus, qui primò scarificatus cũ noxio scalpro fuisset, malum primò recepisset. Atque ita omnibus hoc symptomatum malo correptis hominibus femora obnoxia fuissent fluxioni, inflammationi, exulcerationi, liuori, scabiei & cruciatui, quæ solutioni continui superuenerunt: nisi quispiam dicere vellet fraudis occultandæ causa scalpellum toties mutatum aut toxico corruptum, quoties alicui particulæ virus immitti debuit. Ex consuetudine verò, omnibus balneatoribus vulgariter recepta & adhuc obseruari solita, paulò supra genuum flexuram vtriq; femori primùm cucurbitula vna trésve simul apponuntur: deinde reliquis membris singulæ aut ad summum binæ admouentur. Locus etiam cucurbitularum ambitu circumscriptus in femoribus primùm, profundiùs ac sæpiùs scalpro vulneratur, propter carnis molem siue pulpam copiosiorem, quàm in alijs corporis humani particulis, quæ ex longo vsu consueuerunt scarificari: deinde reliqua membra scarificantur, quibus cucurbitulæ affiguntur. Ad femora itaque omnium ægrorum corpora venenum contagiosum, quod

Scalprũ non fuisse infectum.

aëre

aëre mediante hauſtum putatur, ſtatim ablegaſſent, neque vlli alij particulæ, quæ ſeriùs ſcarificata fuit, ingeri potuiſſet. Veneni enim aëre contagioſo hauſti ſubſtantia ſubtilis promptiſſimè & citiſſimè, propter perniciſſimam ac nocentiſſimam humanis corporibus vim, vniuerſum corpus tranſit atq; locum illum occupat, qui aut intensè calet, aut debilitate præ cæteris membris, dolore attrahendíque vi tentatur. Ibi inimiciſſimum vitæ humanæ munus velociſſimè exerit, & citiùs ſubſtantiam non tantùm ſpirituum vitalium, ſed etiam humorũ atque ſolidarum particularum inficit, quàm ignis in aridas paleas vrendo agit & illas abſumit. Hoc autem potiſſimùm faciunt venena calida, quæ ſunt ſubtilium partium & facilè ob præcipitem vim penetrare poſſunt. Quæ horum affectuum cauſa nullo modo extiterunt, cùm materiam frigidam & pituitoſam habuerint: acceſſerunt etiam ſigna alia, vt puta ignauia, laſſitudo, torpor, oſcitãtia in obeundis munijs, mœror, anxietas, puſillanimitas & manuum pedúmque reſolutiones. Hæc enim ſymptomata frigida ſunt & à cauſis calidis neutiquam excitantur. Frigidum verò venenum nimia ſua qualitate ſpiritus cõdenſat & craſſiores facit, quàm ſecundum naturam eſſe debent. Humores inde craſſi, lenti & frigidi fiunt: poſtea vel cor gelu torpere incipit & homo moritur, vel obſtructiones in membris organicis generãtur, quo-

Veneni vis.

Calidum venenum non fuiſſe cũ aere hauſtum.

Frigidũ venenum cum aere hauſtũ negatur.

rum meatus cùm ſunt concluſi, ſpiritus nullus à ſuo principio in reliqua membra ferri, nullá-que alimenti materia reliquis membris com-municari poteſt: Sed animal aut ſubitò mori-tur aut paulatim marcore corruptionéq; con-ſumitur. Sicut enim alimentum aſſumptum & à calore naturali ſufficiẽter coctum in noſtro-rum conuertitur nutrimentum corporum, & vtiliſſima eius pars in ſuccum, ſanguinem ſub-ſtantiámque noſtri corporis concedit, reliquo excremẽtitio per euacuationis vias tempeſtiuè reiecto: Ita venena & contagioſæ putredines corporum humanorũ naturale temperamen-tum immutant, & membrorum, quæcunque corripiunt, ſubſtantiam inficiunt atque tanti-ſper corrumpunt, dum ad arcem vitæ impetum ſibi conceſſum aduertunt. Fruſtra autem ſuſci-pitur omnis conatus, qui victus ratione vel præ ſtantiſſimarum Antidotorum præſidio tenta-tur, vt veneni malignitas vincatur, quod putre-faciendi aut erodendi vi præditũ grauem cor-pori humano noxam iam intuliſſe aduertitur. Quod in horum ægrorum corporibus mini-mè contigit, cùm plerique prudenter & cautè in victu ſe gerentes citra medicorũ conſilium & opẽ euaſerint: plerique etiam ſatis miſerè ex cruciati interuentu longi tẽporis, qui coctioni humorum pituitoſorum ſuffecit, incolumitati priori reſtituti fuerint. Sed diuerſa membra in malè affectis corporibus fluxionẽ, exulceratio nem

Alimẽti & Veneni diſſimilis effect9 in corpore humano.

Venenũ vincens difficile expugnari.

Nullũ mortuum ex his malis.

nem & inflammationem dolorificam recepe- runt, quæ nimirum propinqua fuerunt parti- culæ, quæ ob suam imbecillitatem, vasorum communitatem, substantię proprietatem & na turæ prouidentiam plurimum excrementosæ pituitæ acceperunt, & faciliùs loco dolenti in- flammatóque suas superfluitates ob frequen- tiora venarum extremarũ oscula conferre po- tuerunt. Dolor enim inflammatióque in carne excitata, quæ ambitu cucurbitulæ flamma re- fertę comprehensa conclusaque fuerat, ex pro- pinqua fluxionis scaturigine ita ad se materiam superfluam, quæ ad tractionem cucurbitulæ moueri cœperat, subinde attraxit, vt humores pituitosi, qui in capite collecti latebant, deriua- ti fuerint ad cucurbitulas, quæ spinæ dorsi in- tra scapulas affixę steterant. Humores verò, qui in epate aut renibus coaceruati hærebant, flu- xionis suæ impetum ad lumbos siue illam spi- næ dorsi partem carnosam direxerint, quæ cir- ca lumbos scarificari consueuit: Qui denique in matrice, ischio & iuncturis inferioribus cor- poris collecti manebant, vi cucurbitulæ, medi- ante scarificatione & flamma, ad motum irrita- ti, postea inflammatione & dolore tracti, ad ge- nu vtrumque vel alterutrum procubuerunt. Humores enim, qui superflui atque ad fluxum proni sunt, ferũtur sensim ad partem debilem, quando mandantis particulæ robore expel- luntur aut ob eius imbecillitatem ampliùs re-

Cur diuersa membra fuerint exulcerata.

Quomodo fluxiones fiant.

tineri nequeunt:ad partem affectam, siue illam solutio continuitatis, siue inflammatio, dolor aut quiscunq; alius affectus molestet atq; affligat, cũ impetu trahuntur, etiamsi in mandante particula expultricis virtutis robur nullum aut exiguum sit:neq; vitium in retentrice, quæ robore suo valet, existat, sed solam humorũ quantitatem nimiam habeat: Quanquam etiam sæpenumero, nulla existente superfluitatum copia, bonos humores & sanguinem optimum ad affectas particulas trahi inficias ire non possum.

Aerem non fuisse virulentia infectum.

Si porrò statuerimus ex contagioso ac venenato aëre hoc malum in corporibus humanis ortum: necessariò etiam concedendum erit homines, qui scarificatione & sanguinis euacuatione beneficio cucurbitularum vsi non sunt, in eodémque aëre corporum suorum cutem abluerunt, illud virus haurire per inspirationem aëris infecti potuisse, & in maiori vitæ valetudinísque periculo versatos esse, quàm homines, qui cucurbitulis vsi venenum à corde & internis membris elicuissent ad membra externa & circumferentiam cutis; nisi fortè effugij occasionem præbeat id, quòd dicere possimus eorum corpora pura neque disposita fuisse ad recipiendum contagij actum: sicuti febres pestilentiales & ipsum contagium pestiferum tantùm inuadit homines, quorum corpora impura & habituata sunt ita, vt malum eiusmodi facilimè recipiant. Nam sicuti subtilissimum vene-

Contagio agit in corpora prædisposita.

venenum,quod inſpiratu aëris hauſtum in balneo fuiſſet, incantamenti inſtar ab internis membris per cucurbitam ductum ad externa membra tantam vlceris fœditatem, ſcabiem, dolorem, liuorem & fluxionem in particula, quæ ſolutionem continui patiebatur, excitauiſſe putatur: ita in reliquorum hominum corporibus, bene ad actum recipiendum diſpoſitis, manens potenter vires ſuas exeruiſſet: ſtatim membra vitalia & ipſum cor, quod calidiſſimum temperamentum præ cæteris corporis humani membris habere cenſetur, cùm ſit vitæ ac ſpirituum vitalium, quorum tota eſſentia in calore vitali conſiſtit, fons atque principium, inſultu & violentia ſua occupaſſet; aut ipſum epar, qđ eſt ſanguineę maſſæ officina & omnibus corporis humani membris alimentū præparat, ſua vi & efficacia violaſſet atq; corrupiſſet: imò lethaliter totã corporis humani eſſentiam humorúmq; maſſam infeciſſet, quòd non habuiſſet liberũ exitũ, quem corpora ei præbuiſſent, in quibus vi cucurbitulę ad mẽbra externa tractũ exulceratione & exitũ ſibi feciſſet. Sed duabus obiectionibus, quæ in mediũ afferri & meæ ſententię reluctari poſſent, hîc reſponden dũ eſt antè, quàm curã eiuſmodi malis conuenientem oſtendã. Primo enim quiſpiã inferet hoc malorum genus nõ habere internam cauſam humorũ pituitoſorum copiã: & externam ſiue irritantem neutiquam in victum inordina

Obiectiones duæ diluuntur.

1.

tum & minimè competentem, neque in ſcarificationem referri poſſe. Aliàs enim ſingulis annis brumæ & veris tempore talia mala in illa vrbe euenire deprehenderentur ex ſcarificatione, qua ciues illius loci frequenter his anni temporibus, vt & alijs, vtuntur. Cui ſic reſpondeo. Nemo eſt, qui ignorat temperiem aëris ſiue conſtitutionem cœli plurimum poſſe ad producendam, augendam & intendendam in qualitatibus materiã, quibus ſymptomata eiuſmodi excitari & exacerbari poſſunt, ſicuti contraria aëris temperies materias illas minuit, corrigit & abſumere iuuat, velut id ipſum periodus horum malorum manifeſtè oſtendit. Quàm diu enim pituitoſi humores in corporibus ægris dominabantur: tam diu mala illa vigebant. Vt primùm verò illi tempore verno cœperunt minui: & ſanguineus humor dominium ſuum recepit: mala tanta in ægrorum hominum corporibus ampliùs durare non poterant. Et cùm non ſingulis annis eadem ſit cœli atque aëris facies, quæ brumæ & veris tempore fuit, quando ad ſcarificationes intempeſtiuas & inconuenientes talia ſymptomata ſequebantur: fieri neutiquam poteſt, vt huius generis mala quotannis euenire aduertantur. Erat enim hyemis vniuerſæ temperies frigida, & multis niuibus tota Morauia aliquandiu operta conſpiciebatur. Quæ aëris ſuperabundans intemperies vberiorem pituitoſorum humorum

tum

rum copiam procul dubio tam in rebus non naturalibus, quibus hominũ vita alitur, quàm in corporibus hominũ intemperanter aut inordinatè viuentium generauit. Ver etiam anni ſequentis fuit adeò intemperatum, vt non modò eius principium, ſed & medium frigidum pruiníſq; & imbribus abundantibus incommodum adeò auxerit flumina, vt per multum tempus & quidem creberrimè pleno alueo cucurrerint & terras vtrique ripæ fluminũ adiacentes cooperiendo ſata corruperint. Imò æſtatis ſubſequutæ maxima pars frigidã & humidam temperiem habuit. Breuiter dicendo, totius anni M. D. LXXVII. conſtitutio importuna extitit & ſata floréſque arborum in tenera herba atque lanugine occupauit. Plurima enim, quæ cœli inclementiam ſuperarunt, ob ſerotinum germinandi, pullulandi, florendi & fructum faciendi tempus, ad iuſtam maturitatem peruenire ex pleniore coctura, quæ vi radiorum ſolarium fit, minimè potuerunt, ſed cruda & imperfecta manſerunt. Cauſam huius intemperiei ad Cometam, ſub finem anni M. D. LXXVII. viſum, quiſquis retulerit, nihil alienum à veritate dicere mihi videbitur: cùm, præter interitum Regum & euerſionem regnorum, etiam tempeſtates ac triſtia mala omnis generis ſtellæ crinitæ ſiue barbatæ mortalibus ſignificare poſſint, vt doctiſſimè Silius Italicus aſſerit, cùm inquit:

Impunè nunquam priùs orbi crine corusco,
Regnorum euersor, rubuit lethale Cometes.

11. Secundò non iniuria quispiam rei nouitatem miratus dixerit: Si ex humorum intemperie & copia, quam aëris constitutionem excitasse & auxisse persuaderi debeo, dicis originẽ habere hæc symptomata: quî fit, quòd in tali anni constitutione tantùm fuerint his malis obnoxij homines diuersi sexus, diuersæ ætatis, diuersi temperamenti diuersæq; vitæ, qui balneum illud ingressi cucurbitulis vsi sunt, reliquis illæsis, qui aut alia cõtubernia balneorum ingressi scarificatione vsi sunt, aut idem balneum visitantes membra sua scarificari non permiserunt? Hæc res videtur causa esse, propter quam de veneficio, maleficio aut impostura nõ leuis opinio, plausibilísq; suspicio concipi posset. Sed ad diluendam obiectionem hanc, præter id, quòd neq; omnes ciues inordinato vitæ genere vtuntur, neque frequenter scarificationem ferunt, neq; repleto ventriculo balneum ingrediuntur, neque in balneo potant, sed temperanter viuunt & vitæ valetudinísque rationem habentes minimum superfluitatũ excrementorúmque intra corpora sua colligunt, ad hæc neq; crebra neque profunda scarificatione delectantur: opus est nobis, vt consideremus duo, nimirum aquæ tepidæ, qua in illo balneo abluuntur homines, facultatẽ, & scalpendi modum. Quod aquæ facultatem attinet,

net, tenendum accidentalem illam esse, quam ex ignis ardore accepit, & poros cutis laxare, membra similaria calefacere, humores in illis resoluere atque ad fluxum pronos facere, si nõ modò multa eius affusio fiat, sed etiam corpora eidem immergantur, atque aliæ fluxionum irritandarum causæ accedant, de quibus suprà mentio facta est. Aquæ enim tepidæ affusio crebra cum aëre calido, vini potu, & cucurbitulæ trahendi facultate concurrens multũ certè valet. Nam præcipiunt omnes in vniuersum medici corpora impura ad thermas neutiquam ableganda, quòd exquisitè sufficientérq; purgatis & à superfluitatibus excrementitijs liberatis vsus thermarum saluber sit ad id, vt aut membra naturalia in ijs calefiant, aut id, quod in similaribus partibus sub cute hæret, neque aliter extra corpus propelli valet, euaporando exudandóque absumatur. Thermæ enim vt & ablutiones aquæ dulcis debilius facere solent, non solùm humores in superficie corporis, sub cute latentes, validè absumere ac digerere consueuerunt, sed etiam in profundo corpore collectas superfluitates, quæ medicinis non facilè educi valent, euocant atq; ad fluxionem impellunt, quæ de parte ad partem propulsæ ob suam crassitiem per poros cutis extrahi vi medica thermarum aut aquæ dulcis calefaciendi & resoluendi facultate nequeunt, sed sedem suam in debilioribus membris figunt &

origo materiésque morbis fiunt. Cùm itaque homines impura & superfluitatibus referta habentes corpora in aqua calida deliciarum causa diu natarint: humores per causas antè cõmemoratas ad motum præparati & incitati facilè moueri & impelli potuerunt, vt ad locum scarificatum & cucurbitulæ calore inflammatum confertim ruerent. Non autem omnem locum, cucurbitulæ cauitate post scarificationem conclusum, obnoxium fieri potuisse fluxioni, propter rationes de partium situ allatas, in quibus superflua colligi & latere tam præter naturam, quàm secundum naturam solent, certum est. Modus deinde scarificandi ostendit rationem, propter quam in alijs balneis incolæ vrbis non fuerint læsi, & ij, qui non vsi sunt cucurbitulis in eodem balneo, citra noxam manserint. Hic enim non modò singulis anni temporibus, sed etiam ex dexteritate & agilitate promta manuum scarificantium multũ variat, quæ varietas si non diligenter obseruatur, noxam membris scarificãdis afferre potest. Nam periti balneatores, quibus agilitas manus accedit, æstiuo tempore vtuntur scalpro, quod acumine breui minúsque lato efformatum est. Illo leuiter feriunt cutem, vt quasi lancinata mediocritérq; pertusa appareat, vnde flamma cucurbitulæ inclusa sanguinem quasi persudantem ex particulis scarificatis intra cucurbitulam colligit. Quod faciunt eam obrem, quia

sciunt

ſciunt humores ſubtiliores æſtiuo tempore promptiùs ad cucurbitulæ tractum affluere. Hyeme verò adhibent ſcalprum latum & aliqualiter longo acumine inſtructum, quale eſt illud, quo venæ aperiuntur, vt cutis fortiore digitorum ad ſcalprũ adactorum impulſu tranſuerberetur, ſcalprum profundiùs penetret & latiora vulnuſcula in ſumma cute fiant, per quę cucurbitula ſanguinis maſſam craſſam proptér quę pituitę dominium frigidiuſculam commodiùs educat. Plerique itaque huius rei ignari, & non modò minùs exercitati, ſed etiam agilitate manuum deſtituti, quando tremore manuum laborant & ſuæ laudi ſeruire, vt decebat, nequeunt, forti digitorum impulſu cuti ſcalprum latum imprimunt ita, vt ſupremam non modò cutẽ, quæ ἐπιδερμὶς dicitur, ſed & carnem ſubſtratam cõtingat & vulneret, qui ictus certiſſimæ inflammationi exulcerationíque obnoxij ſunt. Tenerrimus enim eſt ſenſus cutis neruoſæ, quę ſicut rete quoddam, non ſine miraculo totius corporis cuti ſubſtrata carnem tegit & ſenſum tactus externis membris præſtat. Hæc vulnerata, nimio calore aut dolore correpta vel flamma cucurbitulæ ſupercalefacta inflammari, humores attrahere & exulcerationem putredinémque excitare facilimè ſolet. Iterata præterea ſcarificatio hæc cutis pluribus neruis cõſpicuæ mala mirum in modum auget. Accedit & illud, quòd balneatores, bre-

uibus brumæ diebus multitudine lauantium obruti, neque tam necessaria diligentia cutem scarificant, neque in ablutione & appositione cucurbitularũ tam attenti ac curiosi sunt, quã ij, qui paucos hospites abluere coguntur. Loca itaque carnosa, quibus cucurbitulæ affigi debent, non modò profundius ac crebriùs scarificant, vt sanguis per cucurbitulam educendus copiosiùs citiúsq; euacuetur: sed etiã eius exitũ quandoq; studio impediunt & vulnuscula pinguedine inungunt, qua flammã nutriunt ad cucurbitularum appositũ, vt vt illa aliquando impura & qualitatibus noxijs prædita sit. Persuadent verò imperitis hominibus, quòd cutis scarificata ex hac inunctione citiùs coalescat ac sanetur, cùm contrariũ fiat: & humiditas ibidem relicta suppurationẽ exulcerationẽq; excitare prompta sit. Præstaret tamen, si homines sanis consilijs medicorũ optimorũ adquiescere possent & nõ suo fato in interitũ pręcipites ruerẽt, hyeme neq; venę sectione, neque cucurbitulis cum scarificatione vti, nisi summa in plerisque morbis id ipsum fieri iuberet necessitas, cui omnia iura, cõsuetudines ac rationes cedũt. Nã venæ sectione & crebro cucurbitularũ cũ scarificatione vsu adimitur optimus ac familiarissimus corpori humano succus, qui thesaurus est vitæ humanæ, cùm spiritus vitales in eo contineantur: & refrigerantur membra naturalia ita, vt deinceps pituitosorum humorum generatio-

ratio-

rationi illo anni tempore minùs reſiſtere valeant, ſicuti reſiſterent, ſi non calor naturalis & ſpirituum copia per crebram nimiámque ſanguinis euacuationem corpori humano ſubtraheretur. Ex his manifeſtum fit omnibus ſcalprum neutiquam toxico infectum fuiſſe, ſed aut iteratam aut profundam ſcarificationem inflammationis cauſam extitiſſe, quæ dolorem, affluxionẽ humorum, putredinem & alia mala in affecta parte excitauit. Quæ enim, DEVM immortalem, rabies tantam hominum cordibus auaritiã ingerere & excitare poſſet, vt multorum hominum periculo diteſcere & tam ancipitem temerariámque emergendi viam excogitare atque adgredi auderent? Si tamen hoc ipſum vſu veniret, vt magna hoc peruerſiſſimo ſeculo eſt perditorum quorundam hominum impietas, malitia, impoſtura & inexplebilis habendi cupido: & balneatores odio quodam in humanum genus dementati vel inſatiabili auaritiæ malo ſtimulati tale facinus committere auderent: quomodo malus ille dolus, in humanum execrandúmque facinus lateret, cùm etiã homicidia occulta mirando iuſtiſſimi DEI iudicio ſępenumero per homicidij autores reuelentur, conſcientia ipſos accuſante, vt mala puniri & pax tranquillitaſque in humana ſocietate conſeruari poſſint. Cucurbitulis tamen aliquibus & nequaquam omnibus vitium quoddam aççeſſiſſe ex adhærentibus ſordibus

Coniectura plauſibilis de his malis.

& venenosis materijs vt creditu facilimum fateor: ita coniecturis vti subuereor, cùm sufficientes causæ horum symptomatum secundum veterum medicorũ præcepta ex humanorum corporum cõstitutione & circumstantijs, quæ à rebus non naturalibus sumi solent æquè, ac ab ijs, quæ circa corpus humanum & omnes facultatũ actiones contingunt, peti nullo cum negotio possint. Indecorum verò & turpe est homini philosopho & medico affectata curiositate confugere ad supernaturalia & cœlestia, quæ coniecturis tantùm nituntur, cùm etiam ad crebras obseruationes rarò euentus similes sequi compertum sit: sicuti leuitatis est ad fallaces suspiciones & vanas populi imperiti opiniones, quæ toties variant, quoties noui quippiam citra omne rationis rectæ iudicium affertur ac spargitur, à methodo inuestigandi rerum causas recedere, cùm è medio naturæ scrinio rerum, quæ præter naturam corporibus humanis accidunt, sufficientes causæ erui & promi possint.

Coniecturis vti non decet homines philosophos.

Opiniones vulgi mutabiles.

Δόξα γὰρ τὴν ἀλήθειαν βιάζεται.

Reliquum est, vt tertiam instituti mei partem adgrediar & curationem horum malorũ certa methodo constituam: vbi illud præmittendũ censeo, regiam viam tenenti facilimum fore rectam methodũ inuenire, qua malis eiusmodi occurratur. Regiam autem viam censeo esse rationem curandi morbos, quæ à veteribus

Tutum est communem curandi methodum tenere.

bus

bus ratione inuenta iam communis eſt omnibus medicis, qui arte experientiáque nituntur. Religio enim eſt, veterum veſtigijs neglectis, ad neotericorum quorundam deliramenta & ſupinam diligentiam miniméque ſecuram curioſitatem recentium chirurgorum & quorundam ſimiorum oculos manúſque conuertere, qui ſtatim ad ligni Guaiaci vel Chinæ coctiones cōfugiunt ac impoſturis ſuis etiam doctiſſimis viris aliquando imponunt, ſicuti in horū ſymptomatum inepta curatione factum eſt. Quidam enim pharmacopœorū Antidotum, cuius vſus frequens in Miſnia eſſe perhibetur, quando morbus Venereus abigendus eſt, præparauit & cōiugi ſuæ exhibuit, quæ quauis Panacæa certior cenſetur. Sed decoctum illud à nullo artis medicæ perito compoſitum fuiſſe hinc apparet, quòd citra regulas medicas fiat & inconuenientem diuiſionem in exhibitione habeat. Cùm enim ὑδεραγωγὰ καὶ ἱδρωτικὰ in eum finem offerantur, vt ſimilaria membra inuadant, in illis noxia reſoluant & per poros cutis vnà ſecum in ſudore aut per vrinarios meatus educant: ſubit mirari, quòd tanta copia foliorum ſenæ vnà cum hermodactylis & reliquis purgantibus addatur, quorum facultas eſt noxios humores per aluum educere. Contrarios verò motus naturę conflictanti cum morborum materijs inducere prohibemur, quod & materię in diuerſis locis peccantes ferè nun-

Error in curatione commiſſus reprehenditur.

quam ferunt. Nam in ſimilaribus membris, cuti ſubſtratis, materias conſtitutas intra corpus retrahere neque facilè poſſumus, neque ſine reprehenſione illud tentare audemus. Dum verò natura purgationi per aluum intenta eſt, non valet vim eliciendi ſudorem ad membra ſimilaria diſtribuere, materias cuti ſubſtratas reſoluere & per poros educere. Decoctum etiam quatuor vicibus exhibitum honeſtæ matronæ libellus indicat. Si itaque totum aſſumpſit, quod credere facilimum eſt, cùm medicinæ in eum vſum præparentur, vt ab ægris aſſumantur, quilibet hauſtus habuit in ſe ℥ x. ß. gr. vij. ß. cùm forte ligni Guaiaci decoctum vltra vncias ſex loco ſyrupi in aurora rarò aut nunquam virili perſonæ detur. Sed omiſſis his, quę ad rem minimè pertinent, cùm non velim hîc oſtendere, quos errores alij in morbi huius & ſymptomatũ crudeliſſimorum curatione commiſerint: ſed potiùs id agere conſtituerim, vt recta ratio curandi eiuſmodi mala in hoc meo libello tradatur, reliquam inſtituti negotij partem adgrediar. Fit itaque horum affectuum cõmoda & artificialis curatio, quando decem hæ intentiones curandi tempeſtiuè ac dextrè obſeruantur. Prima curandi intentio eſt vniuerſalis totius corporis euacuatio, quæ nequaquam fiat per ſanguinis miſſionẽ, etiamſi materia peccans ſanguini miſta videatur. Sanguinis enim miſſione corpus humanũ humoréſq; refri-

Reprehenditur doſis magna.

Curatio.

1.

refrigerari & pituitosos humores eo anni tempore augeri antea dictum est. Sed euacuatio tentetur aut medicamẽto purgante per aluum aut vomitum irritante. Pituita enim in ventriculo & primis venis contenta aliàs per aluum faciliùs duci, aliàs vomitu commodiùs reijci solet. Non tamen negligatur natura, habitus & consuetudo hominis, qui curandus est. Sed si vomere facilè consueuit, digito plumáve oleo dulci imbuta sibi palatum titillet, donec vomitus irritetur: aut decoctum aliquod vel aquam tepidam, cui oxymel simplex vel scilliticum, deinde vehementiora immista sint, assumat. Præcipiam etiam, vt circumstantes de rebus nauseam irritantibus & vomitum prouocantibus loquantur. Sin æger vomere difficulter aut nunquam consueuerit, dabitur ei haustus purgatorius in hunc modum præparatus, quando est virilis persona & ætatem consistentem agit.

℞. Hieræ picræ simplicis ʒ iiij.
Confectionis Hamech ʒ iij.
Decoctionis aperitiuæ communis ℥ iiij.
Syrupi acetosi simplicis ℥ j.

Misce, fiat haustus, qui tepidus detur in aurora cum ieiunio quatuor horarum & totius diei custodia. Non enim tutum est aëri liberiori corpus exponere, quando purgante medicamento humores moti sunt. Secunda intentio curandi est conueniens victus ratio, quæ con- II.

ſiſtit in legitima & tempeſtiua ſex rerum non naturalium adminiſtratione. Æger igitur vitabit aërem frigidum, cuius rei cauſa vaporarium calefieri debebit non modò aridis lignis, ſed etiam aromata & alia, vt lignum aloës, caſſiæ, iuniperi, cinnamomum, iuniperi baccæ, lauri folia & baccæ, ſabina, macis flos, maiorana, lauendula, ſpica, ſtyrax, caryophylli & quæcunque aërem calefacere atque exiccare ſua facultate poſſunt, carbonibus iniecta nidorẽ in aëre facere & eundem ſuffitu ſuo alterare neceſſe erit. Planè enim ad calidam & ſiccam temperiem aër habitationis inclinare debet. Cibis verò vtetur calidis, incidẽtibus, attenuantibus, facilè penetrantibus & ſanguinem bonum generantibus, vt amplior pituitæ generatio prohibeatur, & id, quod iam generatum eſt, conſumatur. Tales cibi ſunt, qui bene nutriunt, aromatis conditi ſunt & non multũ excrementorum in corpore coaceruãt, vt iuſcula caponum & carniũ pinguium, in quibus piper integrum cum mace aut zingibere coquatur, oua ſorbilia & in ſartagine ſubacta, carnes caponum, perdicum, phaſianorum, attagenum, auicularum montanarum, hœdorum, agnorum, vitulorũ, piſcium ſaxatilium, cibi etiam alij non nihil aceti vel limonum acetoſorum ſucci continentes. Et in die bis cibum aſſumere ſolitus à conſuetudine hac non recedat: nimiam tamen repletionem, quæ faſtidium & nauſeam faceret,
omni-

omnino vitet. Potus ſit vinum abſinthij aut aliàs clarum & album, non tamen forte, ne ſua vi penetret & humores ad motum intempeſtiuum concitet. Vigilijs interdiu plus, quàm ſomno indulgeat. Eum etiam, qui à cibo in meridie aſſumpto aut ſtatim à cœna fit, ſomnũ tanquam peſtem fugiat. Nunquam verò dormiat vltra nouẽ horas. Quod decubitus rationem attinet, in contubernio calido, corpore bene aduerſus frigus munito, ante mediam noctem in dextro latere: poſt medij noctis exactũ tempus in ſiniſtrum latus volutus iaceat. Plurimo exercitio, ſi per virium imbecillitatem poteſt, matutino tempore indulgeat, quando excrementa alui reddita ſunt. Nam exercitium tale calorem naturalem mirificè in corporibus humanis recreat & auget: humores in impuris corporibus colliquat, attenuat, coquit, ſudore euacuat & abſumit. Modicum verò exercitium eos tantùm ad fluxum idoneos facit, cùm non facilè reſolui & expelli ob ſuam tenacitatem, craſſitiem & cruditatem poſſint. In hoc vnico præſidio tantum momẽti eſt curationi talium ſymptomatum, vt præferendum ſit omnibus medicinis, quæ nihil vel parum admodum vtilitatis humano corpori præſtant, quando conueniens diæta & præſertim legitimum tempeſtiuúmque exercitium negligitur. Operam etiam det æger, vt non modò corpus vniuerſum ſit perſpirabile, verùm etiam conſueto tempo-

re excrementa alui ac vesicæ quotidie reddat, mucúmque & sputum euacuet. Immodicam repletionem, quæ cibo potúque interdum fit, robur ventriculi soluit & nauseam excitat, perniciosam fore putet & fugiat: quod fiet, si appetentiæ ac voluptuosæ gulæ frenum iniecerit, neque ad satietatem cibum potúmque ingesserit. Perturbationem denique, mœrorem, metum & alios animi affectus, qui calorem naturalem comprimunt, dissipant & debilitant, omni studio declinet. Gaudeat verò & non nunquam in aliqualem leuémq; excandescentiam consurgat: nimiam tamen iram fugiat. Quoniam illa caloris naturalis robur auget: hæc humores colliquat & fluere facit, vnde obstructiones & infinita mala prodeunt. Tertia
III. intentio curandi hos affectus est fluxionis à loco affecto diuersio, quæ præter ligaturas dolorificas, frictiones, cucurbitulæ siccæ vsum & alia quibus reuulsionē ac diuersionem humorum tentare cogimur, fit partim varijs reprimentiū medicamentorum formis, quæ fiunt ex frigidis & adstringentibus medicinis. Hæc circumiacentibus loco scarificato partibus admouentur. Ex illis verò sunt aqua simplex aut medicata, nimirum ex eiusmodi simplicibus destillata, aut ex minerali fonte, cuius vena adstringendi vim profert, sumpta atque frigidè vel tepidè adhibita, decoctum glandium calycum, corticum malorum granatorum, balaustiorum, florum

cyto-

cytoniorum, rhois & similiũ: aut vnguentum defensiuum dictum, de bolo Armena, Album de Semperuiuo, & similia: vt

℞. Tragacanthæ, in aqua rosacea dissolutæ, ʒ ij.
Succi semperuiui ʒ j.
Boli Armenæ,
Terræ Lemniæ, añ. ℈ j. ß.
Balaustiorum,
Rutæ foliorum, añ. ℈ ß.
Adipis taurini,
vitulini, añ. ℥ j.
Ceræ citrinæ ʒ iiij.

Misce ceræ & pinguedinibus liquefactis succum semperuiui & tragacantham: deinde vnitis adsperge reliquos contritarum specierum pulueres: probè omnia subige, & fac vnguentum, quo interdiu bis térve vngatur cutis, quæ in membro scarificato circa locũ affectum est. Partim refrigerantibus particulas inflammatas, siue illa sint simplicia, siue cõposita, vt sunt decoctum graminis, hordei, lapathi, lactucæ, maluæ, rosarum, quæ etiam aliqualem adstringendi vim habent, & violarum: aut vnguentum infrigidans Galeni, &c. Partim simul alterantibus inflammationem & mitigantibus dolorem, quibus adstringentia admisceri in æqua proportione aut paulò inferiore quantitate possunt, vt:

℞. Foliorum altheæ,

malvæ,an̄.m̄.ß.
Seminis lini,
fœnugræci,an̄.ʒ ij.
Florum balaustiorum,
rosarum,
Fructuum gallarum,an̄.ʒ j.
Aquæ fontanæ,℔.j.

Coque incisa & cõtusa grosso modo ad consumptionem tertiæ partis, & spongia in hoc decocto tepido madefacta iterúmq; expressa locus circumiacens partem scarificatam & exulceratam foueatur ita, ne vlcus ipsum propè

IIII. contingas. Quarta intentio curandi est materiei, quantitate vel qualitate, aliquando etiam motu tantùm, cùm substantia eius nimis tenuis est, peccãtis commoda coctio, quæ fiat in ventriculo & epate hoc modo:

℞.Syrupi de absinthio,
de eupatorio,an̄.℥ j.
Vini absinthij ℥ iiij. (aut tantundem liquoris ex eupatorio vel saluia destillati coctive)

Mista da tepidè septem vicibus in aurora, vt solet fieri.

℞.Diacinnamomi ʒ iiij. Vtatur cum singulis syrupis pro libitu hac Antidoto.

In capite fiat coctio & præparatio humorũ cum syrupis de betonica aut stœchade, quibus admisceantur stillaticij liquores betonicæ, maioranæ, lauendulæ, &c. In thorace coctio perficiatur

ciatur cum ſyrupis de glycyrrhiza, hyſſopo, braſſio, & ſimilibus, qui diluuntur cum aquis borraginis, hyſſopi, ſaluiæ, bugloſſæ. In renibus & veſica locum habent ſyrupus de quinq; radicibus, oxymel ſimplex & compoſitum, aliįque cum aquis aſparagi, fœniculi, petroſelini & alijs, quæ membra hęc in pituitoſis malis reſpiciunt atq; iuuant. In matrice patiente commendãtur ſyrupus de artemiſia cum aquis meliſſæ, matricariæ, artemiſiæ, &c. In miſtione tamen obſeruandum, vt plus aquarum, quàm ſyruporum, ſumatur. Membra enim, ad quæ penetrare debent, longè à ventriculo ſita ſunt. Quam ob rem ad velociorem penetrationem maiorem ſubtilitatem requirunt. Poſt ſufficientem humorum coctionem, quæ rationi ſubſtantiæ quantitatis ac qualitatis aliàs citiùs, aliàs tradiùs perficitur, euacuatio fiat peccantis materiæ à ventriculo & epate in hunc modum:

℞. Floris caſſiæ, recèns extractæ, ℥ ix.
Specierum hieræ picræ, ℥ j. ß.
Sacchari albiſſimi, q. ſ.

Miſce ſecundum artem, fiat bolus deuorandus in aurora cum ieiunio quatuor horarum & diei totius cuſtodia. Ab epate, renibus & veſica hoc medicamento aut ſimili fiat materiei eductio.

℞. Decocti aſparagi,
eupatorij,
fœniculi, ℥ iiij.

Syrupi de quinq; radicibus, ℥ j.
Benedictæ laxatiuæ, ʒ vij.

Misce, fiat haustus, qui detur tepidus in aurora secundum leges. Postea locum habent pulueres διουρητικοὶ & simuli facultate præditæ Antidoti. A capite educantur humores per pilulas Alephãgineas, Lucis, Cochias & similes. Ex harum enim massis sumitur vt plurimùm drachma vna, quæ cum syrupo aut liquore, caput respiciente in affectu pituitoso, subacta formatur in xv. ix. vij. aut vj. pilulas, vt in puluere conuenienti deuolutæ aut bracteis aureis tectæ in aurora glutiri possint. A pectore & alijs membris educendæ materiæ tententur cum ijs medicinis, quæ partem affectam respiciunt & humores inde educunt. Quando verò à toto corpore tenues humores sunt educendi, raro purgantia, quæ aluum soluunt, locum habent. Sed plurimùm commodi præstant διουρητικὰ καὶ ἱδρωτικὰ, siue vrinam & sudores mouentia, cuius generis multa habemus: aliquibus tamen placet Theriaca, Mithridatum, Guaiaci & Chi-
VI. næ decoctum. Hinc locum affectum, quem superioribus decoctis fouendum & vnguentis vngendum censeto, quàm diu syrupis & purgantibus vteris, respicere iubemur. Eius intemperies præternaturalis, quæ reliqua esse cognoscitur, ante omnia corrigatur medicinis quæ contrariæ sunt qualitatis & inflammationem dolorémque in vniuersum corrigere atq;

aufer-

auferre consueuerunt. In eorum tamẽ vsu hoc vnicè cauendum, ne actu frigida loco exulcerato admoueantur: neque nimiùm refrigerando calorem innatum & reliquũ membro obtundamus. Inde enim grauius sequeretur malum, si verũ est, quod Hippoc. lib. 5. Aph. part. 20. dicit. Etiamsi enim inflammationi recenti conuenire dicat frigida in Aphor. 23, eiusdem libri: tamen in eiusmodi affectibus, qui à pituita fouentur, tutò non adhiberentur, quòd nigredinem membris afferrent & consolidationem prohiberent. Quando intemperies præternaturalis alterantibus medicinis sufficienter correcta aduertitur: roborantibus medicinis vtimur, vt naturalem particulæ temperiem foueamus ac membrum ipsum ad suæ substantiæ conseruationem irritemus. Huic vsui seruiunt tum alterantia, tum ea pharmaca, quæ cognationem ratione temperamenti aut totius essentiæ cum loco affecto habent: atque eiusdem facultates respiciunt & calorem ingenitum cũ illius actionibus conseruant ac iuuant. VII.

Interea etiam mediocriter calefacientibus & siccantibus ablutionibus, pulueribus, vnguentis & emplastris locum exulceratum extergimus & probè mundificamus. In hunc vsum mirificè commendatur vnguentum Ægyptiacum & Basilicon magnum. VIII.

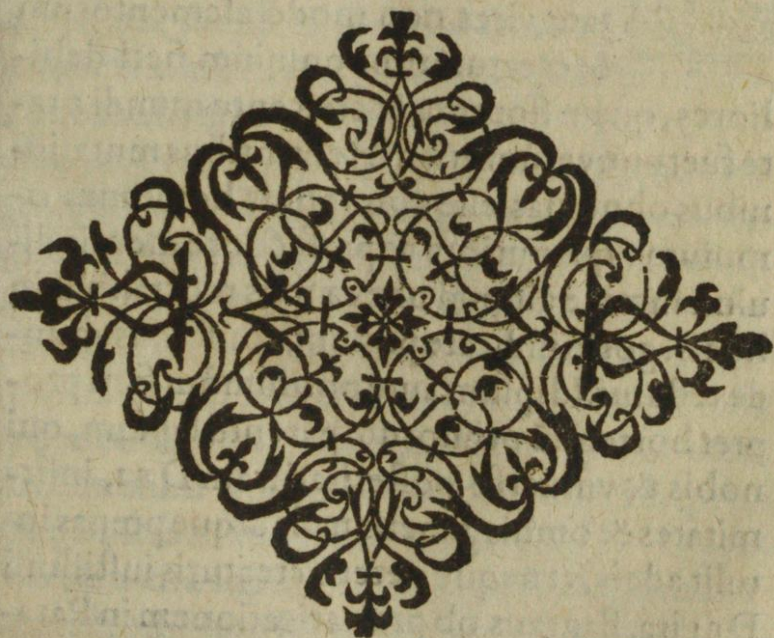
Cùm solutio continui est sufficienter expurgata & probè exiccata: aut cũ prioribus exiccantibus instandum IX.

aut vehementiore ſiccandi facultate præditis vtendum, vt attrahant alimentum & carnem generent, quæ reſtituat id, quod putredo abſumpſit. Fiat autem illud tam diu, donec caro in cauitate ſolutionis continuitatis regenerata reliquam carnem altitudine ſubſtantiáque æquet. Tandem cicatrix loco affecto inducen-
x. da venit. Huic intentioni ſeruiũt medicamenta euidenti facultate calefaciendi & ſiccandi prędita, vt humiditatem carnis nouiter generatæ in ſuperficie ita exiccent, vt ſuperficies illius quàm proximè ad ſimilitudinem reliquæ cutis accedat. Cutis enim non renaſcitur, ſed durior quædam conſiſtentia & cute reliqua craſſior, naturæ ac medicamentorum beneficio per induſtrium chirurgum loco affecto inducitur.

Hæc, quę de curatione ſolutionis continuitatis, cum affluxu pituitoſorum humorum & horrendis ſymptomatibus coniunctæ, in medium afferrem, hoc tempore habui. Videntur verò mihi ita explicata & veritati rectæque rationis iudiçio adeò conſentanea, vt ſecundum hanc methodum ſymptomatum cauſæ citiùs inueſtigari multóque meliùs auferri & ſanitas ægris hominib⁹ faciliùs reſtitui potuerit, quàm Empiricorum & balneatorum peruerſa ratio id perfecit. Hęc enim cum veneroſis & intempeſtiuis medicinis, prauo victu & ineptis operationibus cauſam vehementiſſimis ſymptomatibus, quæ ante & poſt conſolidationẽ præmatu-

maturam vlcerosarum particularum, in quibus solutio continui facta erat, in corporibus ægrorum hominum crudeliter grassata sunt, procul omni dubio dedisse censentur. Si alijs secùs, atque dictum est hactenus à me, res sese habere videtur: animi sui sententiam de illiusmodi malorum causis & curationibus proferant. DEO sit laus, honor & victoria in secula seculorum.

FINIS.

IOANNIS SPORISCHII AB OTTENBACHAW, MEDICINÆ DOCTORIS LIBER

de Febre Epidemia Anni ab Incarnatione Seruatoris nostri

1580.

CAPVT PRIMVM.

Causæ ærumnarum & calamitatum, quibus vita mortalis exercetur.

NGRAVESCENTE mundi senescentis & ad interitum vergentis ætate vires non modò elementorum & creaturarum omnium fieri debiliores, quàm florente & crescente mundi ætate fuerunt: verùm etiam crebrioribus mutationibus obnoxias esse communis hominum omnium, qui puriore ac perfectiore mentis diuinæ lumine aliquid præ cæteris mortalibus in hoc negotio iudicare possunt, consensus abunde testatur. Id ipsum autē potissimùm fieri propter horrendū primorum parentū lapsum, qui nobis & vniuersæ posteritati iram DEI, infirmitates & omnis generis mala atque pœnas intulit adeò, vt neque cæteris creaturis iustissimi DEI ira, flagrans ob præuaricationem in Paradiso factam, parceret, neque malum vllum in mundum veniat corruptibilem, quod non in cor-

Peccatum causa malorum.

correptionem & emendationem hominum peccantiũ excitaret Dominus, vnanimis Christianorum omnium fides ex catholica ſacræ ſcripturæ traditione firmiter autumat. Sicuti enim in μικροκόσμῳ videmus atq; experimur vitale robur paulatim imminui & de die in diem tantò debilius fieri, quantò propiùs ad limen ſenectutis peruenit: ita etiam in magno mundo, quem veritas verbi diuini neutiquam æternum fore prædixit, leges elementorum vt & creatorum omnium non nihil labefactari: & eam ob rem creberrimas incidere mutationes in his inferioribus mundi partibus, quotidiana hominum omnium experientia tam perſpicuè atteſtatur, vt plura de his dicturus in meridie candelam accendere & lucem aduerſus nitidiſſimos Solis ſplendentis radios excitare velle videatur. Nam vt de alijs rebus taceam, quæ languorem & imbecillitatem mundi veteraſcentis manifeſtè arguunt: dicam tantùm de humanis corporibus, quæ certè debilius & imperfectius robur hoc noſtro æuo habent, quã præteritis mundi creſcentis adhuc ſeculis habuiſſe ex monumentis hiſtoriarum cognoſcuntur. In illis enim vitalis vis maior & validior, quàm hac noſtra ætate, rebus creatis adfuit. Quam ob rem etiã ſuperioribus mundi ætatibus corpora hominum fuerunt magna, vegeta & valido vitium robore prædita, vt & in multam vitæ ſuæ ætatẽ proceſſerint & crementum mem-

Pœna peccatorum flagel la piorum et impiorum.

Mundi finẽ variæ mutationes præcedunt.

Corpora hominum debiliora, quã præteritis mundi ætatibus.

brorum maius habuerint, quàm nostra ætate hominum corporibus conceditur: præterea etiam viribus tum animi, tum facultatum omnium longè præstiterint. Vnde factum est, vt neque morbis tam crebrò affligi potuerint, ac nostro æuo humanum genus varijs languoribus & morbis plurimis periculosissimísque subinde exercetur: neque opus habuerint tot præsidijs ad vitæ sustentationem & negotiorum necessariorũ tractationem, quibus humanarum virium imbecillitati callidè & dextrè occurrerent. Nam cùm mundi nouiter creati vigor recens ac validus esset, homines in multa secula viuendo procederent & integritatem virium morúmque possiderent: æquè ad propagationem cognitionis diuinæ & voluntatis in mente æterna immotæ, atq; ad vitæ productionem, virium incolumitatem morúmque moderationem: denique etiam ad boni ordinis in politijs institutionem ac conseruationem adminiculis multis non opus erat, quibus hoc nostro æuo mortalium hominum cõuersatio crebertimè vti cogitur. Sed patres familias viua voce domum suam instituebant in ijs, quæ tum ad cultum & honorem verum immortalis DEI, tum ad vitæ & morum integritatem non minùs, atque ciuilem & tranquillam vitam apprimè spectare videbantur. Robur enim validum animorum atque corporum sufficiebat mortalibus ad propulsionem rerum, à quibus aliquid

Nostra tempora pluribꝰ morbis affligi, quàm prateritas mundi atates afflixerint.

Prisca secula nõ opus habuerunt adminiculis tot, quot nostra atas vtitur.

quid

quid noxæ ante fatalem eorundem diem creari corporibus animíſque eorum potuiſſet tam crebris inſultibus, atque hoc noſtro æuo fieri experimur. Cùm verò diuina æterni Dei ſapientia poſteriores mundi ætates proſpiceret & ex ineffabili clementia, qua genus hominum complectitur atque fouet, conſulere vellet decreſcenti robori & virtuti in humanis tum animis, tum corporibus indies collabenti: admirando ſuæ ſapientiæ ac prouidentiæ motu excitauit priſcis ſeculis ingenia heroica mortaliũ, quos præ ceteris hominibus mente intelligentiáque plurimùm beauerat, vt ijdem, Spiritu Dei adiuti, varias vtiliſſimarum artium diſciplinas inuenirent & poſteritati de manu in manum traderent, quibus imbecillitati virium humanarũ ſuccurreretur & infirmitatibus noxijs obuiam iretur, ne videlicet agnitio Dei, voluntatis diuinæ, & tum omnis honeſtatis atque manſuetudinis, tum rerum in vita fragili ad aliquem finem vtilium inter homines paulatim euaneſceret: néve breuis hominum vita continuis morbis oppugnaretur, & antè auferrentur è viuentium numero ij, qui humanæ conuerſationi multo vſui eſſe poſſunt, quàm iuſtũ ætatis maturæ tempus contigiſſent. Primùm itaque inuenti ſunt numeri, quibus temporum diſtinctiones & curſus corporum cœleſtium annotarentur: Deinde literas & artem ſcribendi prouidentia Dei per ſuum ſpiritũ ſapientiæ

Vnde diſciplinarum et artiũ ſemina prouenerint.

Finis artiũ & adminiculorum diuinitùs hominibus conceſſorum.

Vide Ioſephũ de antiquitatibus Iudaicis lib. 1. cap. 4. 8.

contulit hominibus, vt essent adminiculo intelligentiæ ac memoriæ hominũ: & posteritati seræ consulerent in eo, quòd beneficio illarum res ob origine mundi gestæ & posteris proponendæ fideliter consignarentur. Inde doctrinarum & artium omnium semina promanarunt. Inde prudentiam & experientiam humanis mentibus nasci & augeri videmus, ne posteritas breuis alioqui vitæ in infantia & inscitia rerum antè gestarum viuere deinceps cogatur. Quidquid enim in vegeta mundi ætate homines ingenij viriúmque dotibus præstantes ductu & motu Spiritus diuini inuenerunt, fecerunt & experientia nõ solùm cognouerunt, sed etiam posteros suos fideliter docuerunt: id literis postea consignatũ ad succedentes mundi ætates peruenit. Quam humanorũ ingeniorum industriam vltima mundi ætate iuuare ac promouere volens diuini Numinis benignitas inenarrabili sapientia excitauit solertissimorũ hominũ ingenia, vt artem typographicam inuenirent & multiplicibus mortaliũ vsibus conferrent. Per hanc doctrina de DEO, voluntate DEI & rebus in vita humana vtilibus atque necessarijs mirabiliter conseruatur atq; propagatur, quę, absq; hoc DEI misericordis dono esset, iam dudũ ex animis mortaliũ euanuisset. Nam cum viribus corporũ & animorum decrescentibus etiam pietas & reuerentia erga DEVM, sacrosancta illius dogmata, atq; honestas discipli-

Finis historiæ & omnis scripturæ.

Typographia humanæ industriæ succurrit.

Pietatis studium fugere.

nas

nas admodum deflagrauit & penè prorsus extincta est in animis hominũ, qui in tanta occasione discendi & copia vtilissimorũ librorum luxuriant: dona DEI nihili æstimant: pia, honesta & vtilia dogmata negligunt: ineptiis, nugis & figmentis voluptuosæ desidiæ seruientibus delectãtur: securi vitam agunt: incertis opinionibus omnia mundi degeneris negotia cõstare & moueri existimãt: turpes delicias sectantur: atque ita longissimè ab integritate prisci seculi degenerantes ad omnes impietatis & nequitię damnosæ errores proni feruntur. Hac hominũ secura impietate & perniciosa detestandáque malitia commotus DEVS ad iustissimam iram, etiam pœnas, quas talibus delictis & sceleribus sua prouidentia inperuestigabili in creatione rerũ præordinauit & in flagitiosa ætatũ nostrarum tempora reposuit, vt ijsdem indies magis magísque augescentem mortalium malitiam crebriùs, quã prioribus mundi ætatibus, coërceret atq; reprimeret, frequentiores & grauiores hoc declinante mundi veteris æuo in humano genere grassari sinit. Misericors enim DEVS, verè satagens humanæ salutis, quam morte & satisfactione Filij sui vnigeniti credentibus verbo DEI hominib⁹ peperit, flagellis talibus nos subinde corripit, ne in detestanda scelerũ prauorum via progressi iram illius iustissimã nobis nimiũ cumulemus: néve absq; omni emendatione viuentes tandem cum impijs contem-

Esdra lib. 4. cap. 14.

Pœnas horũ temporum præordinatas à DEO.

Cur DEVS pœnis varijs exerceat homines.

ptoribus, hostibus & persecutoribus veritatis diuinæ in ęternum exitium ruamus: sed potiùs castigationum eiusmodi flagellis vexati atq; in meliorem viam reuocati impietatem omnem tempestiuè abnegemus, fructus dignos pœnitentia Christiana agamus & viua vtiliáq; membra in sanctissimo Christi Iesu corpore maneamus, donec mortalitatis iugo deposito in DEI & beatorum angelorum consuetudinē iucundissimam transferamur. Hæ sunt primariæ & validissimę causę omniū miseriarum, calamitatum & ærumnarum, quibus in hoc mundo exercemur. Nolumus autē hoc loco plura de his referre, cùm videamus atq; intelligamus argumentū harum causarum potius ad diuinum sacrosanctæ Theologiæ studiū, quàm ad philosophos vel medicos spectare. Et quandoquidē pauca de his nostro instituto præmittere non erubuerimus: tempestiuū esse ducimus, vt receptui canamus, nos intra professionis propriæ septa recipiamus atq; agamus de causis & curationibus morbi epidemij, qui mense Augusto Anni 1580. celerrimo cursu in omnibus ferè vniuersæ Europæ prouincijs grassabatur.

CAPVT SECVNDVM.

Descriptio morbi epidemij.

Morbos esse flagella Dei.

IN malorū autem, quibus DEVS vtitur, quando mortale genus emendare & ad meliorem vitam

vitam retrahere vult, classe non infimũ locum occupant morbi varij & terribiles, qui per totum terrarum orbem hac nostra ætate creberrimè vagantur, & aliquando hanc, aliquando aliam prouinciam inuadunt populariterque in ijs grassantur ita, vt pauci incolæ ab illis immunes sint & plurimi hominũ è viuorum consuetudine per illos auferantur. Sic legimus lib. 2. Regum cap. 24. iram DEI concitatam erga Dauidem & populũ Israël triduum flagrasse à Dan vsq; Bersabee, &, angelo DEI percutiente, intra tam breue temporis spaciũ peste lethifera septuaginta millia virorũ absumptos fuisse, cùm Dauid Rex maluisset incidere in manus DEI, quàm in manus hostium. Cui plagæ, iustissima omnipotentis DEI ira excitatæ in populo, præ omnibus spaciosæ telluris gentibus peculiariter electo, admodum velocitate similis fuisset morbus epidemius, qui improuisus nõ tantùm vniuersam Germaniã, sed etiam omnes totius Europæ prouincias adoriebatur & affligebat, si lethiferam vehementiã habuisset. Misericors enim DEVS, iræ suæ iustum furorem ostendens & brachij sui robur per vastatorem & interfectorẽ angelũ, reminiscebatur misericordiæ ac clementiæ adeò, vt pœnas meritas mitigaret & iram iustissimã misericordia clementiáq; temperaret eam ob rem, quòd scit fragilem esse hominum naturam, quę ab initio natiuitatis pronior est ad malũ, quàm ad bonum. Tales morbi

Lege similẽ plagam Exodi 9.

DEVS in ira iustißima furore reminiscitur misericordia.

Morborũ publicè grassantiũ communis appellatio.

Græcis Philosophis ac Medicis dicuntur ἐπιδήμιοι, hoc est, populares siue publicè in populo grassantes, quòd nimirum inuadant maximam populi partẽ in prouincia vel vrbe, quam lues noxia, permittẽte DEO, inuadit & tantisper affligit, dum sæuitia eius iustissima mandato DEI reprimitur. Non autem horum morborum vnum genus est, sicuti barbari existimant medici, qui nomine ἐπιδημίου νόσου tantùm intelligunt luem siue contagionem pestilentialem, quæ plurimos homines in aliqua prouincia certo tempore inuadit. Sed generale hoc vocabulum continet sub se contagionem pestilentem & omnes morbos, qui aliquã vrbem vel totam prouinciam repentè inuadunt & vno eodémq; tempore plurimos incolas absq; discrimine sexus atq; ætatis corripiunt, etiamsi alios ex illis eluctari, alios verò diem suum obire cõtingat.

Epidemios morbos varias in species partitos.

Descriptio morbi.

Ex epidemiorum itaq; morborũ genere fuisse etiam hanc febrem censendum est, quæ breui temporis periodo penè vniuersam Europam peruagata est adeò velociter, vt vltra mensem eius sæuitia in nulla gente durauerit. Febris enim illa non modò priuatas domos, sed etiam vrbes & integra regna cum tanta ferocia inuasit, vt penè nulli sexui, nullíque ætati pepercerit, si recesseris à planè decrepitis corporibus, quæ materia morbi interna destituebantur, in qua morbus fomitem suum habuisse videtur.

Definitio febris.

Cùm autem febris omnis sit caloris naturalis in

in igneum & præternaturalem ardorem mutatio: dubium nullum eſt, quin huius febris ſubſtantia quidem conſtiterit in ingenito cordis calore & ſpiritibus ignea qualitate correptis: materialem tamen cauſam humores putredine leui intra vaſa correptos habuerit, penes quos illo anni tempore in maſſa ſanguinea dominium fuit. Aliàs enim in ἐφημέρων πυρετῶν numero conſtituenda fuiſſet, quarum febrium terminum exceſſit. Durauit enim ad minimum quatriduum: & ad ſummum quatuordecim dierum ſpacium contigit in ijs corporibus, quę κακοχυμία huius febris eſſentiæ appropriata & conueniente laborarunt. In eiuſmodi enim corporibus materia copioſa fomitem dedit longiorem febrili incendio, quod in alijs corporibus, quæ minus de illa materia vel ob ætatem, vel ob temperamentum naturale, vel ob bonam & circumſpectam viuendi rationem collegerant, neutiquam fieri potuit. Quæ ratio fecit, vt à nobis ex ſententia Hippocratis in acutorum morborum ſerie collocaretur: minimè tamen periculoſa cenſeretur ob ſpirationem neque valde alteratam, neque admodum impeditam, & denique tum ob eius mites mores, tum ob celerem eius ad vigorem declinationémque tranſitum, vt id ipſum docet Hippocrates libro 1. Progn. part. 28. Dicit enim ibidem facilem ſpirationem in acutis morbis, qui febrem coniunctam habent ita, vt

Febris epidemiæ eſſentia.

Febris epidemiæ duratio.

In quib9 corporibus diutiu9 durarit febris illa.

Lib. 2. Aph. part. 23.

quartum diem febrilis ardor non excedat, multum momenti afferre ad ſalutem ægri hominis. Symptomata huic febri fuerũt admodum benigna, vt plurimi homines æquis animis illa ſuſtinuerint, neq; vllis remedijs vſi fuerint. Calor enim eius vt plurimum erat mitis & blandus, quemadmodum id medici exercitati per tactũ cognoſcere poterant: & ægri prudentiores, qui animoſi & cordati tantum ingenij habebant, vt poſſent ardoris febrilis qualitatẽ cognoſcere & iudicare, medicis referebant. Etiamſi autẽ dolor capitis acutus, tenſiuus ac grauatiuus febri adiungebatur, quòd panniculi cerebri vaporibus & humorib⁹ repleti tenderentur & intenſis materiei peccantis qualitatibus affligerentur: tamen neq; multo tempore durabat, neq; ſomnum ægrorum impediebat, neque interdiu animalis facultatis actionibus admodum officiebat. Ante prandium verò, quo tempore moueri & dominari cœpit bilis flaua reliquis humoribus, euidẽter intendebatur: at grauitas tenſióq; augebatur non nihil à prandio, quando vaporibus eleuatis ex alimento aſſumpto tum, quãdo membra naturali facultati ſeruientia primas nutritionis actiones adminiculo caloris naturalis & facultatũ perficiebant, cerebrum paulò liberaliùs replebatur. Acceſſit etiam huic febri in pleriſq; corporibus tertium σύμπτωμα, quod erat catarrhi tenuis ad fauces & pectus deſtillans fluxus, qui inſtrumẽtis reſpiratio-

Symptomata febris epidemia.

Ardor mitis.

Dolor capitis.

Catarrhus & tuſsis.

rationi ac voci formandæ ſeruientibus repletionem grauantem, leuem atque ſiccam tuſſim & moleſtam raucedinem attulit.

Capvt tertivm.

De cauſis epidemij huius morbi externis.

POSTQVAM nobis ſatis conſtabat de natura ſiue ſubſtantia & ſymptomatibus morbi, qui publicè tunc graſſabatur: ſtatim nobis inquirendæ erant cauſæ naturales, quæ illum produxerant & adhuc in ægris hominum corporibus fouebant. Duplices autem in ſingulis morbis cauſas doctiſſimi quiq; medicorum conſtituunt. Alias enim earum appellant προκαταρκτικὰς ſiue præincipientes, quæ occaſionem morbis præbent: Alias verò ex illis dignantur nomine προηγουμένων, quòd ſint præcedentes & cōiunctæ cauſæ, quæ eſſentiam morbi conſtituunt, augent & conſeruant, quàm diu in corpore animato reliquæ manent. Sicuti autem illæ extra corpus humanum poſitæ nihil agere, nullúmque affectum imprimere corporibus humanis poſſunt, teſte Galeno, niſi inueniant ſubiectum bene ad actiones externarum cauſarum recipiendas diſpoſitum: Ita hæ in viuo animalis corpore collectæ quieſcunt, neq; quippiam noxæ actionibus facultatū inferunt antè, quàm ab externarum cauſarum ſufficienti efficacia impelluntur. Tunc enim demum in

Cauſæ morborum.

Externæ.

Internæ.

Cauſas externas agere in ſubiectū prædiſpoſitū. Libro 1. de ſymp. cau. cap. 2.

Cauſas internas nihil agere niſi irritentur ab externa cauſa.

actum procedunt internæ & latentes causæ, vt aliàs facultatem, aliàs instrumenta primaria, aliàs subministrantia membra, aliàs facultates ac instrumenta simul lędant atque morbũ efficiant, cùm externæ causæ satis validæ accesserint, quæ illas irritant atque incitant. Etiamsi autem vtriusque generis causę morbum in humanis corporibus producere valeant: & ideo causarum numero censeantur, quòd aliquã generationis partem morbo, qui fit, conferant, tamen altera citra alterius causæ adminiculum ad producendũ effectum inutilis & impotens est: Sed necessum est vtramq; causam simul in agendo cõspirare ita, vt agens siue externa sufficiens robur habeat: & interna, quę actum excipere præincipientis causæ debet, ita disposita sit, vt actum irritantis causæ recipere, & vires, noxias facultatibus atq; instrumentis corporis animati, sufficienter exercere possit. Nam externa siue extrinsecus adueniens causa etiamsi incidat in corpus bene temperatum & purum, nil quidquam efficit, quod actionibus euidentem noxam afferret: sed frustra vires suas intendit, cùm robur virium in bene temperato & optimè habituato corpore facilé conatum illius reprimat atq; repellat. Si verò præincipiens atque externa causa inuenit corpus malè temperatum & ita dispositum, vt propter collectionem prauorum humorum, qui idonei morborum generationi habentur & actionibus causarum

Lib. de Sym. dif. cap. 1. de San. tu. lib. 4, cap. 2.
Libro 3. de Symp. caus. cap. 1.
Lib. 1. Methodi, cap. 8.
Lib. 3. de præsagijs ex pul. cap. 6.
Lib. de Con. artis ca. 88.
Subiectum causæ agentis pradispositum sit necesse est.

In quib9 corporibus externa causa facilè actũ producant.

ſarum externarum facilimè conſentiunt: tum illa citra multum negotium affectum morboſum producit. Pari ratione cauſæ internæ colliguntur & latent in corpore citra noxam tantiſper, dum aut robore caloris naturalis concoquantur & euacuentur: aut valida externę cauſæ operatio adueniat & eas ad morbi productionem impellat. Quod itaq; attinet febris epidemiæ, de qua agimus, cauſas externas, omnibus in propatulo eſt Chriſti fidelib⁹, & ethnicis ſanioribus quaſi per ſomnium innotuit, primariam atq; efficaciſſimam cauſam eſſe hominum malitioſam improbitatē & impiā peccandi proteruiam, qua DEVS, ad iuſtiſſimam commotus iram in genus humanum, præter bella, ſeditiones, terræ motus, diluuia, noxias beſtias, famem & incendia mittit varios languores ac horrendos morbos, vt impia ſex, quæ mentem DEI neque vult intelligere, neque tempus veniæ arripere, neque ad meliorem frugem redire conatur, ſed in impietatis via progredi audet, è mundo auferatur: & pij de iudicio DEI ſeueriſſimo commoniti maturè vitam ſuam emendent, dignam Chriſtianis pœnitentiam agant & animas corporáque ſua ex flagranti iræ diuinæ incendio emendatione & integritate vitæ liberent, ſicuti copioſè in primo huius libri capite oſtendimus. Vt plurimùm etiam euenire videmus, vt pij & iuſti, qui inter bonum atque malum diſcrimen nullum adhuc

Hom. Il. α.

Peccata hominum primarias cauſas malorū.

Cur etiã in fantes plerũ que his malis affligantur.

cognouerunt, eiusmodi humani generis hostibus succumbant aut propterea, vt pœnas & ærumnas grauiores effugiant: aut ideo, ne postmodo exemplis malorum hominũ corrupti iacturã animæ beatitudinísve æternæ patiantur: aut alias ob causas, quę nobis in hac ignorantię humanæ caligine occultæ sunt. Ab his verò causis, quas modò commemorauimus, omnes

Secundaria causæ à prima dependent.

secundæ causæ & earũ effectus prorsus dependent, & physicæ siue naturales dicuntur eam ob rem, quòd in elementorum & rerum naturaliũ theatro cõtinuis mutationibus obnoxio diuinitus excitantur.

Theologos in inuestigatione et mitigatione prima rum causarum occupari.

Et sicuti rerum diuinarum inuestigatores atque doctores occupati sunt inuestigatione causarum primarũ & præternaturalium: atque pijs, necessarijs salutaribúsque admonitionibus, tempestiuis comminationibus & medijs siue rationibus diuinitus reuelatis illas mitigare ac transferre indefesso laborant studio:

Astronomos causas mutationum et flagellorum diuinorum ex astris scrutari.

Ita rerum naturalium solertissimi inquisitores, partim astronomi ex astris & eorundem motibus atque configurationibus causas mutationum, ærumnarum & calamitatum, quę in his inferioribus mundi partibus interdum contingunt, colligunt & sapienter ratiocinando explicant:

Medicos ex elementorũ cõstitutione petere causas morborũ.

partim intra elementarem regionem mentis suæ iudicium & ratiocinationem coërcentes medici tantùm inquirunt mutationes tempestatum & qualitatum in aëre, vt & errores cognoscere laborant, qui

in

in quotidiano hominum victu contingere frequenter consueuerunt, &, veluti longa experientia testatur, in humanis corporibus euidentes alterationes atq; morbos noxios efficiunt. Nos itaque in inuestigatione causarum externarum, à quibus epidemia illa febris dependebat, extra nostræ professionis limites pedem hoc loco minimè efferentes, conuertemus animum & oculos ad doctissimas diuini Hippocratis obseruationes, per quas medicos in inuestigatione causarum externarum & morborum populariter grassantium dirigit. Dicit autem princeps ille medicorum acutissimus lib. 3. Aphor. part. 1, mutationes temporum potissimùm morbos gignere & irregulares siue præternaturales calidarum vel frigidarum qualitatum excessus in aëre facere: eodem modo morbis pluribus occasionem atque materiam subministrare. Vbi manifestè indicat intempestiuas aëris constitutiones æquè morbos generare, atque errores, qui inordinata victus ratione committuntur, fœcundam scaturiginem & efficacem occasionem languoribus ægritudinibúsque præbere solent. Deinde libro 6, epid. part. 8. Aphor. 25, commonet medicum, vt singulari cura ac diligētia inquirat de causis morborum externis, cùm ait Solis æstum, frigus, humiditates siccitatésque consideranda esse, vt cognoscat, per quæ, quibus & in quæ mutationes fiant. Est enim eorum cognitio apprimè

Mutatio aeris morbos parit.

AEstatis illo anno temperies qualis fuerit. Plin. lib. 2. cap. 47.

Auster humidus frigidiórque est.

Naturalis æstatis temperies quæ sit.

vtilis medico ad causarum internarum inuestigationes & morborum curationes. Initium autem æstatis, sub cuius finem febris illa putrida populabatur, habebat inconuenientem, inæqualem, & tamen magna ex parte Austrinam aëris constitutionem. Erat enim cœlum ferè continuis nubibus obductum, frequentes stillabāt pluuiæ, quę messoribus, colonis & omnibus penè hominibus intempestiuę erant, quòd tum eorum operæ in colligendis frugibus impediebantur: tū aër, circumdans humana corpora, frigidior paulò, quàm Austri natura ferre solebat, atq; humidior, quàm aut anni tempus, quod naturalem temperiem aliàs solet habere eam, quæ ad caliditatem & siccitatem in aëris qualitatibus & humanorum corporum constitutionibus euidēter declinat; aut humanorum corporū sanitas æstatis tempore sustinere consueuerat: non nihil hominū corpora, quæ aëri eidem sese imprudenter committebant, afficiebat, & pororum cutis modò constrictione, modò reseratione inæqualē caloris naturalis constitutionem atq; operationem efficiebat. Cùm itaq; ęstas ferè per integrū mensem & amplius naturalem suam temperiem in aëris qualitatibus non haberet, sed manifestam frigiditatem ac humiditatē præ se ferret: fieri non potuit, vt non intemperies æstati & corporum humanorum constitutioni sanæ inconueniens quippiam noui in humanis corporibus moliretur,

retur. Hoc eò faciliùs fieri potuit, quo magis intemperies illa aëris, quæ planè morbosas & lethiferas mutationes in humanis corporibus excitare consueuit, vt tradit Hippocrates lib. 3. Aphor. part. 15, vbi inquit ex anni constitutionibus in vniuersum siccitates imbribus salubriores ac minùs mortiferas esse, incidit in æstatem, quæ secundum naturalem anni constitutionem in aëre calidas & siccas qualitates requirit. Hanc aëris æstiui constitutionem fuisse causam præcedentem febris epidemiæ statuimus, quòd illa variè affecerit calorem naturalem & non nihil pituitosarum superfluitatum produxerit, quæ postea impedimentum dederunt calori naturali, vt bilis substantiam idoneam generare non potuerit, vt paulò pòst copiosiùs docebimus, quando de interna huius febris causa agemus. Potuisse autem talium morborum materiam fœcundam per eiusmodi aëris inconuenientem constitutionē in humanis corporibus produci, docet idem Hippocrates lib. 3. Aphor. part. 16, vbi asserit in pluuiarum multitudine, præter alios morbos, vt sunt alui profluuia, putredines, morbi comitiales, torpor & angina, magna ex parte etiam febres longas fieri. Si itaque diutiùs illa aëris constitutio durasset, neque valde calida & sicca temperies subsecuta fuisset: febres illas longas & periculosas fieri potuisse non longè à vero abest, quæ ob contrarium aëris tempera-

Humida intemperies est maximè morbosa.

Quales morbi in intemperie aeris frigida & humida generentur.

mentum, cauſarum internarum nõ admodum copioſam quantitatem, neque valde excedentem earundẽ intemperiem, omnino longæ eſſe non poterant, etiamſi fiebant: neque periculoſæ fieri valebant, quòd aëris conſtitutio, quæ pluuias ſubſequebatur paulò priùs, quàm febris epidemia vires exerere inciperet, cũ morbi temperamento conſpirabat. Etiamſi verò hæ febres longę eſſe non poterant: tamen continuæ cognoſcebantur & moleſtum ægris dolorem capitis cum alijs ſymptomatibus inferebant. Saltem in eo apparebant benignæ, quòd neque admodum acrem ardorem in membris externis, neque vehementem ſitim, neque internarum partium acrem vſtionem, neque ſcabritiem linguæ, neque continuas vigilias, neque alienationem mentis, vt plerumque febres ardentes facere ſolent, ægris hominibus afferebant.

Cur febris epidemia longa eſſe nõ potuerit.

CAPVT QVARTVM.

De cauſis febris epidemiæ internis.

DE interna autem huius febris cauſa, quam Celſus abditam vocat eam ob rem, quòd tantùm peritis medicis diligenti inueſtigatione innoteſcat, vt certi quippiam percontando & inueſtigando cognoſcere poſſemus: inſiſtendum eſſe neceſſariò putabamus veſtigijs veterum medicorum, quorum dicta cùm veri-

Abdita & interna cauſa cur dicatur.

veritati & rationi rectæ admodũ conſentanea ſint: inſtar oraculorũ non immeritò hactenus ab omnibus reì medicæ peritis cenſentur. Dicit autem Hippocrates in libello de natura humana, Hyeme in humanis corporibus abundare pituitam eo tempore omnium humorũ frigidiſſimam: Vere ex pituita in corporibus hominum copioſiſſima ſanguinem fieri & indies maius crementum ſumere eam ob rem, quòd frigora illo tempore remittant & imbres niuéſque relaxentur: vnde in humanis etiam corporibus mutatio fiat ob ambientem corpora noſtra aërem, qui dierum tempore procedente humorum pituitoſorum coctionem in corpore humano ſuis qualitatibus iuuat, dum eum recreat & poros cutis relaxat, atque adminiculo eſt naturali calori tum temporis incrementum roboris ſumenti ideo, quòd fuliginoſitates, quibus per hyemem coarctabatur & adgrauabatur, per poros cutis reſeratos expeditè expellat & copiam pituitoſorum humorũ exactiùs coquat reſoluátque, vt illo anni tempore ſanguineus humor augeri atque abundare præ reliquis corporis humani humoribus ſoleat: Æſtatis initio ſanguinem quidem vigere; verumtamen bilem paulatim accreſcere & incrementum eò vſque ſumere dum reliquis, qui in corpore humano exiſtunt, humoribus dominetur: Autumni verò initio bilem flauam abundare, quæ temporis progreſſu in atram bi-

Qui humores ſingulis anni temporibus dominẽtur in corporibus humanis.

lem muteturita, vt maximum incrementum illo anni tempore in massa humorum, quibus corpus humanũ nutritur, habeat dominiúmque sibi in reliquos humores potẽter assumat.

Febris epidemiæ causa materialis & interna fuit bilis.

Ex his prudenti cuilibet, qui rei medicæ noticiam habet, facilè patet continentem causam, quæ essentiam morbi producti constituebat ita, vt affectus maneret tantisper, dum illa in corpore præsens esset; & desineret, cùm primùm idoneis remedijs aut vi caloris naturalis auferretur, febris epidemiæ fuisse bilem flauam.

Quos morbos bilis generet.

Hic enim humor morbos acutos & febres ardentes, eásque continuas excitat, quando propter aliquam obstructionem intra vasa putrescit: vnde febrilis ardor & spirituum humorúmq; inflammatio communicatur cordi, & inde in omnes corporis humani particulas æqualiter diffunditur.

Morbos biliosos citò ad statum properare.

Quicunque verò affectus ex hoc humore, substantia, quantitate, qualitate aut motu & fluxu non naturali peccante, fiunt: celerrimè ad statum suum properare aduertuntur, vt exoptatam sanitatem aut subitum interitum animantis corpori vitam habentis inferant. Quod febri epidemiæ fuit peculiare. Vltra quartum enim aut septimum diem non durabat in ægro corpore, nisi aut illud temperamento prauo fomitem maiorem

Febrem epidemiam fuisse celeris iudicij.

morbo exhiberet, quàm secundum naturam æstatis & temperaturæ latitudinem sanitatis non excedentis, æstiuo tempore in quorun-

rundam hominum corporibus hic humor augeri consueuit: aut error aliquis tum in diæta, tum in medicatione committeretur, qui morbi causam materialem augeret, vigorem impediret vel symptomata exacerbaret. Humorem autem illum non fuisse purum, neque perfectè coctum, sed crudum & substantia admodum tenuem, vt puta, qui habuerit aliquantulum pituitosorum humorum coniunctum, quam humorum misturam plerumque bilem maioris famæ dicimus, ostendebant tum morbi essentia & calor, tum symptomatum exacerbatio. Cùm enim ab Hippocrate dicatur venas æstiuo tempore exiccatas ad se trahere acres biliosósque humores, qui materiam atque originem vehementibus febribus præberent, in quibus ardor acris, sitis vehemens, linguæ ariditas, scabrities & nigredo, tormina, alui deiectiones liuidæ, vomitus biliosi, acutus capitis dolor, oris amarities, cibi fastidium, vigilia, inquietudo & mentis alienatio frequenter apparerent: facilè conijcere poteramus bilem flauam neutiquam esse solam & per se suásque qualitates causam materialem huius morbi. Aliàs enim symptomata eadem morbo adfuissent. Ratiocinabamur verò ex præterita aëris intemperie bilem flauam adiunctum habere plurimum de pituita aquosa, quæ contraria sua qualitate bilis flauæ effrenem naturam & vehementem ardorem,

Bilem illam impurã fuisse.

Lib. 4. de victu acut. mor.

Pituitam aquosam admistam fuisse bili.

quando peccat & morbo aliquo eius malignæ qualitates intenduntur, non nihil reprimeret. Humor ille pituitoſus, tenuis & aquoſus, per aëris intemperiem, quæ æſtatis initio minimè conueniebat, productus & collectus, in humanis corporibus remanſerat: quem bilis flaua, feruens ex putredinali calore, quem leuis obſtructio producebat, liquabat & ſibi copulatũ per vniuerſi corporis habitum diffundebat in venis. Etſi enim æquè ex libro 6. Epidemiorum part. 6. Aphor. 6, vbi ait Hippocrates per frigidam corporis temperiem fieri calidiorem in tempore & regione frigida, atque ex lib. 1. Aphor. part. 15, vbi ait idem medicorum lumen, ventres hyeme & vere calidiſſimos, & calorem innatum plurimũ egere multis alimentis: quiſpiam dixerit tantum abeſſe à vero, vt illa aëris conſtitutio, de qua in cauſarum internarum inueſtigatione pauca diximus, pituitoſos humores in humanis corporibus generaret, vt etiam contrarium fiat, nimirum calorem naturalem fortiorẽ optimè munia ſua obire & laudabili coctione bonum ſanguinem minimúmque excrementitiarũ & frigidarum ſuperfluitatum in corpore relinquere: vnde ſequeretur ſanguinem ipſum præbuiſſe cauſam materialem huic epidemiæ febri, cùm idem humor calidus & humidus à multis medicis cenſeatur, & non tantùm eiuſmodi morbos excitare, verùm etiam celeriter ad ſtatũ deducere propter ſuam con-

Diluuntur aliquot obiectiones.

consistentiam, quantitatem, qualitatẽ & motum siue fluxum intempestiuum consueuerit. Eundem enim sua bonitate facilimè caloris naturalis actionibus parere, vt concoquatur & à malignitate nocendi vindicetur: aut certè nimia sua quantitate æquè, ac venenosa qualitate, cùm putredinem spirat, lethales affectus grauissimáve symptomata subitò inducere posse. Vel, quod etiam inde sequi videtur, non modò non pituitosos humores per illam aëris constitutionem generatos esse in corporibus humanis: verùm etiam caloris naturalis efficaciam adurendo sanguinem per Veris tempus collectum generasse plurimum biliosorum excrementorũ, quæ febrem illam accendissent. Tamen veluti puram bilem febris epidemiæ non fuisse causam materialem suprà euidentibus ostendimus rationibus: ita hîc eundẽ etiam monemus, vt meminisse velit etiam tum, quando pori cutis ob ambientis aëris frigidas qualitates clauduntur, & caloris naturalis vis in imo corpore coaceruata validiùs in alimẽta assumpta agere solet; generari & colligi magnam fuliginositatum excrementitiarũ copiam in toto corpore, & maximè in externis particulis, quando pori cutis conclusi non præbent liberam exhalationem abundantibus fuliginositatibus, quam calor naturalis tum, quando non impeditur constrictione pororum in cute, omnibus modis perficere conatur, vt se liberet à

nimia coarctatione, qua in angustum colligitur intra corpus animatum hominis, ne in externarum particularum substantia possit ita, quemadmodum decebat, munia sua perficere. Non itaque boni sanguinis copia in tali aëris constitutione generatur: aliàs enim censendum esset hyeme ac initio veris eundem humorem maximè abundare, quod omniũ medicorum sanę sententiæ reclamat. Sed pituitosorum humorum copia euidens incrementum sumit: & sanguis initio veris pituitosus admodum est. Qui cùm propter suam crassitiem obstructiones creberrimè faciat, quæ ad putredines & febriles inflammationes summè procliues & causæ earum principales sunt: fieri solet, vt plerumque verno tempore febres putridæ ac cõtinuæ generentur, in quibus natura morbi quiddam venenosæ qualitatis præ se fert ob sanguinis corruptionem, vt contagione quadam illæ affectiones in corpora, apta ad suscipiendam agentis causæ efficaciam, propagentur. In quibus febribus quando calor naturalis suo robore vincit materias peccantes, solet natura corporis humani ad crisim properare & materias illas beneficio sui roboris ad externã cutem propellere. Hinc petechiæ & ἐξανθήματα siue efflorescentiæ in cute, quas papulas dicimus, creberrimè oriuntur, quemadmodum ineunte vere eiusdem anni penè in vniuersa Germania fiebat, vt nulla penè vrbs, nullum oppidum,

Celsus lib. 5.

Quales morbi principio veris & vnde fiant.

Petechias & exanthemata cutè expelli.

dum, nulla villa, nulláque domus ab hoc malo immunis existeret. Non modò enim infantes bimi & quadrimi, qui plerumque ob voracitatem illi ætati propriam in suis corporibus colligunt plurimum pituitosi sanguinis: verùm etiam iuuenes, virgines, viri & mulieres, qui viuendo mediã ætatem agebant aut etiam quadragesimũ ætatis annum contigerant, eiusmodi continuis ardentibúsq; febribus & symptomatibus similibus affligebantur, ijs tantùm intactis, qui benigno corporum temperamento præditi cautè temperantérq; vixerãt, neq; multum pituitosorum humorum per hyemis tempus collegerant. Quotquot enim humidiore frigidioréque temperamento erant natura: aut consueta viuendi ratione talem temperiẽ contraxerant: ij omnes putridis febribus & earundem symptomatibus affligebantur. Quod argumento certissimo est nobis illiusmodi papulas, petechias & similes morbos nõ modò non prouenire ex reliquijs tantùm menstrui sanguinis, vt pleriq; medici autumãt: verùm etiam tales materias in hyeme & frigidiore veris tempore colligi posse, ex quibus verno tempore, quando humores moueri incipiunt, febres putridæ & continuæ generantur, quæ in sua crisi talia symptomata gignunt. Quis enim affirmarit impudẽter, si concesserimus ætati puerili ex menstrui sanguinis reliquijs illa fieri, homines quadragenarios nondũ reliquias illas labore,

Lib. 3. Aph. part. 11.

Papulas nõ oriri ex reliquijs menstrui sanguinis tantũ, vt aliqui censent.

validoexercitio & caloris naturalis acrimonia concoxiſſe atque expuliſſe? Aëris itaque temperatura frigida & humida initio æſtatis occaſionem dedit pituitoſis humoribus, qui tamen dominium in maſſa humorum non potuerunt planè occupare eam ob rem, quòd naturalis æſtatis temperies pituitoſorũ humorum naturę, conſiſtentiæ & qualitatibus vehemẽter aduerſatur. Sed tum ob intemperiem intempeſtiuã, tum breuis temporis ſpacium, quo durauit irregularis illa aëris conſtitutio, generabatur aliquanto plus pituitæ in maſſa humorum, quàm natura corporum humanorum illo anni tempore perferre aliàs ſolita erat. Huic, ſuccedente æſtatis temperie regulari, bilis flaua miſcebatur ita, vt ſubſtantia bilis flauæ fieret crudior nõ modò, tenuior & ſubtilior, ſed etiam celeriter ad fluxionem irritata per totum corpus ferretur. Illa turbatio & agitatio ferebat humores confertim ad epar, vt ibidem mediocris obſtructio in venis ſubtilioribus fieret, quæ calorem præternaturalem ſiue febrem epidemiam accendit. Quam communiter peſtilentialem qui dixerit, non admodum à vero aberrauerit. Etiamſi enim non valde pernicioſa erat, neque multos ęgros interimebat, ſicuti lues peſtifera facere conſueuit: tamen eodem ferè modo eodemque tempore plurimos homines ſubita inuaſione corripiebat, vt efficacia & velocitate afflictionis quippiam commune cum venenoſis,

Febrẽ illam etiam peſtilẽtialem cõmuniter dici poſſe.

nosis, contagiosis siue pestilentibus febribus sese habere non occultè ostenderet. Et nisi diuina prouidentia humor pituitosus contrarijs suis qualitatibus in corporibus ægris restitisset feruori & ferocitati bilis flauæ: fortasse periculosa pestis extitisset, cùm ita ardorem febrilem tantùm in affectis corporibus excitaret. Sicuti itaq; censebamus copiam pituitæ aquosæ materialē fuisse causam bilis crudæ & fluidæ, quæ febres accendebat: ita etiam ratiocinabamur eandem pituitam infrenasse ferociam peccantis materiæ, ne potuerit violenter sæuire & lethalia mala excitare. Calor autē febrilis, communicatus cordi, spargebatur adminiculo sanguinis subtilioris & spirituum vitalium per arterias in totum corpus, vt ardor febrilis æqualiter in omnibus membris corporis affecti excitaretur, & non tantùm vapores calidi, verùm etiam humores feroci impetu per calorem febrilem concitati confertim ad cerebrum ferrentur. His cerebrum repletum incaluit & grauatiuum tensiuúmque dolorem propter panniculos repletos sensit, vt secundo capite huius libri copiosè ea de re dictum est. Resoluti autem ibidem vapores vnà cum humoribus in cerebrum delatis in quorundam hominū corporibus, quæ parum de materia biliosa & pituitæ mista beneficio temperamēti benignioris aut prudenti ac laudabili diæta collegerant, breui temporis spacio beneficio caloris natu-

Quomodo febrilis ardor accendatur et spargatur in corpore.

Causa doloris capitis in febre.

Causa catarrhi & tussis in febre illa.

ralis conſumebantur atque digerebantur in cerebro, vt poſtea per nares ac alios meatus excretionibus talibus deſtinatos facilimè excernerentur. In iis verò corporibus, quæ aut frigidius humidiúſque temperamentum conſecuta erant à natura, aut otio & inordinata victus ratione talem temperiem adquiſiuerant, quæ plus pituitæ in illa aëris conſtitutione colligeret, maior erat pituitoſorum humorum copia, ex qua tẽpore infebricitationis plures & craſſiores vapores ad cerebrum eleuabantur. Hi ab ingenito cerebri calore reſoluti deſtillarunt ad fauces & occuparunt bronchia, pulmones cauitatéſque pectoris. Hinc voces fractæ, raucedines, difficultates anhelitus & tuſſis ſicca moleſtáque ideo excitari ſolebant, quòd crebrò fauces à materia tenui, fluida atq; aliqualiter acri irritarentur: & tamen parum vel nihil citra moleſtum & multum conatum excerneretur, donec materia coctione aliqualíque alteratione incraſſaretur & ad faciliorem eductionem præpararetur. Hæc autem febris epidemia comprobauit veriſſimam eſſe ſententiã, quam tradidit Hippocrates lib. 6. Epid. part. 6. Aphor. 20. vbi dixit: οἷσι ῥῖνες ὑγρόταται φύσει, καὶ ἡ γονὴ ὑγροτέρη, ὑγιαίνουσιν οὗτοι νοσηλότερον· οἷσι δὲ τἀναντία, ὑγιαινότερον. hoc eſt, qui nares habent humidiores & genituram humidiorem, peius illi valent his, qui contrarium ſortiti ſunt. Nam ſicciora corpora, quæ aut à temperamento ingenito talia

Humidiora corpora morbis magis obnoxia.

lia erant, aut temperantia, exercitio laboréque omnem humiditatem superfluæ pituitæ digerere poterant, ab hoc malo vel prorsus immunia erant, vel leuiter patiebantur & statim liberabantur. Non autem putredinem in sanguine fuisse, sed in bile maioris famæ, ostendit etiam illud, quòd febres, quæ oriuntur ex putredine sanguinis, sint ardentes, acutæ, venenosæ, contagiosæ & valde malignæ, præterea multis exitiales, quod tum ex pestifera contagione, tum ab exanthematum petechiorúmq; vehementia apparet. Plurimi enim mortalium his morbis extinguũtur hanc ob rem, quòd in illis putredo corrumpat amicissimum naturæ humanæ humorem, in quo vitæ spiritus continentur: & præterea inficiat vitales cordis spiritus, qui animæ, caloris innati ac facultatum omniũ sunt vehiculum. Hæc verò febris neq; valde acris & intensa, neque admodum venenosa, neque sæuis symptomatibus tantùm, quantùm subita inuasione terribilis, neque multis ægris exitialis fuit, ut suprà dictũ est. Quicunq; enim ægrorum hominum laudabili diæta vtebãtur, citra vllius medicinæ vsum intra paucos dies pristinæ incolumitati restituebãtur. Minùs verò periclitabãtur in hac febre, quicunq; circũspectos se gerebant in diæta, quando natura & qualitas morbi ęgrorũ hominũ temperamento, ætati, habitui & anni tẽpori congruebat: & peius illi habebãt, quibus nihil secũdum istorũ

Cur petechiis plurimi moriuntur.

Lib. 2. Aph. part. 34.

Venæ sectionem huic febri noxiam fuisse, vt & calidam diætam.

conueniebat. Quicunque verò venæ sectione in curatione huius febris vtebātur, vel calidam diætam medicationémque incidentem & attenuantem adhibebant: diutiùs & periculosiùs non modò affligebantur, sed etiam plurimi ex his in viuorum numero esse desierunt. Erat enim venæ sectio morbo, causæ internæ, anni cōstitutioni & symptomatibus prorsus inconueniēs. Nam per eam auferebatur humor naturæ ac vitæ humanę familiarissimus, qui & bili flauæ & pituitę potuit vires frangere: minuebatur calor naturalis, qui ob ęstatis temperiem ac febrilem calorem debilitatus dissipabatur & oppugnabatur ita, vt materiā morbi adgredi, concoquere & se suúmq; domicilium malo liberare nō ampliùs valeret: humorum deniq; substantia tenuior & liquidior non modò, sed etiam ferocior ad fluxum fiebat. Qui verò calida vtebantur diæta & vinum bibebant merū, incendium febrile augebant & humorum fluentium impetum promouebant: intendebant etiam noxias materiei peccantis qualitates, vt symptomata cum morbo exacerbarētur & vitæ periculum afferretur. Etsi autem bilis flaua pituitam, alienum humorem ab illo anni tempore, adiunctam habebat: tamē morbos longos & curatu difficiles minimè in corporibus humanis generare poterat, sicuti aliàs fit, quando ob errorem in victu commissum per multa tempora in corporibus alius humor generatur,

Cur febres longæ fieri non potuerint.

tur,

tur, quàm illo anni tempore in corporib⁹ mortalium generari ſolet. Nam neque ſua copia dominium habebat inter reliquos corporum humanorum humores, neque ſua qualitate reliquis humorum temperiebus præcellebat, neque etiam humori iungebatur, qui eius ſubſtantiam atque qualitates intendere potuiſſet: ſed & paruam quantitatem & conſiſtentiam admodum tenuem habebat. Iuncta enim erat humori bilioſo, qui ſua qualitate calida & ſicca non modò repreſſit pituitæ vires & qualitates, verùm etiam ſubſtantiam liquefecit, vt tenuior eſſet, neque obſtructiones graues ac longas facere poſſet. Dum autem bilis flaua illum humorem in corpore inueniret, non potuit ſuam ſubſtantiam in debita conſiſtentia adquirere, neque ſuam quantitatem augere, neque qualitates nimiùm intendere, neq; noxia ſymptomata, de quibus ſuprà dictum eſt, inducere: ſed crudior, tenuior & ad fluendum pronior ſuo anni tempore generabatur. Bilis enim flauæ feruor & ſiccitas in miſtura temperabatur à qualitatibus pituitæ, quæ coniuncta morbi cauſa præter id, quòd feruorem & acrimoniam bilis peccantis reprimebat, ne ardores acres, deliria, ſitim vehementem, ſcabritiem linguæ, ἀγρυπνίαν & inquietudinem inferre morbo correptis corporibus valeret, nil quidquam euidentis noxæ inferebat: ſaltem id incommodi præſtabat, quòd per bilem liquefacta in cor-

Cur febris vehementia ſymptomata habere non potuerit.

pore securiter impetu suo flueret, leues obstructiones efficeret, ex quib. febrilis putredo initium sumpsisse existimatur, & denique destillationũ à cerebro ad fauces, bronchia, pulmones cauitatésque thoracis materialis causa in plerisque ægrorum hominum corporibus extaret, vnde raucedo & tussis sicca subsequebantur. Nam ob humorũ tenuitatem nihil per fauces egeri poterat de peccãte materia antè, quã frigefaciẽtibus & incrassantibus materia ad faciliorem expulsionem præpararetur. Pituita enim humor est frigidus & sua natura lentus, vt vt tenuem substantiã habeat, qui in aliqua corporis humani particula collectus latet ac quiescit tantisper, dum à calore naturali concoquatur, vel à præternaturali aliquo & putredinali calore fundatur, vel à particulæ expultrice virtute propellatur, vel denique bile flaua attemperetur, vt fluere in alias corporis humani particulas ac illas aliquo malo afficere possit. Ea propter neq; causa turbationis, quæ in humoribus extabat, per se esse, neq; febres acutas incendere, neq; tanta ferocia de parte in partem ferri & destillationes à cerebro ad fauces & thoracis cauitates efficere potuisset, nisi bilis flaua eum humorẽ temperasset, & ad motum fluxúmque violenter impulisset. Bilis autem flaua tenuis & subtilis humor facilis est ad motum ac promptissimè sursum fertur. Huius substantia tenuis admodum augetur, quando

Natura pituitosorum humorum.

Bilis flaua natura & effectus, quãdo peccat.

pituita

pituita aquoſa & ſubtilis eidem miſcetur. Et niſi pituita ſufficienti vel ſuperabundanti quátitate bilioſum humorem refrenet, eiúſque feruorem & ſiccitatem reprimat: ardentiſſimæ febres cum horrendis ſymptomatibus eius impetuoſo fluxu & feruore particulis valde noxio, in quibus ſecundum naturam non abundare conſueuit antè, quàm motu intempeſtiuo ingeritur, excitantur, quæ plurimos hominum è theatro vitæ humanæ auferunt. Quod itaque ſua efficacia minimè faceret bilis flaua, quando ſubſtantia, quantitate, qualitate motúque in corpore humano peccat: hoc maiore impetu & maligniore effectu perficit, quando ab aliquali pituitæ copia attemperatur & exacerbatur, dum ſubſtantiæ illius tenuitatem addit, neque tamen feruorem & ſiccitatem ſuperabundantem reprimit. Hoc fit, quando maior bilis copia in corporibus humanis collecta ſæuit, quàm naturalis eius proportio ad reliquos humores fert, vt fit plerumque, in fine æſtatis & initio autumni. Tũc enim bilis flaua ſuo anni tempore copiosè aucta reliquis dominatur humoribus in maſſa ſanguinea: homines verò illaudabili diæta vtũtur & fructibus præcocibus atq; immaturis immoderatè intẽpeſtiuéq; veſcũtur, ex quib. pituitã generari cõſtat, cũ illi ipſi ſint crudis humiditatibus & ad putredinem aptis pleni, vt puta à Solis radiis imperfectè cocti, quos calor naturalis humanorum

Quare initio autumni, febres ardentes & periculoſæ graſſentur.

corporũ coquendo digerendóq; ſuperare nequit. Hæc pituita cruda & quadam malignitate prædita miſcetur bili ita, vt eam fluere promptiùs faciat, non tamen ferocientes qualitates in illa reprimat: vnde morborũ acutiſſimorum & lethalium fœcunda oritur materia, qui poſtea intenduntur & exacerbantur in æquali aëris autumnalis conſtitutione. Aër enim, qui autumni tempore ambit corpora hominum modò calidus, modò frigidus, aliàs caliditate ſua poros cutis in corporibus humanis reſerat & liberam euentationem calori naturali permittit ad expulſionẽ ſuperfluarum fuliginoſitatum: aliàs verò qualitate frigida meatus cutis conſtringit & prohibet difflationes fuliginoſitatum, propter errores in victus ratione commiſſos ſuperabundantium, quæ intra corpus contentæ præſens malum vitę aut ſanitati plerumque portendunt. Illæ itaque difflationes vtiles & neceſſariæ ſunt vitæ humanæ eam ob rem, quòd calor naturalis, ab illis ſuperfluitatibus noxijs liberatus, ſua munia in coctione, digeſtione & appoſitione alimentorum æquè, ac egeſtione excrementorum craſſiorum, quæ animantis corpori noxam inferrent, ſi aut vltra iuſtum tempus in corpore humano permanerent, aut per vias eorum excretioni minimè deſtinatas intempeſtiuè prauéque expellerentur, expeditiùs & feliciùs agit. Hęc fuliginoſitatum ex eſu præcocium fructuum & inordinata

Lib. 3. Aph. part. 4.

nata

nata vitæ consuetudine intra corpus abundantium difflatio dum modò ab aëre promouetur & iuuatur, modò impeditur & planè supprimitur: fit, vt calor naturalis multipliciter afficiatur & eius actiones crebrò varietur, ex quibus incõmodis febres acutissimas & lethales vt plurimùm in autumno fieri consueuerunt, quę bilem flauam pro essentiali causa, vt dictum est, habent non puram, sed maioris famæ dictam, cui nimirũ pituitosæ serositates admisceantur.

Capvt qvintvm.

De curatione febris epidemiæ.

AEgyptiis lege cautum erat, ne quis medicorum ante quartum diem ægro homini manus admoueret. Etsi enim Ægyptus & medicinis abundabat, & studium medicum tanta animorum sedulitate atque industria coleretur, vt ferè tot essent medici in ea quot ægrorum hominum: tamen nolebat quippiam antè fieri in morbis, quàm aut morbi radices agere aut naturales corporum ægrorum vires prosternere aduerterentur. Accedit & illud, quòd plurimi morborum adeò maligni sint, vt neque eorum natura, neq; causa interna inuestigari possit antè, quã signis symptomatibúsq; manifestis prodatur. Hoc autem tempore, quo à medicinis abstinebant, vel ieiunia vel vomitus fieri volebant, quòd existimabant aut in-

AEgypti lex de curandis morbis.

gluuiem aut intemperantiã esse originem morbi in tam temperata regione, in qua non facilè aëris vitio morbi gignerentur: quam si auferrent inedia vel euacuatione vẽtriculi, morbos facilimè abigi. Hæc consuetudo Ægyptiorum, ad quos Homerus, Pythagoras, Plato & præcipui apud Græcos philosophi se olim contulisse ferũtur nullam aliam ob causam, quàm vt laudandam & vsibus humanis apprimé vtilem ingenii morumque culturam inde, vbi per populum DEI, posteros Iacobi, artiũ optimarum semina feliciter iacta erant, ad suos redirent; apud nos & alios populos, quorũ climata intẽperata sunt, locum habere neutiquam potest. Etiamsi enim plurimi morbi corpora humana inuadant, qui aliquando adeò benigni sunt, vt vltra diem quartum non durent, sed naturæ robore expugnentur & abigantur, vt facultatibus & membris ægri corporis exoptata sanitas redeat, qualis etiam febris epidemia fuit, de qua agimus: tamen non tantùm omnibus medicis, verùm etiã infimo cuiq; ex plebe constat sæpe in nostris regionibus tam sęuos in humana corpora grassari morbos, vt serò nimis illis succurreretur, si auxilia afflictis corporib. adhiberi in quartũ diem differrentur. Tutius itaq; erit, ex sentẽtia Hippocratis, in principiis morborũ prudenter & cautè mouere atq; auferre ea, quæ morbi materialem causam continere censentur, vt in vigore & morbi consistentia quie-

Strabo lib. 7.

Legem AEgyptiam apud nos locũ habere non posse.

Lib. 2 Aphor. part. 24.

quietem ægro corpori dare tutó poſſimus. Quod tantò ſecuriùs fiet, quãtò magis tum de morbi ſubſtantia cauſaque interna, tum de viribus ægri hominis medico cõſtiterit. Graſſantur enim plerũq; acutiſſimi morbi in humana cõuerſatione, qui ob materiei multitudinẽ ac malignitatem citò ad ſtatum properat & intra quartũ diem naturã corporũ ægrorũ adeò debilitant, vt fruſtra deinde auxilia per præſtantiſſima pharmaca adhibere ei coneris, aut planè intra id temporis ſpaciũ proſternunt ac iugulant. His niſi ex ſententia Hippocratis tẽpeſtiuè extrema adhibueris remedia, actũ erit de vita languentiũ hominũ. Materia enim horum morborũ vehementiſſima ac ferociſſima eſt in continuo motu & cũ impetu irruit in particulas primarias, quarum virtutes & actiones ſua multitudine atq; virulenta malignitate tã acriter & ſtrenuè oppugnat, vt poſtea medicinis nihil efficias, quando vires corporũ ægrorum ꝓſtratę victoriã morbo cõcedunt. Tunc enim morbus, qui in principio debilis erat, vigorem ſuum adeò potẽter in naturã cedentẽ exercet, vt de viribus reſtaurandis planè actũ ſit. Sicuti autẽ medicus naturæ adhuc validæ robur conuenientibus medicinis & laudabili diæta conſeruare atque aduerſus morbum excitare feliciter nititur: ita omnem operam perdit & pręſentiſſimis remediis fidem apud vulgus detrahit, ſuã præterea famam & induſtriam in diſcrimen ponit, quãdo morbis primùm victoriam

Lib. 1. Aph. part. 6.

Lib. 2. Aph. part. 30.

Occaſione & virium robore adiutus medicus felicius agit, quàm ſi illis adiumentis deſtituitur.

è manibus eripere & proſtratam exhauſtámq; viribus naturam redimere laborat. Neq; ſanè medicationes omnes fieri prohibet Hippocrates in acutorum morborum principijs, quando ait libro 1. Aphoriſ. part. 24, rarò medicinis purgantibus locum eſſe in principijs morborũ acutorum. Dicit enim cum præmeditatione id ipſum faciendum. Quibus verbis innuit medicos prudenter & dextrè perpendere debere, an neceſſariò auferendæ ſint internæ cauſæ morborum acutorum: an verò mediocris illarum copia qualitatéſque non admodum vehementes ſint, vt tutò coctionem moliri atque præparationem adgredi poſſint, priuſquam eas conuenientibus auxilijs extra affectum corpus ducere nitantur. Quæcunq; enim neceſſariò fieri debere cognouerit medicus: illa neutiquam in curatione morbi omittenda ſunt, ni infidelitatis & homicidij crimen ſubire velit. Neceſſariò autẽ multitudo tanta & tam vehemens malignitas materiei peccantis, quam naturæ vires citra noxam non poſſent tantiſper ſuſtinere, dum ad coctionem perueniret, eſt à perito medico minuenda & infrenanda, ne languidi corporis vires debiles interuentu longioris temporis omnino proſternantur. Aliàs enim rem bene felicitérque gerendi occaſio, quæ fronte tantùm capillata & in occipitio planè calua eſt, ſubitò præterit & medicum honore atq; præmio priuat. Hanc verò incautam oſcitantiam & ſupi-

Neceſſitas potior lege.

Occaſio non negligenda.

ſupinam negligentiam poſtea miſeri homines, de quorum corio & vita agitur, morte luctuoſa luere coguntur. Cuius præcepti nos fideliter admonet diuinus Hippocrates, cùm ait concocta medicinis mouenda eſſe & non cruda, niſi admodum turgeant. Et quanquam ibidem dicit Hippocrates plurima in principijs morborum non turgere: tamen hoc non abſolutè de omnibus morbis dictum eſſe vult, ſed tantùm de chronicis & ijs morbis, qui in primo ordine acutorum morborum à medicis collocantur & decimũ quartum vel etiam quadrageſimũ diem contingere nõ raro ſolent. Conſtat enim plurimorũ morborum eam eſſe malignitatem & vehementiam, vt aut in principio ſtatim extremos ægris corporibus inferant labores, aut temporis progreſſu adeò maligni fiant, vt poſtea nullis remedijs expugnari poſſint, etiamſi Chiron, Æſculapius, Podalirius vel Machaon ijſdem præſentiſſimis antidotis obuiam ire & medicas manus inferre niterentur. Eam ob rem neutiquam ceſſandum in talibus malis, etiamſi vel ſenſim oriri vel cauſas cognitu faciles habere exiſtimentur, vt propterea tutiſſimi appellari poſſent: Sed principijs obſtandum, cùm ſerò medicina paretur, quando mala per longas inualuêre moras.

Lib. 1. Aph. part. 22.

Vidi ego, quod fuerat primò ſanabile, vulnus
Auxilium medicæ pòſt ſuperaſſe manus,

Quando neglectum progressu temporis acre
Contraxit, nullo ſubueniente, malum.

Ecclesſ. cap. 10.

Recentem enim & breuem languorem faciliùs præcidit induſtrius medicus: ſicuti ægritudo inueterata, quæ iam radices in corpore debilitato egit, admodum graui moleſtia afficit tum ægrum, qui aliàs impatiẽs eſt & optat citiſſimè ex periculo vitæ eluctari atque in priſtinum incolumitatis viriumq́ue ſtatum redire: tum medicum, qui moroſas feſtinantis ægri flagitationes ſuſtinere & curis ſolicitudinibusq́ue multis affligi cogitur. Sed inuenias hoc noſtro ſeculo homines ineptos & barbaros, qui contemptu quodam donorum DEI flagrant maximo, & tantùm pii prudenteſq́ue apud vulgus videri volunt, cùm nihilo plus, quàm infantes, intelligant. Hi frequenter garriũt & media diuinitus humanę infirmitati cõceſſa, vt iiſdem ſuſtentetur & iuuetur, eleuant atque contemnunt. Dicunt enim contra DEI arbitrium & voluntatem nullum hominum conſilium, nullumq́ue præſidium valere, quaſi boni medici hoc ignorarent, & quippiam, præter DEI nutum, de ſua facultate ſanandi ægros homines ampliùs promitterent, dum munere ſuo ex ordinatione DEI apud ægros funguntur & exitum fauori eius benigno committunt, qui medicum & medicinam creauit: Eam etiam ob rem in talibus afflictionibus potiùs ad DEVM piis precibus confugiendum & humi-

In barbaros contẽptores donorum DEI.

humiliter patienterq; expectandũ, dũ malum meritũ transeat: quod qui non faciunt, meritò eos iram DEI sibi cumulare & medicorũ inscitia atq temeritate perire. Etsi itaque eiusmodi mysteriorũ diuinorũ contẽptores in DEVM, creaturas & omnẽ bonitatẽ DEI nimis, quàm decet Christianos, impii in suis erroribus relinquendi essent, cùm sanorũ hominũ prudens consilium & tempestiuos monitus neque admittant, neque cognoscere velint, quid veritate verbi diuini imbuti alii scribãt: tamẽ iisdem ob gloriã immortalis DEI & reuerentiam erga artes honestas, quas vsibus vitæ humanæ contulit clemẽtissimus DEVS ex imperuestigabili suæ sapientiæ fonte, occinẽdum est DEVM in mirabilibus suis, quæ omnipotente verbo in vsum vitæ mortalis creauit atq; contulit, glorificari velle: hominib. mentem intelligentẽ dari, quæ variarũ rerum, quib. vsus inest multiplex ad vitæ societatem, cognitione imbui possit, vt sapiẽtia & potẽtia DEI in creaturis agnoscatur & pietas timorq; DEI maior in hominũ animis erga creatorẽ sapientissimũ excitetur. Nã sicuti agriculturã ad victum humanorum corporũ benignus DEVS generi humano concessit: vt cõstitutiones imperiorũ & rerum publicarum ipsosq; magistratus propter tranquillitatem publicã, & iustitię, honestatis, ordinisq; boni conseruationẽ, spiritu sapientiæ hominibus ostendit: Ita medicinam cõtulit eisdem, vt à variis infirmitatibus, quas eis quãdoque im-

Stulto respõdendum, ne videatur sapere.

In quem finem medicina à Deo data sit.

mittit ira illius iustissima: quandoq; etiam pro-
pria imprudentia, temeritas, luxus, libido & in-
temperantia ipsis creat, liberari corpora homi-
num possint. Nihil enim esset vita humana, si
perpetuis impedita morbis neque commodis
priuatis, neque publicis vsibus seruiret. Vt au-
tem propter nostra peccata interdum mala ex-
citantur in mundo & certis præsidijs, quæ diui-
na misericordia ostendit & offert iusto tempo-
re, quando nimirum homines ad pœnitentiam
& vitæ emendationem redeuntes his opus ha-
bent, rectissimè abiguntur: Ita morbis varijs
hominum genus quandoque exercet DEVS: &
ijsdem etiam antidotos medelásq; profert per
pios & eruditos homines, vt infirmitatibus ho-
minum consuli & plures in vitæ fragilis thea-
tro diutiùs retineri ad laudẽ DEI, emolumen-
tum Ecclesiæ Christianæ & crementum socie-
tatis humanæ possint. Hinc sapienter dictum
putamus ab Ecclesiaste capite 38, delinquẽtes
in conspectu creatoris sui incidere in manus
medici, nimirũ vt ab eodem virtute DEI & pręę-
sidijs cõuenientibus in pristinum sanitatis sta-
Finis restitu- tum restituti grata mente misericordiam DEI
tæ sanitatis. cognoscant, mirabilem eius sapientiam & po-
tentiam in rebus creatis perpendant, fideli ani-
mo DEVM colant & creaturis neutiquam abu-
tantur, mulò minùs artes, propter gloriã DEI,
emolumentum Ecclesiæ Christianæ & vsum
societatis humanæ diuinitùs inuentas adsper-
nen-

nentur, quod impij & blasphemi faciunt, quibus tandem iustissima improbitatis & cõtemptus huius merces contingit. Pijs itaque precibus & humili subiectioni, qua placatur DEVS in tanta malorum grassantium clade, quando emendatio vitæ accedit, adiunxerunt & adiungere debent pij omnes media, quæ humanis vsibus à DEO collata sunt & quotidie ex fonte benignitatis amplissimo in nos abundant.

Pios media à DEO concessa nõ negligere debere.

Quanquam itaq; hæc febris epidemia ob exiguam materiei putrescentis copiam durabat breui tempore & symptomata mitia habebat: tamen in acutorum morborum numero planè reponenda censebatur, eam ob rem, quòd intra paucos dies ad statum suum contendebat, & post se in pluribus hominũ corporibus pectoris affectus, de quibus antè dictum est, relinquebat. Accedit & illud, quòd materiam habebat subtilem & acutam, quę in motu constituta ferri per totum corpus deprehendebatur. Ex quibus palàm fit, subita ei auxilia adhiberi debuisse. Alioqui enim fieri potuisset, sicuti etiam pluribus accidebat ægris, quorum corpora impura habebant magnam peccantium humorum copiam, vt febris illa cum suis symptomatibus exacerbata fuisset, & vel diutiùs afflixisset, vel planè è medio sustulisset corpora, quæ ab eadem affligebantur. Nam febres continuæ si tertia die exacerbationẽ maiorem habeant, magis periculosæ existimantur. Quo-

Febrem epidemiam fuisse acutã et subita auxilia postulasse.

Lib. 4. Aph. part. 43.

cunque autē modo de malignitate ac vehemē-tia ſua remiſerint, periculo ſe vacare ſignificāt. Ne itaq; in horum hominū corporibus, qui metu periculi & vitæ dulcedine adducti implorabant medicas operas in noſtra republica, quippiam grauioris periculi ex ferocientibus humoribus generaretur; curabātur iidem tum conueniente victus ratione, tum medicatione, quę morbo, cauſis morbificis, ſymptomatibus, viribus ætatique ægri hominis, anni tempori, cœli conſtitutioni & locis affectis competebant, vt ex ſequentibus legenti facilè patebit.

Qua curādi ratione vſus fuerit.

CAPVT SEXTVM.

De victus ratione, in febre epidemia obſeruari ſolita.

Victus ratio in morbi curatione obſeruari ſolita.

QVI medica auxilia expetebant, iis præcipiebatur, vt poſt vniuerſalem corporis euacuationem, de qua deinceps dicturi ſumus, bona victus ratione vterentur. Cùm autē morbus, cauſa morbi & anni tempus prę ſe ferrent caliditatem & ſiccitatem: principio quidem ægros noſtros iubebamus vitare apricum ſolem meridianumque aërem. Quod vt commodiùs fieret ab illis, contubernia ſeptentrionem & occaſum reſpicientia eis commendabantur. Qui verò talia non habebant, iis præcipiebatur, vt interdiu, præſertim tamen in meridie feneſtras, quæ meridiani Solis radios alioqui reci-

Aër & habitatio.

recipiebant, clausas tenerent ac aperirent eas, quæ Aquilonari aëri expositæ erant: noctu verò aërem intromitti liberum concedebamus. Sic aërem, quo natura destituebamur, solertia animi frigidum quærebamus, vt qualitates febrilis caloris reprimi, causæ materiales faciliùs alterari ac imminui, intemperiesque aëris illo anni tempore corrigi posset. Dum tamen alterationi aëris intenti eramus, danda erat opera, ne in contrariũ vitium delaberemur & nimia alteratione plus pituitæ aquosæ in corporibus ægris generaremus, ex qua aliud & grauius malum oriri potuisset. Aliàs in contuberniis aquã frigidã simplicem, aut ex rosis, violis, plantagine, lactucis, endiuia, solano, taraxicone & similibus destillãdo collectam, cum aceto simplici aut ex rosis facto, in mensas, scamna aut pauimentum in tali statu creberrimè effundere iussissemus. Sparguntur etiam in tali aëris, corporum & morborum constitutione capreoli vitium, ruborum, rosarum syluestriũ, folia recẽtia nymphęæ, salicis, semperuiui, lactucæ, endiuiæ, portulacæ, cucumerũ, cucurbitæ, papaueris, melonum, vitium aut gramen ante Solis exortũ falce recisum dum adhuc viride rore nocturno madet, in pauimento contubernii, quod ægri homines incolunt. Deinde in cibo & potu suadebamus abstinendũ tũ ab omnib. calefacientibus, acrib. & salsis, quæ facultate sua humores inflãmare, ad motũ

Quousq; alterationi insistẽdum erat.

Gal. lib. 9. & 10. Meth.

Cibus & potus.

incitare & febris qualitates intendere posse censebantur, qualia sunt aromata & cibi aromatici, pinguia, valde salsa & vnctuosa edulia, allium, porrum, raphanus, radicula, cæpe, sinapi, anisum, cardamomum, piper, calamus aromaticus, zedoaria, gentiana, zingiber, coriandrum, fœniculum, perroselinum, cuminum, careum, daucus, menta, serpillum, ruta & alia, quę facultate calefaciendi, incidendi & attenuandi pollent: tum ab ijs, quæ sua substantia & facultate in corpore humano humores pituitosos, crassos, lentos glutinosósque producunt, vel massam humorum crassam nimis efficiunt, vt ventositates obstructionésq; in meatibus corporis humani morbo debilitati gignere atque ita morbi causam primariam augere posse æstimabantur. Talia autem sunt legumina, fructus præcoces, pisces omnes, pręter saxatiles, carnes sale maceratæ, porcinæ recentes æquè, ac veteres, frixa in butyro, rhiemata, placentæ & quæcunque ob dulcedinem suam facilè intestinis venísque mesaraicis adhærent. Consulebamus verò, vt vterentur carnibus pullorum gallinaceorum, agnorum & hœdorum cum limonibus aut modico aceto, quod non nimis acre esset, coctis, lactuca cum modico oleo oliuarum immaturarũ, admodum exigua quantitate salis & aceto macerata, vel etiam per se aut cum spenachia, blito, portulaca, endiuia, atriplice, acetosa & similibus herbis cocta. Ditiorum homi-

num

num mensis potuisset non incommodè adhiberi in ijs locis, vbi in promptu erant & facili ære comparabantur, agresta cum carnibus cocta, aut succus eius iusculis carnium mistus, granatorum succus & vinum, acetositas citrij mali & similia. Pisces squamosi & in aquis petrosis durisque viuentes nulli medicorum in talibus morbis improbantur, siue elixentur siue assentur, modò neque nimium salis admittant, neq; aromatis calidis condiantur. Fiebant etiam aliquibus iuscula ex emulsione seminis lactucæ, papaueris, cucumerum, melonum, cucurbitæ & citrulli. Præterea præparari iubebamus ægris pluribus polentas & iuscula ex confracto hordeo & auena omnino contrita aut saltē à corticibus emundata, ex cerasis acetosis & similibus, quæ vim roborādi ventriculum & refrigerandi feruorem biliosum reprimendíq; ardorem febrilem præ se ferunt. Quibus autem consuetudo erat longo vsu recepta, vt biberent vinum, ijs dabatur vinum album, tenue aut probè aqua fontana, clara & bona, aut cum destillatis aquis acetosæ, taraxiconis, endiuiæ, cichorij & similibus dilutum. Eo vtebantur in prandio & cœna: reliquo diei noctísq; tempore facilè à potu abstinebant. Non enim vehementi siti torquebātur ægri homines in hac febre propter causas suprà allegatas, quibus adstipulatur etiam sententia Hippocratis. Ait enim ille lib. 4. Aphor. part. 54, si febribus ar-

dentibus accedant tusses siccæ, quæ leuiter irritentur, ægra hominum corpora non admodũ siti torqueri. Qui verò à vini vsu facilè abstrahi poterant, ijs aqua hordeacea simplex aut cum iulebis & syrupis conuenientibus temperata dabatur: Pleriq; emulsione seminum frigidorum cum aqua hordei pręparata delectabãtur: plurimi nihil horum admittebant, sed contenti viuebant vulgari huius regionis potu, qui ex tritico & aqua fit, nec multum lupuli assumit, quæ ratio & causa est, quòd plus refrigerare, quàm calefacere hominũ corpora soleat: plus tamen calefacientis facultatis contineat, quàm aqua hordei, quæ cum mistura iuleborum, syruporum aut emulsione seminum frigidorum præparatur. Qui dulcia in potu auersantur, ij in talibus temporum ac morborum statibus ad aquam hordei affundere possunt aquã aut succum acetosæ, endiuiæ, fumiterræ aut aliquantulum aceti. Lautioris fortunæ hominib. etiam cõuenit succus acetosus citrij mali, limonum, granatorum acetosorum & alia potus genera, quę in talib. morbis solertia & industria doctissimorũ medicorum cũ magnis aliquãdo impensis ægris delicatis præparari præcipit. In his autem cautio & commonitio diligens adhibebatur, ne ægri homines nimiùm se cibo aut potu replerent, propter calorem, qui naturalis est hominum corporibus, tũ ex ambiẽtis aëris qualitatibus: tũ ex febrili ardore dissipatum ac debili-

debilitatum. Tertiò omnem motum omniáque exercitia intermitti consultissimum erat. Præcipiebatur itaque affectum febrilem sustinentibus, vt ocio & quieti, quantum per occupationes fieri licebat, ijdem indulgerẽt: quanquam plerisq; hoc ipsum morbi molestia iniũxit, vt præter suam voluntatem ab omnibus animi ac corporis exercitiis cessare cogerentur. *Exercitium & quies.*

Quartò somnũ ęgris concedebamus sufficientem, cùm eundem neq; morbus, neq; symptomata admodum impedirent. Vtiliorem enim eundẽ vigilijs esse ratiocinabamur ex eo, quòd Hippocrates lib. 2. de ratione victus in morbis acutis Aph. 59. dicit ex vigilijs immodicis cruditatẽ imperfectámq; alimentorũ coctionem prouenire. Somnus autẽ calorem naturalem, qui tempore vigiliarũ per totũ corpus dispersus in externis membris munia nutritioni mẽbrorum singulorũ necessaria strenuè perficit, reuocat ad interiora, vt in naturalib. instrumẽtis facultatum naturaliũ adminiculo alimentũ assumptũ meliùs concoquat, humores rectiùs præparet & vtilia ab inutilibus prõptiùs segreget. Tũc enim cæterarum facultatum actiones quodã modo cessare & vires suas quiete recreare vidẽtur: animi ęgritudines curæq; mulcentur: passiones membrorũ nonnihil corrigũtur, & vires exhaustæ diurnis laborib. atq; morbis reficiuntur paulatimq; restituuntur: Naturalis verò facultatis actiones fortiùs & rectiùs agũt. Quam ob rem rectè ait Hippocrates lib. 2. de *Somnus & Vigilia.* *Commoda somni.*

ratione diætæ in morbis acutis: ἀγρυπνίη ἐν μὲν πᾶσι σιτίοισι βλάπτει. ὕπνοι δὲ βεβρωκότα θερμαίνοντες ὑγραίνουσι τὴν τροφὴν ἐς τὸ σῶμα διαχέοντες. Vnde fit, vt calor innatus, tempore ſomni nouo robore munitus, per totum corpus alacriùs aduerſus morbum luctetur & expeditiùs feliciúſq; materiam morbi oppugnet. Nimiæ verò vigiliæ calorem naturalem debilitant & præternaturali ardori robur addunt, vt ſecuriùs per membra languida vagetur & humidum naturale depaſcatur, vnde non tantùm maior languor, ſed etiam præſens vitæ periculum ægro homini naſcitur. Quintò tum morbi natura, tum anni tempus docebant ægris corporibus noxā creari, ſi ad ſatietatem alimentis replerentur. Dabatur itaque eis mediocris cibi potúſq; quantitas, quæ neque vaſa nutritiuæ facultati ſeruientia, ſua ſubſtantia lædere, copia multùm tendere & grauare, neque qualitatibus noxijs imbuere, ac alterare nimiùm, neque denique virtutem debilem ampliùs affligere poſſet. Nam cùm in acutis morbis, qui celeriter properant ad ſtatum, exquiſitè tenuem victum requirat Hippocrates, ne videlicet intempeſtiua nimiáque nutritione vires debiles naturæ obruantur, dum diſtrahuntur & calor naturalis à materiæ peccantis coctione ad alimenti aſſumpti præparationem auocatur: illa regula in febris epidemiæ curatione omnino non negligenda erat, cùm ob cœli conſtitutionem calor naturalis

Vigiliarum nimiarū incommodum.

Inanitio & repletio.

ralis diſſiparetur & à febrili putredinalíque calore ampliùs oppugnaretur. Nihilo minùs tamen habebatur ratio virium, ætatis, vitæ generis, ſexus & conſuetudinis apud ægros homines, qui febre epidemia laborabant. Conſtat enim morbos bilioſos nimijs ieiunijs exacerbari & materiam eorundem augeri atque malignitate ferociáq; intendi tantò magis, quanto ægri hominis temperamentum naturale, ætas, vitæ genus, ſexus, cōſuetudo, regio & anni conſtitutio proniora ſunt ad productionem bilioſorum humorum. Omnis etiam dabatur opera, vt euacuationes tam vniuerſales, quàm particulares, quæ ægris corporibus & eorundem particulis in hoc morbi epidemij decurſu competere videbantur, tempeſtiuè dextréque adhiberentur. Nam cùm eſſet cauſa morbi κακοχυμία talis, quæ ex cauſis ſuprà recitatis non admodum coctione indigebat, cōuenienti pharmaco per aluum educebatur: deinde concocta reliqua materia, adhibebantur ægris corporibus auxilia, quibus particulares euacuationes magis promouerentur. Nam in quorundam languentiū corporib⁹, quibus humores ad fauces ac pectus ferebantur, locum habuerunt excreationes, vt per tuſſim ac ſputum materia cocta educeretur: In quibuſdam verò hominibus materia ferebatur per meatus vrinæ cum ſeroſis humoribus ad veſicam: In quibuſdam verò alui egeſtiones ſuperfluitates noxias extra cor-

pus efferebant: Aliqui etiam sentiebāt euidentem copiam humorum peccantium per nares efferri: Et per aurium meatus non nihil de ijsdem humoribus eductū fuisse creditu non absurdum est. Sicuti itaque in hoc intendendum esse censebamus, vt totum corpus perspirabile esset, atque ideo meatus excretioni superfluitatum destinati haberentur aperti: Ita, quò natura motu suo vergebat in expulsione noxiarum humiditatum, modò locus ille conueniret, eò ducere omni studio nitebamur, ne quippiam aduersus motum illius moliremur. Noxium enim illud ac molestum fore censebamus, si aduersus morbum acriter pugnanti & consuetas vias excretionum sponte sua eligenti naturæ contrarium motum induceremus. Sextò iram & omnes animi motus perturbationúmque insultus, qui massam humorum inflammare & bilis flauæ ferociam intendere atque ad externa corporis ægri membra liquando fundere valent, quantum dabatur, euitandos censebamus. Id eam ob rem fiebat, ne humores biliosi augerentur, néve eorundem malignitas intenderetur & morbi qualitates atque symptomata maius crementum acciperent.

Lib. 1. Aph. part. 21.

Animi affectus.

CAPVT SEPTIMVM.

De medicatione febri epidemiæ adhibita.

CVm febris hæc epidemia in populo recēs vagaretur, plurimos inuadebat ingēs trepidatio.

pidatio. Quamobrem multi ægrorum hominum metu mortis & ſolicitudine de incolumitate recuperanda compulſi medicorum conſilia & operas implorabãt. Ex quibus aliqui cõtenti erant vnica humorum peccantium ſubductione: aliqui etiã à digeſtiuis, electiuè purgantibus, alterantibus & roborantibus medicinis non abhorrebant. Poſteaquam verò plurium ægrorum reualeſcentia oſtenderet morbum eſſe mitem & tutum ideo, quòd periculo mortis careret & facilè periodum ſuam in corporibus ægris abſolueret: plurimi hominũ patienter affectiones febriles ſuſtinebãt. Vbi tamen voces fractas & impeditas ex acris catarrhi deſcenſu à capite ad pectus cognoſcebant & per aliquot dies perferebant: tandem auxilia medica implorabant. Quam ob rem non omnibus eadem medicamenta conueniebant: ſed mutanda erat medicatio in morbi temporibus, vt peritis medicis ſatis conſtat. Quicunque itaque auxiliis medicis in principio morbi cupiebant liberari ab eiuſmodi malis: ijs ætatẽ iuuenilem atq; conſiſtentem agentibus, ſi erãt virilis ſexus, in forma boli cum ſaccharo pręparati dabatur flos recens Caſſiæ, electuarium lenitiuum, aut Diaprunum compoſitum in ſufficienti quantitate. Hæc etiam diluta competentibus liquorib. exhibebantur ijs, qui liquidiori medicamentorum forma vti malebant, quàm bolis. Frequenter tñ offerebatur iis, qui validiora corpora habebãt & purgãte medicamẽto vti

Timor initio multos compulit vti medicamentis.

Euentus morbi postea multos securos reddidit.

Certam curandi methodum non obſeruatam in omnibus ægris.

Vniuerſalis euacuatio quibus fiebat.

volebant, electuarij de ſucco roſarum in forma ſolida pręparati pondus drachmarum quatuor in aurora: & præcipiebatur ijs, qui medicamentum ſumebant, vt ieiunium trium horarum à ſumptione medicamenti perferrent ac illa die aërem liberum vitarent. Aliquibus etiam Diaturpeti cum Rheu Barbaro compoſiti drachmæ quatuor exhibitæ ſunt. Hîc præterea locum habere potuiſſet electuarium Eleſcoph, Diaphœniconis, è pſyllio & ſimilis facultatis alia, ſi in iuſta quantitate data fuiſſent ijs, ex quorum corporibus vnica purgatione radicitus peccantem materiam auferre voluiſſemus. De pilulis quoque, quas aureas, adgregatiuas, ſine quibus eſſe nolo, Arabicas & Stomachicas Meſuæ cõmuniter appellamus, iuſtum & conueniens pondus in aurora offerri vtiliter ſolebat. Sicuti etiam electuariorũ conuenientium pulueres in iuſculis carnium & domeſticis decoctis concedebantur ijs, qui delicatioris ſtomachi malebant domi præparatis potionibus vti, quàm pharmacopœorum artem atque operas fideles experiri. Obtinebat tamen apud pharmacopœos & vulgus hominum, qui malebãt vili mercede vitam à periculo redimere, quàm magnos ſumptus in medicos ac medicamenta facere, locum & vſum frequentiorem in inclyta Olomucenſium Rep. electuarium de ſucco roſarum Nicolai. Nam cùm pharmacopœi aduerterent aliquibus perſonis illud fe-

liciter per medicos exhibitum: ſtudebāt etiam apud vulgus venari famam eruditionis & felicis operationis. Eam ob rem non remittebant curam ægrorum hominum ad medicos: ſed falcem inferentes in alienam meſſem vendebant omnibus viris & fœminis, quotquot remediū aduerſus febrem epidemiam in myropolijs petebant, iuſtam quantitatem de electuario Nicolai, quod ex ſucco roſarum in forma ſolida proſtat. Neq; ſanè infeliciter operabatur, cùm intra biduum vel quatriduum reſtituerentur in integrum ſanitatis ſtatum ita, ne vllum ſymptoma remaneret morbi, qui ita purgati laudabilem diætam obſeruabant. Nam materia peccans, putredine febrili corrupta & in feroci motu conſtituta ſubducebatur per aluum, ne febris fomitem ampliùs haberet, neque etiam fluxionem moleſtam ad pectus facere poſſet. Fœminis verò, virginibus & intra pueritiæ adoleſcentiæve fines conſtitutis dabantur mitiora, qualia ſunt flores Caſſiæ, electuarium lenitiuum, Diacatholicon Nicolai, Diaprunum compoſitum, manna aut ſyrupus roſatus ſolutiuus ita, vt hæc liquoribus competentibus frequenter temperarentur, aut pro arbitrio ægri hominis in forma boli cum ſaccharo exhiberentur. Dilui enim hæc in talibus affectionibus poſſunt ſtillaticijs aquis acetoſæ, endiuiæ, cichorij, roſarum, violarum, lactucæ, taraxiconis & ſimilium: aut in earundem herbarū, ſeminum

radicúmve decoctis propinantur, sicuti medico videtur è re & commodo ægrorum hominum fore. Hac euacuatione peccantis materiæ feliciter peracta plerique ægrorum hominum contenti erant adeò, vt præter aquam hordei & diætam præordinatam nihil admitterent, cùm releuatos sese non nihil sentirent, neque admodum opus haberent vlteriore diuersione, præparatione vel eductione humorum. Nam naturæ robur, nil quidquā morbi violentia debilitatum, reliquā morbi materiam concoquebat & egerebat, ne quid noxæ corpori reualescenti ampliùs accideret. Hoc fiebat faciliùs in corporibus ægris, quæ non multum de peccante materia coaceruarant: in aliis verò corporibus, quæ impura valde erant & materierum peccantium multitudine grauabantur, non tam facilis curatio fuit. Horum itaque aliqui, quorum res familiaris lauta erat, vnde impensas in medicos numerare & medicinas soluere possent, admittebant digestionem materierũ, quæ post vniuersalem euacuationem qua plurimum de materia peccante auferri debebat necessariò, quòd illa statim ab initio morbi turgebat & feroci impetu de parte ad partem ferebatur, in eorum corporibus reliqua erat. Fiebat autem materierũ peccantium præparatio frequenter per syrupos de succo acetosæ, rosarum, de endiuia, de cichorio & si-

Quibus digestionis vsus fuerit.

& similibus: rarò cum syrupo de iuiubis, de acetositate citrii mali, de limonibus, de granatis acetosis & aliis, qui instituto medici competere putabantur. Hi enim diluebantur aquis destillatis, quas suprá enumerauimus, & aliquoties in aurora tepidè offerebantur. Ita, quidquid de substantia humorũ biliosorum in corporibus ægris superabundabat, minuebatur & alterabatur, ne putredine ampliore iidem corrumperentur, etiamsi febrilis inflammationis semina quædam obscura superesse in membris debilibus aduerterentur, donec curationũ periodi absoluerentur. Quos interim ardor febrilis grauiùs affligebat, propter materiæ morbificæ multitudinẽ, aut intensas qualitates & habitum corporis febrili dispositioni magis aptum, illis non modó circa cor applicabantur epithemata, ex aquis acetosæ, adianti, rosarũ, violarúmve facta, quibus addebantur species diamargariti frigidi, diatrion santalon, fragmẽta lapidum preciosorum pręparata, & alia, quę præsenti negotio congruere censebantur: verúm etiã caput aduersus vapores calidos muniebatur aqua rosacea, cui aliquando nõ nihil aceti rosati admiscebatur. Interdum etiã fronti oleum rosaceũ, cum aceto rosaceo mistũ, quod ὀξυρόδινον Galenus appellat, admoueri solebat. Hæc fiebant, donec materia cocta & pręparata euacuaretur radicitùs purgante medicamento, qd' plerumq; sumebatur ex ijs, quæ cõmemo-

Localia adhibita.

ad Glauc.

rauimus paulò antè, vbi de vniuersali corporis euacuatione egimus. Obseruabatur tamen hęc regula, vt ratione quantitatis materiei peccantis, virium, ætatis, sexus & consuetudinis ipsius ægri aliquando dosis in medicamento augeretur, aliquando minueretur. In hoc enim negotio dominatur maximè occasio & solertia artificis, qui videre solet, quomodo, quando, vbi, quid & quantũ de humoribus in corpore humano peccantibus auferre debeat, cùm plerique robustorum hominum ne tentarẽtur quidem purgantibus medicinis, quas debiliores homines & ij, quorũ aluus facilè aperitur, cum prospero successu assumunt, si deberent æquale cum his pondus vsurpare. Norunt autem eruditi & exercitati medici faciléq; intelligunt ex consideratione circumstantiarum, quæ in curationibus ægrorum corporum expendendę veniunt, quid & quantum cuique ægro citra periculum exhibendum sit. Tandem ad symptomatum residuorum correctionẽ & remanentis materiæ resolutionem progrediendum erat, quæ potissimùm à medico in ijs fiebant corporibus, quæ aut nullis erant tentata medicinis in morbi principio, aut malã diætam post euacuationem præmissam adhibuerant. Nam sicuti hi, qui præceptis medicorum statim ab initio morbi parebant, facilimè in integritatis statum restituebantur, neque admodum indigebant medicinis, quibus residuum resoluere-tur

Occasio & solertia artificis præceptis validiora sunt.

Symptomatum correctio & residui resolutio quomodo fiebat.

tur aut intemperies corrigeretur, cùm diæta laudabilis id ipsum sufficienter præstaret: Ita illis corporibus, quæ intemperaturam debilitatémque in capite, faucibus ac pectore sentiebant post febrem victam & expugnatam, necessariò adhibebantur medicamenta, quæ materiam, in capite contentam & stillantem ad fauces ac pulmones, coquerent, incrassarent, absumerent aut educerent: membra denique spiritalia roborarent. Plerisque itaque, pro sistendo tenuium humorum ad fauces & pectus defluxu, sufficiebat confectio, quam manum Christi simplicem & compositam cum perlis vocatam myropœi præparant: alijs dabatur Diamargariton frigidum. Quibus verò materia iam fluxerat ad pulmones & cauitates thoracis, ijs non modò poterant exhiberi syrupi coquentes & præparantes materiam peccantem ad faciliorem eductionem, quales sunt syrupus de iuiubis, de papauere simplex & compositus cum aquis stillaticijs vel decoctis competentibus: sed etiam adhibebantur lambitiua, vt puta Loch sanum, Loch ad asthma, Loch de pulmone vulpis, mel violatum, rosatum, & similia, vt asperitas faucium mitigari, acrimonia humorum educendorum obtundi & materia digesta per sputum faciliùs educi valeret. Præter hæc pectus exteriùs inungebatur oleo rosato, violato, & amygdalino. Hoc enim pectus dilatat & eductionem humorum iuuat: illa su-

Pituitam in thorace digerentia.

Sputum educentia.

Inunctiones pectoris.

perfluitatum ad eductionem præparandarum consistentiam incrassant, vt faciliùs screando reijci eædem possint. Qui humidorum illinitionem atque assumptionem auersabantur: illos contentos esse decebat electuario, quod Diatragacanthum frigidum dicitur, & trochiscis Bechij albi. Hæc offerebantur ijs, quorum natura moliebatur eductionem superfluorum per screatum & tussim. Quorum verò natura videbatur humores tenues & acres ad renes dirigere atq; cum vrina expellere, illis, febre abacta, mediocriter calida dabantur alimenta & medicamenta, vt vrinæ egestio rectiùs faciliúsque promoueretur, donec materiæ noxiæ prorsus educerentur. Talia erant semina διουρητικὰ in puluerem redacta & iusculis cibísq; admista vel potionibus iniecta, Diaireos Salomonis, Dianisum, Diahyssopum, Diatragacanthon calidũ, & plura, quæ huic instituto accommodari consueuerunt. Denique intemperiei relictæ correctio & roboratio membrorum sæpe fiebat ijs præsidijs, quæ intra corpus sumebantur, vt alimenta, de quibus in victus ratione satis egimus, & medicamenta, qualia erant conseruæ rosarum, violarum, acetosæ, nympheæ, quibus interdum admiscebatur quippiam de trochiscis galliæ moschatæ, berberorum, rosarum, caphuræ: aut de electuarijs, vt species frigidæ de gemmis, Diarhodõ Abbatis, Diatrion Santalon, &c. Hæc enim subigebantur cum syrupo

διουρητικά.

Intemperiei correctio & loci affecti roboratio.

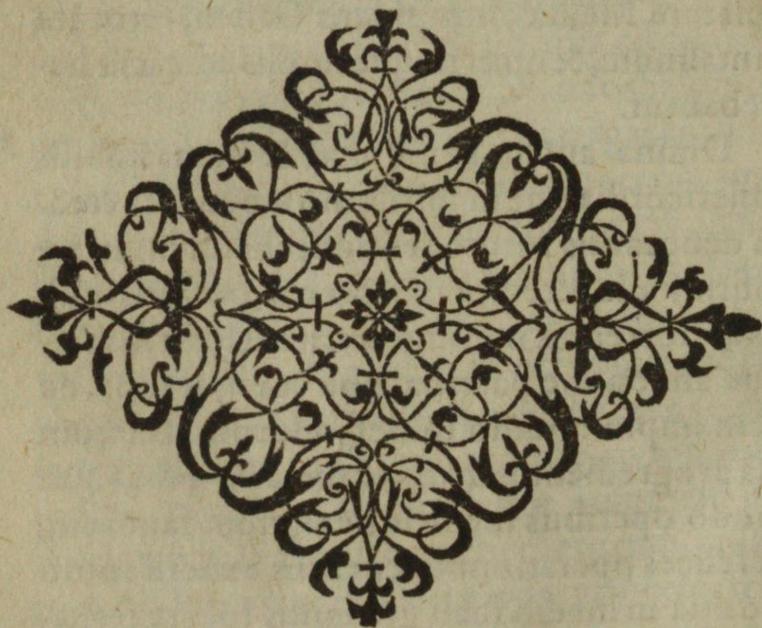
rupo aut melle violato siue rosato, cum succo acetosæ, citrij mali, granatorum aut limonum. In curationibus opulentiorũ ægrorum etiam adhibere potuissemus fragmenta lapidum preciosorum præparata, si animus nobis fuisset, vt ijsdẽ sumptuosas antidotos exhiberemus. Extrinsecus etiam regioni epatis admouebantur epithemata, olea, linimenta, vnguenta emplastráq;, quibus aliqualis refrigerandi & adstringẽdi vis inest, ne videlicet humores à reliquijs febrilis caloris inflammati recidiuam excitarent, quæ peior morbo multis ægris extitit. Frequentissimo autem in vsu erant oleum violarũ, rosatum omphacinum, nymphea, vnguentum rosatum Mesuæ, Infrigidans Galeni, cerotum santalinum, & quæcunque similis efficaciæ habebantur. *Localia alterantia.*

Diuina autem benignitas & inenarrabilis misericordia, quę in iustissimo iræ cuncta creata deuorantis furore reminiscebatur humanæ infirmitatis, & temperans pœnas, peccatis multis ac horrendis nimiùm meritas, clementia atque affectione paterna, qua corripit suos, ne cum impio mundo in nefandorum scelerum via progredientes damnentur, adspirabat non modò operibus medicis benignum fauorem, vt felices operationum euentus experirentur: sed etiã in medio mali grassantis furore seruabat plurimos ex his, qui nullis medicinis vsi humili patientis animi obedientia sese flagello *Epilogus.*

merito ſubmittebant, & à DEO, creatore ſuo fontéque miſericordiæ largiſſimo, liberationem petebant atque expectabant, vt malum illud ſubito tranſitu vniuerſum orbem Chriſtianũ affligens paucos abſumeret. Illius Nomen & brachium fortiſſimum ſit benedictum ac laude honoréque ſuper omne nomen exaltatum in æuum, Amen.

FINIS.

Pag. 9. lin. 28. lege ἐπίστασθαι.

FRANCOFVRTI
Excudebant hæredes And. Wecheli
ANNO SALVTIS M. D. LXXXII.

